దని నలుగురికి వుపకారంచెయ్యనా అపకారంచెయ్యనా యేమీలేదు. వెనుక కొండ్రావు పంతులుగారు శిరస్తాదారీ చేసినప్పుడు గర్భాలలో పిండాలు అదరిపోయేవి. వక్క కేక వేస్తే వూళ్ళోవాళ్ళంతా గడగడవడకి బట్టలలో అల్పాచమానం చేసుకునేవారు. తెల్లవారేటప్పటికి గుమ్మంకాడ కూరకావిళ్ళయితే నేమి కఱ్ఱలకావిళ్ళయితే నేమి పెరుగుకావిళ్ళయితేనేమి నూరుకావిళ్ళు వుండేవి. ఆయన నెలకు ఫదివేలు సంపాదించినా సంపాదించేవాడు. ఆవుద్యోగం తమకయితే తమదీ ఆలాగంటిహోదే. నిముషంలో దొరను జేబులో వేసుకోరా? అలాగంటి అధికారంపట్టినప్పుడు మీపేరు చెపితే యెవరైనా చెరువులో నీళ్ళు తాగుతారండీ? మీరుబాగుపడ్డా మావంటివారిని పదిమందిని బాగుచేసినా ఆహోదా మీకే రావలెను.

వి—ఆవుద్యోగం నాకయితేనా యిలాగు శాస్త్రవిరుద్ధంగా నడిచేవాళ్ళనందరినీ యేదోవక వంకపెట్టి పట్టితెప్పించి కోట్లోపెట్టించి వొక్కొక్కణ్నే డజన్ బాజీవేయించనూ? నాకునాలుగేళ్ళు శిరస్తాదారీ కానియ్యండి నేను పశువులనుకట్టి వెయ్యడానికికూడా బంగారపు గొలుసులు చేయిస్తానోలేదో మీరే చూస్తారు— అదుగో గౌరీపతిగారు వస్తూవున్నారు. మీరు విజయంచెయ్యండి.

[గౌరీపతిగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

గర—నమోనమః నేను సెలవుపుచ్చుకుంటానండి.

గౌరీ—నేను రావడంతోనే మీరు వెళుతూవున్నారేమండీ?

గర—అయ్యా! మాయింట్లో శుభకార్యాలు వున్నవండి. బజారుకు వెళ్లవలెను. తరువాత తమబస వద్దకువచ్చి దర్శనంచేసుకుంటాను. ఇందులో తమసహాయములేకుండా శుభకార్యాలు కావండి. ఆశ్రితుణ్ని మరచిపోకండి.

(అని వెళ్లుచున్నాడు)

వి——నాలుగు ముక్కలు చదువుకున్నాడన్న మాటేకాని యీబ్రాహ్మడువట్టి చేదస్తుడండి.

గౌరీ—వక్క చాదస్తుడుమాత్రమే కాకుండా దుర్మార్గుడుకూడా నండి.

వి——మాకుక్కను చూచినారా? దీనికి ఘడియకు వకమాటు పేలుపడుతూ వుంటవండీ.

గౌరీ—మీరుకుక్కను ముట్టుకుంటూవుంటే యీశాస్త్రుల్లవారు కుంటాడండీ?

వి——కుక్కను ముట్టుకుంటే శాస్త్రప్రకారం తప్పులేదనిన్నీ కాశీలో కాలభైరవుడంటే మహామడిఅనిన్నీ అక్కడకుక్క ముట్టుకుంటే యెవరయినా అన్నంపారవేస్తేకళ్ళుపోతవనిన్నీ తెలియనివాళ్లు కుక్కను ముట్టుకోరాదంటారనీ. బహుశ్లాఘించినాడు.

గౌరీ—ఈయనే మొన్న కుక్కను పెంచినవాళ్లమొగంచూస్తే పాపంవస్తుందని అచ్యుతరావుగారి యింటివద్ద శ్లోకంచదివినాడు.

వి—యిలాగంటి ఛాందసునిమాట మనంపాటిపట్టరాదు. నాకు యిలాగంటి పిచ్చ యేమీలేదు. యిలాగంటి వేదజడులమాట లక్ష్యంచెయ్యకుండా మనం పనిచేస్తేనేకాని మనదేశం బాగుపడదండి. మీరు చెరుకుతోటలోకి వెళ్లినప్పుడు నన్ను పిలుచుకుని వెళ్ళినారు కారుకదా?

గౌరీ—శిరస్తాదారుగాడు మీవద్దకు మనిషిని పంపిస్తే చీట్లపేక ఆడుతూకూర్చుని వుపద్రమయిన కడుపునొప్పి వచ్చిందని చీటివ్రాసి పంపించినారట కాదూ?

వి——కాదండికాదండి. నాకునిజంగానే కడునొప్పి వచ్చిందండి, చీట్లపేకయెందు కాడుతున్నావంటే-జ్ఞాపకం చేసుకుంటాను—యెందుకాండి-నిద్ర రాకుండాను.

గౌరీ—భోజనం చెయ్యకముందు వుదయాన్న నిద్రపోతేనేమి? మీకు కడుపు నొప్పివుంటే అసలు నిద్రవస్తుందండీ?

వి—మీతోడు నామాటనమ్మండి. యెందుచేతనో కాని వైద్యుడు వుదయాన్నకూడా నిద్రపోవద్దన్నాడు. వకవేళ వైద్యుడు మరియేదైనా చెపితే నేనే ఆలాగుఅనుకున్నానేమో! మీకు ఆసందేహంవుంటే రేపు మళ్లీ పిలవండి. చెరుకుపానకం కాదు మీతో కలసి భోజనంకూడా చేస్తాను.

గౌరీ—వెనుక తాంబూలానికి పిలిస్తే రాలేదుగాని యిప్పుడు భోజనానికివస్తారు.

వి—నాకయితే నిజంగారావలెననే వున్నదికానండి మాఅన్నగారి భయంచేత రాలేకపోయినాను. మీరునన్ను క్షమించవలెను. యీరాత్రిమాలోపల నెల్లూరునుంచివచ్చిన భోగంవాళ్ళచేత పాటపాడిస్తాముగాని తమరు దయచేస్తారా? అందులో పడుచుకుర్రది బహుబాగా పాడుతుందండీ.

గౌరీ—మీరుసంగీతంలో సరసులు. దాన్ని గ్రహిస్తారు. అందులో నాకేమీ అభిరుచిలేదండి. మీకుయింకా భోజనానికివేళ కాలేదండీ?

వి—అయింది. తమరు మాట్లాడుతూవుంటే కూర్చున్నాను.

గౌరీ—అలాగయితే సెలవుపుచ్చుకుంటాను.

(ఇద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

న వ నా గ రి కు లు

[నరసింగరావుగారును, రామారావుగారును ప్రవేశించుచున్నారు]

నర—రామారావు! ఎక్కడాజాడలేదు. యింగ్లీషు చదువు కోనివాళ్ళంతా బొత్తిగాశూపరిస్టిషన్‌లో మునిగిపోయినారు. వాళ్లకు బొత్తిగాజ్ఞానంలేదు. నీవు తరుచుగా మాసహవాసం చేస్తూవుంటావు గనుక నీకుశూపరిస్టిషన్ అంతలేదు.

రా—మీరు శూపరిస్టిషన్ అని తరుచుగా అంటూవుంటారు. ఆమాట కర్థమేమిటండీ?

నర—శూపరిస్టిషన్ అంటే మూఢభక్తి. పిచ్చినమ్మకము అని దానిఅర్థము. దానిచేతనే మనవాళ్ళంతా లేనిపోనిచాదస్తం పెట్టుకుని దేహంచెడకొట్టుకుని అనేకవిధాల నష్టములుపొందుతారు.

రా—మీకుమాత్రం ఆశూపరిస్టిషన్ లేదా? మీరు వొళ్లు చెడకొట్టుకోవడం లేదా?

నర—నీవనేమాట నాకు తెలిసింది. నావిషయంలో అది శూపరిస్టిషన్‌లో చేరినదికాదు. వాళ్ళయిష్టంలేకుండా చిన్నతనంలో తల్లిదండ్రులుచేసిన మ్యారియేజి బైండింగుకాదు. నాకుయిష్టంలేని దాన్ని తీసుకొనివచ్చి నాతండ్రి నాకుకట్టిపెడితే నేను వప్పుకోవడం ధర్మంకాదు. దాన్నియేలేవాడు నాతండ్రా నేనా? అందుచేత నేనుదాన్ని విడిచిపెట్టి భోగందాన్ని వుంచుకుంటే అందులో యేమిన్ని తప్పిదం లేదు. వయస్సువచ్చిన తరువాత సంభోగం లేకుండా వుంటే అనేక రోగాలు పుడుతవని అనేకమంది డాక్టర్లుచెప్పినారు. నేనిప్పుడు దేహం కాపాడుకోవటం నిమిత్తమే వేశ్యను వుంచుకున్నానుగాని మరివకటి కాదు.

రా—నేను యెంతయింగ్లీషు చదువుకోక పోయినా భగవంతుడు దయచేసిన జ్ఞానం నాకూ కొంతవున్నది. మీ ఇష్టంలేకపోతే మొట్టమొదట మీతండ్రిగారు పెళ్ళిచేసేటప్పుడే వద్దని గట్టిగా పట్టుపట్టి యెందుకు వివాహంచేసుకోవడం మానలేకపోయినారు? మీరు సమాధానపడి వివాహం చేసుకోవడంచేత చేసుకొన్నభార్యా కురూపి అయినా మూర్ఖురాలయినా మరిఏటువంటి లోపంగలది అయినా యేలడం విధాయకం. ఆలాయేలకపోతే తండ్రిగారు చేసినారన్న తప్పితాన్నిబట్టి నిర్దోషురాలయిన భార్యను నిష్కారణంగా శ్రమపెట్టడం పాపంగాదా? మీరు మొట్టమొదటనే వివాహంకాకపోతే ఆచిన్నది తన్నుసుఖపెట్టేవాణ్ని మరియెవరినైనా పెళ్ళిచేసుకొనునే.

నర—నాన్సెన్సు నీవు రీజన్ లేకుండా మాట్లాడుతూవున్నావు. ఇంగ్లీషురాకపోవడంచేత మంచీచెడ్డా యెరగవు. అదంతా నీకంటేనాకుబాగా తెలుసును. నాహెల్తుకోసమూ ప్లెజర్ కోసమూ నేనుభోగందాన్ని వుంచుకుంటేదానికేమయినా నేను అన్నానికీ బట్టకూ లోపం చేస్తూ వున్నానా?

రా—అన్నానికి బట్టకూ కాకపోతే స్త్రీలకు ముఖ్యంగా కావలసినదానికేమో దానికి లోపంచేస్తూవున్నారు. మీరుచెప్పిన ప్లెజర్ మీవక్కరికేకాని స్త్రీలకక్కర లేదా? తండ్రిమాత్రం కూతురి అనుమతి పుచ్చుకుని మరీ పెళ్ళి చేస్తూవున్నాడా. నాఅనుమతిమీద వివాహం చెయ్యలేదు గనుక బలవంతముగా కట్టిపెట్టినవాణ్ని వదలిపెట్టి నాయిష్టం వచ్చినవాడితో సుఖపడుతానని భార్యలంటే మనకు యెట్లావుంటుంది? లోకంలో అందరూ చక్కనివాళ్ళేవుండరు. భార్య చక్కనిదైతే పురుషుడు కురూపి అవుతాడు. మగడు చక్కనివాడైతే భార్యకురూపి అవుతుంది? యెవరికేది తటస్థమైతే దానితో తృప్తి పొంది వుండవలెను.

నర—నీవు మహా అధికప్రసంగం చేస్తూవున్నావు. మావంటి రిఫైన్డు జెంటిల్ మెన్‌తో వాదంచెయ్యడానికి నీవుతగవని ఇదివరకే చెప్పినాను. నీవు మఱివక విషయం మాట్లాడు.

రామా—ఇంగిలీషుచదువుకున్న మీనాగరీకతకూ ఇంగిలీషు చదువుకోని మావంటివాళ్ళ అనాగరీకతకూ నాకుయేమీ భేదంకనపడఘంలేదు. నాకు తెలియక అడుగుతాను. ప్రవర్తనలో యేమి వ్యత్యాసంవున్నదో చెప్పండి. మీతో నాకు వున్న స్నేహాన్నిపట్టి చనువుచేత అడుగుతూ వున్నాను. మనసులో కోపంవుంచుకోకండేమి?

నర—పిచ్చివాడా! తెలియనివాళ్ళు పిచ్చప్రశ్నలు వేస్తే నావంటి తెలిసినవాళ్ళకు కోపంవస్తుందనుకున్నావా యేమిటి? అడిగినావుగనుక మాకూమీకూ వుండేభేదం చెపుతానువిను. మీరుపుణ్యంవస్తుందని నదులలోనూ చెరువులలోనూ బురదనీళ్ళలోనూ మునుగుతారు. మేముశుభ్రమైన నీళ్ళలోనేకాని స్నానము చెయ్యము. మీరు దేవుళ్ళని రాళ్ళకూ కర్రలకూ మ్రొక్కుతారు. మేమువక్క దేవుణ్ని ధ్యానముచేస్తాము. మీరుశూద్రులు మొదలయినవాళ్ళు ముట్టుకుంటే మయిలపడుతామని దూరంగా తొలగుతారు. మేముశుచిగా వుంటే యెవరినైనా ముట్టుకుంటాము. మీరుచేదస్తంచేత ఇవి తినగూడదనీ అవితినగూడదనీ మానుతారు. మేము దేహారోగ్యానికి అనుకూలమయినవన్నీ పుచ్చుకుంటాము. మీరునోములూ వ్రతాలూ వుపవాసాలూచేస్తారు. మేముఅవన్నీ పిచ్చఅనిమాని వేస్తాము. మీరు చెప్పులుతొడుక్కుని బిల్లగోచీలు పెడుతారు. మేము బూట్సూ కోట్లూ మొదలయినవి వేసుకొని దొర్లవలె వుంటాము. ఇలాగంటి వ్యత్యాసాలుమీకూమాకూ లక్షవున్నవి.

రామా—మీకువున్న నాగరీకతఅంతా బూట్సులలోనూ కోట్లలోనేకాని మనసులోనూ నడతలోనూ యేమీకనబడదు. మీరు

యేవిపడితే అవిపుచ్చుకుంటామని చెప్పి చెడతాగుతారు. రహస్యంగా మాంసంతింటారు. మళ్లీపైకి ఫదిమందిలోనూ అవియేమీ వప్పకోక మాలాగువున్నట్లే నటిస్తారు. ఇన్నికబుర్లు చెప్పేవాళ్ళు మీరు తద్దినాలు మానివేసినారా? కార్యాలు వచ్చినప్పుడు విగ్రహాలను పూజించడం మానివేసినారా? శూద్రులను ముట్టుకుంటామని పబ్లీకుగా వాళ్ళతోకలిసి భోజనంచేస్తావున్నారా? పయికి దొంగమాటలు యెన్నైనా చెపుతారు.

నర—కాలంవస్తేక్రమంగా అన్నీచేస్తాము. ఇప్పుడు మేము చెప్పేమోస్తరుగా అన్నివిషయాలోనూచేస్తే చాలానష్టాలువస్తవి! ఇంగ్లీషు చదువుకున్నవాళ్ళు తాగుతారని నీవు మహా ఆక్షేపణచేస్తావున్నావు. తాగడం జబ్బుఅనుకున్నావాయేమి? మితంగాతాగితే దేహానికి బహుమంచిది.; అన్నంజీర్ణమవుతుంది; వంట్లో ఖులాసాగా వుంటుంది. మేముతాగితే ఫదులూ నూర్లూఖర్చుపెట్టి సీమసారాలు తాగుతాము కాని దేశవాళీసారాలు తాగము.

రామా—మీరుకూడా అన్నీమీరుచెప్పినట్టు చెయ్యనికాడికి మమ్మలిని ఆక్షేపించడం యెందుకు? యేదీ సారాతాగుతానని పబ్లీకుగావచ్చి చెప్పండి. మీప్రజ్ఞచూతాము మీరుచెప్పేమాటలలో మీకునమ్మకంవుంటే యేదీ మీవెధవచెల్లెలికి మళ్లీ పెళ్లి చెయ్యండిచూతాము. లేకపోతే మీరెండో చెల్లెలికి సమర్తాడినదాకా పెళ్లి చెయ్యకుండా అట్టేవుంచండి. చెప్పే శ్రీరంగనీతులన్నీ కనబడుతవి. చేసేవి మాఘస్నానాలూ దూరేవి దొమ్మరగుడిసెలూ అన్నట్టు కదిలిస్తే అందరిలోపాలూ బయులపడతవి. దొర్లమెప్పుకోసం వాళ్ళముందర మీరు మనసువచ్చినట్లల్లా తాగుతారు. అంతకంటేమీకూ మాకూ యేమీభేదం కనబడడంలేదు.

నర—అలాకాదు. మేము రీజన్ లేనిది యేమీ చెయ్యము. మేము యెల్లప్పుడూ సమిష్టిమీద ప్రపంచంయొక్క యావత్తుసుఖం ఆలోచిస్తూవుంటామే కాని ప్రత్యేకంగా వక్కరిసుఖం చూడము. ప్రపంచములో జనసంఖ్య యెక్కువ అయితే కాటకాలు సంభవిస్తవి. అందుచేత విధవావివాహాలలో మేము యిలాకా పుచ్చుకోము. బాల్యవివాహములు మాన్పవలసిన దేకాని ఇప్పటికాలంలో సాగవు. యేవీ వెయ్యికుటుంబాలిని వక్కమాటుగా నాతో రానీ నేను నాచెల్లెలికి సమర్తాడిన తరువాత వివాహం చేస్తానో లేదో చూస్తువుగాని.

రామా—మీమట్టుకు మీరు రాకపోతే వెయ్యమంది యెలాగువస్తారు? అందరూకూడా మీలాగే ఆలోచిస్తారు. మొట్టమొదట వక్కడు దోవతొక్కి చూపిస్తే తరువాత వకరినిచూచి వకరు అందరూ ఆదోవనే నడుస్తారు. కార్యంలేని మాటలతో యేమిప్రయోజనము? లక్షమంది నాతో వస్తే జాతి వదిలిపెడతానని నేనూ అంటాను. అదీలేదు ఇదీలేదు. యెందులోవున్నా చెప్పినప్రకారం నడుచుకునేవారు యెవరో వారిని నేను మెచ్చుకుంటాను. చెప్పినది వకటీ చేసేది వకటిగాను వుండేదొంగలు యెందులోవున్నా కార్యం లేదు. మీవద్దవక్కసీసాకాయల నాగరీకత తప్ప మరియేమీ కనఁబడడంలేదు. ఇంగిలీషు చదువుకున్న వాళ్లల్లో తాగకుండావుండేవాళ్ళకు సారా వుపయోగం మీకు తెలిసినట్లు తెలియదా యేమిటి?

నర—వాళ్ళకు తెలియనే తెలియదు. తెలిస్తే వాళ్ళకన్విక్షన్ ప్రకారం యెందుకునడుచుకోరు?

రామా—మీరు యేమో ఇంగిలీషుమాటలు మహావేస్తుంటారు. వాటిఅర్థం నాకు తెలియదు. మీరన్న కన్విక్షనంతా పనికిమాలిన తాగడంలోనూ తినడంలోనూ కనఁబరచకపోతే లోకోప

కారమయిన కార్యాలలో యెందులోనయినా కనఁబరచరాదా? మీరు తాగడంలో యెన్నిలాభాలు చెప్పినా ఇలాగే మాటలు చెప్పి మంచి వయస్సులో బాగుపడేకాలంలో అకాలమరణం పాందేవాళ్లను నేను తాగుబోతులలో నూటికి తొంభయితొమ్మందుగురిని చూస్తూ వున్నాను.

నర—మితంగా తాగకపోతే ఆలాగంటివివస్తవి. నేను వుద్యోగం సంపాదించిన మూడేళ్లనుంచీ కొంచెంగానో గొప్పగానో బ్రాందీ మొదలయినవి తెచ్చుకుంటూనే వున్నానుకదా! నేను యింకా చావకపోవడంయేమి?

రామా—నాకూఅదే ఆశ్చర్యముగావున్నది. పీతా్వ ఆరంభించిన తరువాత మీస్నేహితుడు నాలుగేళ్ళదాకా బ్రతికినాడు. మొట్టమొదట మితంగాతాగుతామని ఆరంభించినవారంతా కొన్నాళ్ళలో మితం మాట మరచిపోతారు. మీ మొట్ట మొదటి మితానికీ ఇప్పటిమితానికీచాలా భేదంవున్నది.

నర—అవును తప్పకుండా భేదంవున్నది. మనుష్యులకు క్రమంగా అభివృద్ధిపొందుతూవుండడం సహజగుణం. అదంతా ఇప్పుడు నీకు ఎక్సప్లయన్ చెయ్యడముకు నాకు అవకాశంలేదు. కచేరీవేళ అయింది మళ్ళీరాచెపుతాను.

రామా—మీరుచెప్పబోయే అభివృద్ధికీ మీకూకూడా ఫదివేల నమస్కారాలు. నాకుమీరుయేమీ చెప్పనక్కరలేదు. ఆఅభివృద్ధిలేకపోతేనే నేను ఫదికాలాలపాటు సుఖంగా బ్రితుకుతాను.

(అని వెళ్ళిపోవుచున్నాఁడు.)

---

౧. రంగము—కరుణాకర శాస్త్రిగారి వీథియరుగు.

[కరుణాకరశాస్త్రిగారును, కుక్షింభర సోమయాజులు గారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

కరు—సోమయాజులుగారూ! మనముసలయ్య తాతగారికి ఆస్తియేమాత్రం వుంచుండయ్యా?

కుక్షిం-అంతాయాభై వేలరూపాయల ఆస్తికిపయిగా వుంచుందని చెప్పుకుంచారు. మాన్యాలమీదనే సాలుకు వెయ్యిరూపాయలు వస్తవష.

కరు—ఇంతఆస్తి యెలాసంపాదించినాడయ్యా?

కుక్షిం—ఈయన ముప్ఫయియేళ్ళు యేకాధ్వర్యంగా అమల్దారీచేసినాడు. ఆకాలంలో అందరికీ కొయ్యపుస్తైలు కట్టించి తాలూకా అంతా దోచుకున్నాడు. ఇప్పటికి పింఛన్ పుచ్చుకొనే ముప్ఫయియేళ్ళయినది. వెనుకపోయిన యిద్దరుభార్యాలూ పాడుచేశారుగాని లేకపోతే లక్షరూపాయల ఆస్తిపైగా వుండును.

కరు—యీయనకు అన్నీయెన్ని పెళ్ళిళ్ళు అయినవి?

కుక్షిం—అయిదు పెళ్ళిళ్ళు అయినవి. ఈమహానుభావురాలు అయిదో పెళ్ళాము. ఈవిడెఅందరకూ ధర్మసత్రం వేసింది.

కరు—యెక్కడనో వొక్కొక్క పతివ్రతతప్ప ముసలిమగనిని చేసుకున్నవాళ్ళంతా యీలాగేవుంచారు. యీయనకు వక్కభార్యావల్లనూసంతానము లేదుగదా?

కుక్షిం—ఈయన పడుచుతనంలో పెళ్ళాన్నివదలివేసి పోఖరీగా తిరిగి అనేక జాడ్యాలు తగిలించుకొన్నాడష. ప్రథమభార్య యీవిచారంచేతనే చచ్చి పోయిందని మానాయనగారు చెప్పుచూ

వచ్చేవారు. రెండో భార్యను నేను యెరుగుదును. ఆవిడ బహుపెద్ద మనిషి. ఆమెకు సంతానం కలిగిందికాదని పించన్ పుచ్చుకొన్న తరువాతనే మూడో పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. ఆమెబహుప్రసిద్ధురాలు. ఆమె కాలంలో వీరియిల్లు వెనుకయీాయన అమల్‌దారీచేసిన కాలంలో వుండేటట్టు ఆమెఆశ్రితులతోను వుమేజువారులతోను నిండివుండేది. ఆమెదానగుణంచేత యిల్లంతాయితరులకు దోచిపెట్టింది. పోచూ పోచూ వక్కకొడుకునుమాత్రము కని మరీపోయింది. ఆమెపోయిన సంవత్సరములోనే రెండో భార్యకూడాపోయింది. తరువాత యీాయన నాలుగోపెళ్ళి చేసుకున్నాడు ఆమెకూడా బహుప్రసిద్ధురాలే. అయితే అందులో ఆమెకొంచెంపతివ్రత. వక్కవంటబ్రాహ్మణ్ణో చాకలవాణ్ణో యింట్లోవుండేవాణ్ణో ఎవ్వరినో వక్కరినే నమ్ముకొని వాళ్లనే అందినంతమట్టుకు పెట్టిబాగుచేసింది. యీాయన కొడుకూకోడలూ పెద్దవాళ్లయి ఆమెతోపడక పోట్లాడిలేచిపోయి మేనమామగారి యింటివద్దవుండి యిద్దరూకూడా మరిడీజాడ్యంచేత కాలంచేసినారు. తరువాత ఈఅయిదో ఆవిడ చరిత్ర రెండేళ్లబట్టి మీారు చూస్తూనే వున్నారుగదా?

కరు—ఈమెవిస్తారం ఖాయిలాగా వున్నట్టున్నది. యీామె యింతటితో సెలవుపుచ్చుకుంటేనే బాగుండును. ముసలయ్యతాతగారు యీాసారయినా మంచిదాన్ని పెళ్ళి ఆడుచారు.

కుక్షి—శతవృద్ధు యింకా ఆయనకు యెవ్వరు పిల్లనిస్తారు?

కరు—యేమహానుభావులయినా యిస్తారు. సహస్రమాసజీవి ఆయనకు పిల్లనివ్వడమే యివ్వడము. అటువంటివాడు అల్లుడుకావడం భాగ్యం యెంతపుణ్యంచేస్తేవస్తుంది? అదిగాక యెవరికయినా డబ్బు చేదా యేమిటి? డబ్బుచూస్తే కొండమీాది దేవుడు దిగివస్తాడు. అంతగాయెవరూ పిల్లనియ్యకపోతే మాఅమ్మాయినియిచ్చి ఆకన్యా

దానఫలము నేను దక్కించుకుంటాను. కన్యనిచ్చి డబ్బుపుచ్చుకుంటే పాపంవున్నదికాని సాలంకార కన్యాదానంచేస్తే వెయ్యియజ్ఞాలు చేసిన ఫలం వస్తుందని శాస్త్రాలు చెపుతూవున్నవి.

కుక్షిం—మీరు వూరికే వేళాకోళానికి అంటూవున్నారుగాని లేకలేకపుట్టిన వక్కచిన్నదాన్ని మీరుమాత్రం యిస్తారా?

కరు—ఇస్తేయేమి తప్పా? నాప్రతిజ్ఞ వినండి. పంతంవచ్చిందంటే నాతో సమానమయిన సాహసంగలవాడు మరివకడులేడు. నేనేగనుక పిల్లనియ్యకపోతే నాచెవులవి కుండలాలుగావు; నేనుచదువుకున్నది శాస్త్రంకాదు.

కుక్షిం—ఇస్తేతప్పిదమనికాదు. అటువంటివారికి కన్యాదానము చెయ్యడమే కేవలమూ పరమార్థం. తమవంటి పండితులయిన మహానుభావుల కెవరికోతప్ప యీకలికాలంలో పరమార్థచింత లేదు, మీరు చిన్నదాన్ని యిదివరకే యెవరికో యివ్వడానికి నిశ్చయించినట్టు విన్నానే!

కరు—ఇంకా ప్రధానంకాలేదు. దత్త్వామపిహరేత్పూర్వాచ్ఛ్రేయాంశ్చేద్వరఅవ్రజేత్. అనిమంచివరుడుదొరికినట్టయితే యిచ్చినదాన్నైనా మళ్ళీపుచ్చుకొమ్మని యాజ్ఞవల్క్యులవారు ధర్మశాస్త్రంలో సెలవిచ్చినారు. మొన్నదశమినాడేవివాహముకావలసినది. యింతలో ముసలయ్య తాతగారి భార్యాభాయిలామాటవిని యిదియేదీ తేలిందాకా నిలుపుదామని మాయింట్లో ముయిలవచ్చిందని బొంకి రెణ్నాళ్ళవట్టిదే మయిలబొట్టు పెట్టినాను. వివాహకార్యంలో అబద్ధమాడితేదోషంలేదు. నూరుకల్లలాడి వక్కయిల్లు నిలువబెట్టుమన్నారు. అంతేకాకుండా శ్రీమద్భాగవతంలో "వారిజాక్షులందు వైవాహికములందు ప్రాణవిత్తమానభంగమందు చకితగోకులాగ్ర జన్మరక్షణా

మందు బొంకవచ్చు నఘముపొందదధిప'' అని శుక్రాచార్యులువారు వివాహకార్యంలో అబద్ధమాడవచ్చునని మొదటనే స్పష్టంగాచెప్పివున్నారు. ''ప్రాణహానివచ్చుచోఁబరిణయమున'' నని పంచమవేదమయిన శ్రీమహాభారతంలో వేదవ్యాసులవారుకూడా బొంకితే పాపం లేదని ఆనతిచ్చినారు. అంతగా వాళ్ళు చిక్కులుపెట్టి బాధిస్తే వాళ్ల వద్ద పుచ్చుకొన్నసొమ్ము గిరగిరతిప్పి వాళ్ళముఖంమీద పారవేస్తాను మాపెత్తండ్రిగారికుమారుకు యిప్పటి శంకరాచార్యులవారు తన కూతురువిషయంలో ఆలాగేచేసినారు.

కుత్సిం—మీదివ్య సంకల్పంవల్ల ఆచిన్నదిజీవించదు. నేఁడో రేపో అన్నట్టువున్నది. మీకర్మిష్టతయేమి? మీతపః ప్రభావమేమి? మీశిష్టత్వమేమి? సిద్ధసంకల్పులు మీవంటి బ్రహ్మణ్యులకోరిక పూరికేపోతుందా? మీకుభాగ్యంవచ్చినతరువాత బంధువుణ్ని బీదవాణ్ని నన్ను వక్కకంటజూచి కనిపెడుతూ వుండవలెనుసుమండీ.

కరు—అదిమీరు నాతోచెప్పవలెనా? ముసలయ్యతాతగారికి పళ్లువూడిపోయినవి. ఇంద్రియపటుత్వము పోయినది. చెవులుతిన్నగా వినబడవు. చూపుతిన్నగా కనబడదు. తలవణుకుచూవున్నది. నెత్తియేకులబుట్టలాగు అయినది. భర్తృహరి చెప్పినట్టు అన్నీ ముసలివైనవిగాని వక్కఆశమాత్రం ముసలితనం పొందకుండా రోజుకు రోజు పడుచుదవుచూవున్నది. ముసలయ్యగారు అథాత్తుగా యేవేళనో గుటుక్కుమనకుండా ముందుగా యీముండపోయిన పదమూడోనాడయినా ముడిపడితే ఆస్తిఅంతా మనకే దక్కుతుంది. ఆవిడెకు వైద్యం యెవరుచేస్తున్నారూ? అది నేను విచారిస్తానులెండి. మయిల పదిరోజులు లేకుండావుంటే బాగావుండును. అయిదోపెళ్ళానికి వక్కరోజుతో సరిఅని కారిక తీసుకొనివస్తే పనికివస్తుందా? యీలోగా కర్మలుచేసేటప్పుడు స్నానాలలో ప్రాణం యెక్కడపోచుందో.

కుక్షిం—ఇవన్నీసరేకాని బుద్ధివచ్చినపిల్ల మీకొమార్తె వప్పు కుంటుందా?

కరు—వప్పుకోక యేమిచేస్తుంది? కుశ్శంకలుచేసి అడ్డాలుపెట్టి పోచుందేమో అనే మాపిల్లను నేను గరల్సుస్కూలుకు పంపినాను కాను. వప్పుకోవడానికీ వప్పుకోకపోవడానికీ దానికి స్వతంత్రం యెక్కడిది? "న స్త్రీస్వాతంత్ర్యమర్హతి" అని మనుస్మృతిలోవున్నది. మీరు వినలేదా? "పితారక్షతికౌమారే" అన్నాడు గనుక తండ్రి శవానికి కట్టిపెట్టినా కూతురు చచ్చినట్లు వప్పుకోవలెను దానికి మాత్రం డబ్బుచేదా యేమిషి? కాస్త్రప్రాణమూ గుటుక్కుమన్న తరువాత డబ్బుపెట్టుకొని హాయిగా సీమరాణివలె, సమస్తసుఖాలూ అనుభవించవచ్చును. దాని సుఖానికి తల్లిదండ్రులము మేముమాత్రం అడ్డంపెడచామాయేమిషి? యెవరువచ్చినా చూచీచూడనట్టు వూరకుండి యెప్పుడయినా యిబ్బందివస్తే పాప పరిహారార్థం శిశుయజ్ఞం చేసి కులంచెడకుండామాత్రం చూస్తాము. ఈకలియుగంలో నరమేధ యాగాలు యెందుకులేకుండా చేసినారయ్యా?

కుక్షిం—మీరుసెలవిచ్చినట్టు అమంత్రకంగా రహస్యముగా జరుగుతవని సమంత్రకముగా మానివేసినారు. ఇదీ మతంలోచేరిన దే. ఈశిశుమేధంచేస్తేనేకులంలో ప్రతిష్ట; చెయ్యకపోతే కులంచెడిపో చుంది. కులకట్టుబాటు ఆలాగువుండవలెను.

కరు—సోమయాజులుగారూ! మీరు సోమంచేసినారుగదా? అశ్వమేధాంతమూ శ్రౌతము చేయిస్తారుగదా? యీనరమేధయాగము క్రియ మీకెక్కడనయినా వచ్చినదా?

కుక్షిం——ఈక్రియనాకురాలేదు. ఇది ఆయుర్వేదములో కాబో లును వున్నది. వైద్యశాస్త్రం తెలిసినవారి నడిగితే తెలుస్తుంది. ఈ యాగాలలో వారే అధ్వర్యులు. హోతలు మొదలయినివారంతా స్త్రీలు. ఇందులో స్త్రీలయాజమాన్యం విస్తారం.

కరు—ఆమాట అవసరంవచ్చినప్పుడు విచారింతాముకాని ముసలయ్యతాతగారి భార్యాసంగతిమాత్రం విచారిస్తూవుండవలెను.

కుక్షిం—అది విచారింపనక్కరలేదు. ఆచిన్నదిపోయినట్టే యెంచుకోని మీప్రయత్నంలో మీరువుండండి. ఆవిడ రేపోమాపో స్వర్గానికివెళ్ళి భర్తకోసం ప్రతినిమిషమూ యెదురుచూస్తూవుంచుంది. ఆయనకూ వుబ్బసపుదగ్గు. జాతివైద్యం మంచిది కాదని తెనుగు వైద్యంచేస్తూవున్నారు. 'నాచేతిమాత్రా వైకుంఠయాత్రా' అన్నట్టు యీ వైకుంఠ వైద్యుని చేతులోపడ్డవారు యెవ్వరూ స్వర్గలోక సుఖానికి వెళ్లకుండా యీపాడులోకంలో చిరకాలం కష్టం అనుభవిస్తూ వుండరు. కొన్నాళ్ళు హెచ్చుతగ్గుగా యీదంపతులను యిద్దరనూ ఈయనే మాట దక్కించుకుంచారు.

కరు—ఆలాగయితే మీరేలాగయినా బతిమాలుకోని మూడుముళ్ళు పడేవరకూ ముసలాయనకుమాత్రం అవుషధం యివ్వకుండా జాగ్రతపెట్టండి. సప్తపదిఅయినతరువాత కావలిస్తే కావలసినన్నిమందులు యివ్వవచ్చును. సప్తపదితోవివాహం పూర్తిఅయి ఆస్తివస్తుంది కాదండీ?

కుక్షిం—మీకాతొందరయేమి? నాగవల్లి అయినదాకా కూడా మందు యివ్వకుండా అపుదాము. తరువాత గృహప్రవేశమహోత్సవమూ దినవారమహోత్సవమూ ఒక్కసారే కావచ్చును. ఖర్చులోఖర్చు కలిసివస్తుంది.

కరు—మీనోటివాక్యాన అంతటిభాగ్యం పట్టవలెనుగాదూ? యీ ముసలి ముండాకొడుకు తనచేతిమీదుగా యెందరినో భార్యలను చంపినాడు. ఇంకా తీసుకుంటూ యిలాగేబ్రతుకుచాడేమో!

కుక్షిం—ఈసారి బ్రతుకకుండా నాదిపూచీ. మీకన్యాదానఫలం పూరికేపోదు. డబ్బుపుచ్చుకోకుండా కన్యాదానంచేస్తే యీ మాత్రంఫలం కలగకపోతే ఇఖ మనశాస్త్రాలన్నీ వట్టివే కావలెను.

మీరుకూడా యింట్లోనే వుంచారు గనుక ఇఖ ఆయన దినాలు వేళ్ల మీద లెఖ్క పెట్టవలసినదే.

కరు—పెళ్ళిలోమాత్రం విస్తారం ఖర్చుకాకుండా చూడండి. పయినచెప్పిన యిబ్బంది యేమీరాకుండా దేవాలయములో ముడి పెట్టి వక్కపూటలో పెళ్ళికానిస్తే అంతాఘదిరూపాయలలో అవు చుంది; అవతల యేమయినా ఫర్వాలేదు.

కుక్షిం—అలాగేచూతాము. ఇప్పుడు పనివున్నది. నేనువెళ్లి మళ్ళీవస్తాను.

కరు—చిత్తము వెళ్లిరండి. కార్యమయినదాకా ఇది బ్రహ్మ భేద్యంగా వుండవలెను సుమండీ.

(అని యిద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

---

౨. రంగము—ముసలయ్యగారిగది.

[ముసలయ్యగారు యేడ్చుచుండఁగా కుక్షింభరసోమయాజులుగారు పరివేశించుచున్నారు.]

కు—పోయినదానికోసం మీరుయేడిస్తే కార్యంలేదు. బహు పెద్దలయినారు. గట్టిగా యేడిస్తే మీకెక్కడ సోషవస్తుందో. మొగ వాళ్ళు మీరన్నివిధాలా అదృష్టమంతులే. అనుభవించవలసిన యోగంలేక అదే మన్నుకొట్టుకొని లేచిపోయింది. కాని యిష్టం వుంటే భాగ్యవంతులు మీకు రేపే యీపాటికి యింతకంటే మంచి పెళ్ళాము వస్తుంది.

ముస—లోకానికి కొంచెం పయికి యేడవకపోతే బాగావుం డదు. ముందుగా మీమనసు తెలియక యేడవకపోతే మీరేమను

కుంటారో అని పయికి కంటతడి పెట్టినట్టు నటించినానుకాని యీ ముండపోవడం మనసులోనాకు సంతోషంగానేవున్నది. పయికి చెప్పు కుంటే అప్రతిష్ఠ; యీముండ నన్ను గర్భాధానం నాడయినా పయిని చెయ్యి వెయ్యనిచ్చినది కాదు. నాకు అసలే దీని వెనుకటిదానికాలంనాడే కామంపోయింది. అయినప్పటికి వెనుక అనుభవించి అలవాటుపడివున్న వాసనచేత యెప్పుడయినా కొంచెం భ్రమపుట్టి మీద చెయ్యివెయ్యబోతే ముసలికంపని కస్సుమని కాట్లకుక్కలాగు కరవవచ్చేది. అసలది తిన్నగా పడుకోవడానికి గదిలోకే వచ్చేదికాదు. యెప్పుడయినా తప్పిదారివచ్చినా వెంటనే దీపం తీసివేసి మళ్ళీ బయట తలుపు గొళ్లెము పెట్టిపోయి అవతలపరుండేది. కడుపుబ్బకొనివచ్చి అల్పాచమానానికి వెళ్లడానికి వల్లకాక ముసలముండాకొడుకును లోపల వక్కణ్నీ చీకట్లో చచ్చిపోయేవాణ్ని. గృహచ్ఛిద్రం వెల్లడి చేసుకోరాదు.

కు—అలాకాదు. నేను మీస్వజనంలోవాణ్ని. నాతోచెపితే యేమీరహస్యభంగం వుండదు.

ముస—అందుచేతనే యిదంతా నీతోచెప్పినాను. దీనికి కడుపు వచ్చినప్పుడు నాకు మరీ అసహ్యంవేసినది. వకరోజు వళ్ళుమండి కడుపుదింపుకొమ్మని అల్లరిచేతామన్నంత కోపంకూడా వచ్చినది. మళ్లీ కడుపుచించుకుంటే కాళ్ళమీద పడుతుందని నాలోనేనే పస్తాయించుకొని వూరుకున్నాను. ఆకడుపు పుణ్యంగా వక్కరోజు రాత్రి వచ్చి నామీదచెయ్యివేసి కాగిలించుకొని పడుకుంది. నాకక్కడికే బ్రహ్మానందమయినది. నాసత్యంగా చెపుతాను. జన్మానికల్లా శివరాత్రి యింతకుతప్ప నేను దానిమీద యెప్పుడైనా చెయ్యివేసిన పాపాన్నిపోతే మాతృద్రోహం చేసినట్టు.

కు—సరిసరి మీరువట్టుపెట్టుకోకపోతేమాత్రం మీమాట నేను నమ్మనాయేమిటి? మీరు చెప్పినవన్నీ వేదవాక్యాలు.

ముస—తరువాత, వృద్ధాప్యంలో మంచిపుత్రుడైనా పుడుతాడని ఆశపుట్టి మీవంటివారి నందరినీ విందుకుపిలిచి మహావైభవంతో పుత్రోత్సవం చెయ్యవలెననుకుంటూవుండగా ఆరోనెలనే కడుపుదిగబడిపోయింది. నిరుకు యీకడుపు రాకమునుపు దీని మనసులో మరివక దుర్బుద్ధికూడావుండేది. యెందుకదంతా యిప్పుడు?

కు—సందేహించకండి. అదియేమిటో నాతో సెలవియ్యండి నేను రహస్యం యెవరికైనా వెల్లడిచేస్తానన్కొన్నారా యేమిటి?

ముస—నేను వేగిరంచచ్చిపోతే యీడబ్బు పట్టుకొనిపోయి మళ్ళీయెవరినైనా పడుచువాణ్ణి పెళ్ళిచేసుకోవలెనని దాని మనసులో వుండేది. విధవావివాహాలు చెయ్యడం బాగావున్నదని వకనాడు అది అనడంచేత నేను దాని మనసులో అభిప్రాయం కనిపెట్టినాను.

కు—బుద్ధిమంతులు అంతమాత్రం మీరుకనిపెట్టలేరూ? అసలు మీరు ఆవలిస్తే పేగులులెఖ్ఖపెట్టేవారు. మీబుద్ధికి బృహస్పతికూడా చాలడని నాయభిప్రాయము. యెంతబుద్ధిమంతుడూ కాకపోతే బృహస్పతి లేచిపోయినభార్యను కడుపుతో వున్నదాన్ని తెచ్చి యింట్లోపెట్టుకొని అంతసహనం వహించగలడా?

ముస—ఆడవాళ్లు మహాచెడ్డవాళ్ళు యెంతచెడ్డవాళ్ళూకాకపోతే "తలతడివి బాసచేసిన జలజాక్షుల నమ్మరాదు సారంగధరా" అన్నమాట వూరికే పుట్టిందీ? వాళ్లకున్నంతకామము లోకములో యెవరికీలేదు. అందుచేతనే శాస్త్రకారుడు "సాహసం షడ్గుణంచైవ కామంచాష్టగుణంభవేత్" అని చెప్పినాడు. స్త్రీలనుకోసి వుప్పుపాతరలో వూరవేసినాపాపంలేదు. వాళ్ళను చిన్నప్పుడే తలగొరిగించి ముసుగువేసి మూలకూర్చుండబెట్టి తిన్నగా తిండిపెట్టక బ్రతికి వున్నంతకాలమూ మాడ్చి చంపవలెను. అలాచేసినా వీళ్ళ క్షాంపోక

అడ్డమయిన అకార్యాలూ చేస్తూవున్నారు. ఇప్పుడు స్త్రీపునర్వివాహ సమాజాలంటూ మనపాలిటికి మత్యుదేవతలువలె వకటి పోగయినవి. చిన్నపిల్లలను చేసుకొన్న నావంటి ముసలివాళ్ళకందరికీ వాటిపేరుచెపితే వళ్ళు దడయెత్తుతుంది. ఆడముండలకు రెండోపెళ్లియేకాలంలోనైనా వున్నదటయ్యా యిప్పుడీ మాలపరిభుత్వంమూలంగా అన్నీ విడ్డూరాలు పుడుతూవున్నవి. మహాకలి ప్రవేశించింది. యిఖ వర్ణాశ్రమధర్మాలు నిలిచేయోగంలేదు. వెధవముండలపాలింటికి మనస్వాములవార్లున్ను పండితులున్నూ చేరి యిలాగుపనిచేస్తూవుండబట్టి కాని లేకపోతే వాళ్ళందరూ వక్కదెబ్బను పెళ్ళిచేసుకోరా?

కు—తమరు ముందుకార్యంసంగతి చూడవలెను.

ముస—ఏది వివాహకార్యం సంగతాయేమిటి? యెవరయినా నాకు యిప్పుడు పిల్లనిస్తారా! శాస్త్రుల్లగారి కూతురట యెవరో యీమధ్య ౧౦ దేళ్లపిల్ల మనయింటికి వచ్చినది అపిల్లను మనకిస్తే మహా బాగావుండును.

కు—ఆవిషయం నేను కృషిచేస్తాను. మీకు పెళ్ళికూతురిని సంపాదించడపు పూచీనాది.

ముస—యేదోవకపిల్లకాదు. నేనుయిప్పుడుచెప్పినపిల్లేబహు బాగావుంటుంది. కామంవుడిగినవాడికి నీకు పెళ్ళియెందుకంటారేమో వినండి. "ధర్మప్రజాసంపత్యర్థం" అని వివాహములో సంకల్పం చెపుతారు. కొందరు దానికర్థముధర్మసంతానము నిమిత్తమంటారు, కొందరు ధర్మమునిమిత్తమూ సంతానమునిమిత్తమూకూడా నంటారు అందులో యెలాగయినా ధర్మంముఖ్యము. వెధవవివాహాలు కామం నిమిత్తం చేసుకునే వివాహాలు వివాహాలేకావు.

కు—అవును మీరు కేవలమూ ధర్మమునిమిత్తమే వివాహమాడబోవుతూన్నారు. వివాహం కర్మలు నిలవడానికికాని కామం

కోసంకాదు. మీపూర్వజన్మపుణ్యంవల్లనో చేసుకొన్నదాని పతివ్రతామహత్యంవల్లనో కలిగితే సంతానమూకలుగవచ్చును.

ముస—అవును కలిగితే కలుగనూవచ్చును. ముసలవాళ్ళకు పడుచుతనంవచ్చే మందు యేమయినావున్నదేమో మనవైద్యుణ్ని అడుగవలెను.

కు—అటువంటిమందులుగోసాయిలవద్ద వుంటవి. పూర్వం యయాతికివచ్చినట్టు మీకు ముసలితనంపోయి యెప్పుడయినా పడుచుతనం రావచ్చునేమో? మీ అదృష్టం యెవరుచూచినారు?

ముస—మనవూరికి గోసాయీలు వచ్చినప్పుడల్లా నాతో చెపుతూవుండండి. యేపుట్టలో యేపామున్నదో యెవరుచూచినారు? అందరినీ అనుసరిస్తూవుంటే యేమహానుభావుడైనా అనుగ్రహించి పడుచుతనంవచ్చేమందో మంత్రిమో వుపదేశంచేస్తాడు. లేకుంటే యోగంనేర్చుకొని యెల్లకాలమూ బ్రతికే సదుపాయము ఆలోచింతునా?

కు—అది సర్వోత్తమ మయినది. రోజూవూపిరి బిగపట్టడం అభ్యాసంచేస్తే యెల్లకాలమూ బ్రతుకవచ్చును.

ముస—తరువాత యేమిచేసినా ముందుగా పెళ్లిచేసుకుంటే యెందుకయినా మంచిదే. నాలుగుకొట్టినా తిట్టినా స్వతంత్రంగా చేసుకున్న పెళ్లామువంటిది ఒకటికాదు. పెళ్ళామనివకటివుంటే ముసలివాడికి కాళ్ళుపడుతుంది. చేతులు పడుతుంది ఇందులో కర్మలునిలవడం మరీముఖ్యము.

కు—అలాగయితే మళ్ళీపెళ్ళిఅయినతరువాత అవుపోసనమూ అగ్నిహోత్రాలూ వైశ్వదేవమూ వుంచండి.

ముస-అబ్బో! అన్ని నేనువుంచలేను. లౌక్యాగ్నిహోత్రాలు నాకుయెప్పుడూ వున్నవి. ఈవుబ్బసపుదగ్గుమూలంగా రాత్రీపగలూ

మరీఅవిచ్ఛిన్నముగా జరుగుతూవున్నవి. యీచిల్లరవన్నీమాని వేసి చేస్తే నాకువక్క యజ్ఞంచెయ్యవలెననివున్నది. యజ్ఞంచేస్తేరంభాసంభోగంకలుగుతుందటకాదూ? నాకురంభనువెళ్ళి కౌగలించుకోవలెనని మహాఆపేక్షవున్నది. నేనయితే భోగంవాళ్ళను చాలామందిని వుంచుకొన్నానుకానివాళ్లుయెవళ్ళూ చక్కదనానికి రంభకు చాలరట! యజ్ఞంచేస్తేవక్క రంభేనా ంయికాఅక్కడ వున్నవాళ్లు యెవళ్లయినా కూడావస్తారా?

కు—యజ్ఞంచేస్తే రంభా మేనకా ఊర్వసీ మొదలైనఅప్సరసస్త్రీలందరూ కూడా వ రు.

ముస—ఊర్వసికూడా తప్పకుండా వస్తుందిగదా? ముసలివాణ్ని అని వకవేళ రాదేమో। తీరా స్వర్గానికి వెళ్ళినతరువాత అప్పుడురాకపోతేనేనేమి చెయ్యను?

కు—మీరు అధైర్యపడకండి. మీరు యింకా నూరేళ్లుబ్రతికి వెళ్లినా యజ్ఞంచేస్తే వాళ్లుమీరు యెప్పుడువస్తారాఅని యెదురు చూస్తూవుంటారు. మనశాస్త్రిలు అలాగు చెపుతూవున్నవి. అవి యెన్నటికీ అబద్ధాలుకావు.

ముస—ఆలాగయితే మనశాస్త్రిలు బహుమంచిశాస్త్రిలు. వాటితో సమానమయినవి జగత్తులోలేవు. నాకుతప్పకుండా నేను చెప్పినపిల్లను యీమధ్యాన్నం వివాహం చేయిచండి. వెంటనేయజ్ఞం చేసివేస్తే యీలోకంలో భార్యతోసుఖం లేకపోయినా స్వర్గలోకంలో అయినా రంభతోసుఖపడతాను. రంభ నాతో కుదురుగావుంటుందా యింతలో యజ్ఞంచేసినవాడుమరియెవడైనా వచ్చినాడని పరుగెత్తుతుందా పోనీదానిముఖంచూస్తేనేచాలును. నిముషాలమీద పెళ్లి కానియ్యండి.

కు—శవం యింకా యింటినుంచి కదలలేదాయెను. మయిల పదిరోజులూ వెళ్లకుండా పెళ్లి యేలాగవుతుంది? పదమూడో రోజు దాకా వోపిక చెయ్యండి.

ముస—అయ్యోముండా! బ్రతికీ చచ్చీకూడా నన్నేడిపిస్తూ వున్నావు? చచ్చేముండ మయిలలేకుండానయినా చావరాదా? నేను వుత్తరక్రియలు మానివేస్తే మయిలరాకుండా వుంటుందా?

కు—అలామానివెయ్యడం శాస్త్రవిరుద్ధం. మీరు మయిలపట్టి కర్మఆచరించవలెను.

ముస—మయిలపట్టవలెననీ కర్మచెయ్యవలెననీ కూడామీరు యిందాకాచెప్పిన శాస్త్రిములోనే వున్నదా?

కు—ఆశాస్త్రింలోనేవున్నది.

ముస—ఆలాగయితేమనవి వట్టవెధవశాస్త్రిలు. ఆశాస్త్రిలు చేసినవాళ్లందరూ కేవలమూ బుద్ధిహీనులు. వాటినన్నిటినీ కట్టకట్టి వక్కమాటు తగలపెట్టించండి. శాస్త్రములుయేమిటి? ముసలముండా కొడుకును పెళ్ళిచేసుకోకుండా పెళ్ళాముపోయిన తరువాత పదిరోజులు ఆగమనడంయేమిటి? నేను యీలోగా పోతే నాయజ్ఞమూ రంభా సంభోగమూ అన్నీ మన్నుకొట్టుకొని పోవలసినదేనా?

కు—మీరుసిద్ధసంకల్పులు. మీయిష్టప్రకారమే జరుగుతవి. యోగులకీకర్మకాండ యేమీఅక్కర లేదుకాని సంసారములోవుండే వారికి యీలోకంకోసం అన్నీకావలెను.

ముస—అలాగయితే నేను యికను సంసారంవిడిచి వైరాగ్యం అవలంబించి యిప్పుడే యోగినవుతాను. నాకీలోకంతో సంబంధంలేదు ఈమధ్యాహ్నం పెళ్లిచేయించండి. గడ్డమూ గోళ్లూవక్కసారిగా పెరిగి తలజడలు కట్టిపోతే వక్కసారిగా యోగినయి పోదును.

కు—శవం దాటిపోయిన తరువాత ఆప్రయత్నం చేతాము కాని ముందుగా శవము కదిలే వుపాయం చూడండి, బంధువులందరూ యీ సంగతికని పెట్టి ముందుగానే ముఖాలు చాటువేసినారు. ఫదిరూపాయలు ఖర్చుచేసి పీనుగును బయలుదేరతీసి దహనంచేసివస్తేనే కాని భోజనాలుకూడా లేవు.

ముస—నాకు పెళ్ళికిముఖ్యంగా ఆశాస్త్రుల్లుగారికూతురే కావలెనుసుమా. ఆపిల్లకు మయిలవచ్చి మొన్నదశమినాడు ముహూర్తం తప్పిపోవడం మన అదృష్టం. ఆశాస్త్రుల్లు వెయ్యేళ్లు తలక్రిందుగా తపస్సుచేసినా మనవంటి అల్లుణ్ని సంపాదించలేడు. ఆచిన్నదాన్ని వివాహమాడితే తండ్రి మంచిపండితుడుగనుక వకవేళ నేనేమయిపోయినా కూతురికి మళ్లీ పెళ్లిచెయ్యడు. అతడికి కొంచెం వేదం ముక్కలువచ్చి అర్థం తెలియకుండావుంటే సరీబాగావుంటుంది.

కు—నాకు వెయ్యిరూపాయలుయిస్తే ఆపిల్లనుమాట్లాడి తప్పకుండాయిప్పిస్తాను.

ముస—అలాగే యిస్తాను నీకూనాకూ యిదే ఖరారు. నీవు వాహకులకోసం వెళ్లేటప్పుడు పిల్లదాని తండ్రితో మాట్లాడి మరీవెళ్లు.

(ఇద్దఱును వెళ్లుచున్నారు.)

రోగచికిత్స.

[సోమసుందరశాస్త్రి మొదలయినవారుకూరుచుండియుండ, శంకరరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

శంక—ఏమండీ మీఅబ్బాయికి వంట్లోయేలాగువున్నదండీ? నేను చెప్పినవైద్యుణ్ని పిలిపించినారు కాదుగదా?

సోమ—అబ్బాయికి అంతకంతకు జబ్బుయెక్కువవుతూవున్నది గాని యెంతమాత్రమూ నిమ్మళంలేదు. మనవాళ్లకు జాతివైద్యం పడదండీ—అందుచేతనే మీరుచెప్పిన డ్రెస్సరును పిలిపించలేదు.

శంక—జాతివైద్యంకాకపోతే నల్లవైద్యమయినా యెవరిచేత చేయిస్తూవున్నారు? అందులోనయినా కొంచెము మంచివాణ్ని విచారించవలెను.

సోమ—ఇంకాయెవరిచేతనూ మందు వేయించడంలేదు. మొట్టమొదట మూడురోజులు జ్వరంకాస్తే వొళ్లోఅమ్మవారుఉన్నదిగనుక వకవేళ అమ్మవారు వస్తుందేమో వయిద్యంచేయిస్తే జబ్బుచేస్తుందని లోపలికిమందు యివ్వలేదు. మూడోరోజురాత్రి మాఇంట్లో ముసలమ్మ చెయ్యిచూచి భూతనాడిఆడుతూవున్నదని స్పష్టంగాచెప్పినది యిఖ ఆవిడె అలాగున చెప్పినతరువాత మనము వైద్యప్రమేయం తలపెట్టడం మంచిదికాదని మానివేసినాను. ఆవిడయెనభయియేళ్ళు దాటినమనిషి. చేతినాడెం ఆవిడకు తెలిసినట్టు మఱియెవరికీ తెలియదు. ఆవిడ చెప్పినమాట అబద్ధమయివుండదు. ఆవిడకు ఫదిమందికొడుకులూ కూతుళ్ళూపుట్టిఅంతా కాలంచేసినారు. అంతమందికి ఖాయిలాలువచ్చి ఆమెదగ్గిరవుంటూ చూస్తూవచ్చినప్పుడు మనంతప్పకుండా నమ్మవలసినదే.

శంక—మీరుభూతవైద్యం చేయిస్తూవున్నారాయేమిటి?

సోమ—యేమిటోఅటువంటిదే చేయిస్తూవున్నాను. మన వేమూశిసాంబన్న మంత్రించి విభూతి లోపలికియిచ్చి యింతవంటి నిండా పూసినాఁడు. ఆరాత్రిమాపిల్లవాఁడు మరీయెక్కువ కేకలువేసి తెల్లవారినదాకా పలవరిస్తూనేవచ్చినాఁడు. మంచంమీఁదపడి యిటూ అటూపూరికేదొర్లినాఁడు. మంత్రపువిభూతికావడంచేత తాపంపెట్టి

లోపలిభూతంఆలాగున ఆ వేదనపడ్డదని మేము అనుకొన్నాము. అటు తరువాత సాంబన్న వచ్చి చెయ్యచూచి అతనూ అలాగే చెప్పినాడు. మేమనుకొన్న దానికీ అతడు చెప్పిన దానికీ సరిపోయి దాఖలా యిచ్చినది.

శంక—మీఅబ్బాయి కేమిటి? సాంబన్నగాడి వైద్యంయేమిటి? వాడు నిరుటిదాకా మాఅన్నయ్యగారియింట్లో వంటచేస్తూపరమశుంఠగావున్నాడు.

సోమ—అయ్యో! ఆలాఅనవద్దు. యేపుట్టలో యేపాము న్నదో యెవరికి తెలుస్తుంది? సాంబన్న మీయింట్లో వెండిచెంబుయెత్తుకొని పారిపోయి జయిలుకునుంచి విడుదల అయినతరువాత మళయాళంవెళ్ళి ఆరునెలలు అక్కడవుండి అనేకమంత్రాలు నేర్చుకొన్నాడు. యీవూళ్లోవాడు యెంతమందికి భూతవైద్యంచేస్తూవున్నాడనుకొన్నారేమిటి? అనేకమందికి కుదిరిందనిమంచినమ్మకముయిన వాళ్లుచెప్పినారు. వాడిదగ్గిర యేమీసామర్థ్యంలేకపోతే అలాగుగడ్డం పెంచి కుంకంపెట్టుకుని చేతులో పేపబెత్తముతో పాంకోళ్ళుతొడుక్కొని వీధులో నిర్భయంగాతిరగగలడండీ? నేనువక్కమాట అడుగుతాను దానికి సమాధానంచెప్పండి. వాడిదివట్టివేషం అయినట్టయితే మన చుట్టుపట్ల ఇంతమందిమంత్రిగాళ్లున్నారుగదా వాళ్ళందరూ చూస్తూ సహించివూరుకుంటారా? సాంబన్నదగ్గిర మంచిమహిమ వున్నందుకువాడు విభూతిపెడితే తెల్లవారినదాకా మావాడు మంచముమీదపడి దొర్లి కొట్టుకోవడమేగొప్పదాఖలా.

శంక—మీకుఇదే దాఖలా? ఇంతకంటే వేరేయేదైనా కనబడ్డదా మొత్తంమీద మంత్రాలని వేషంవేసుకున్నవాళ్లంతా పెద్ద దొంగలు.

సోమ—హరిహరీ! ఆలాగంటిమాటఅనకండీ చాలాపాపం వస్తుంది. ఈసాంబన్న వెంకప్పసోమయాజులగారి భార్యకు గ్రహం

సోకి యెన్నివిధాలావదలిపోనప్పుడు మూడునాళ్ళలో కుదిర్చినాడు. అప్పటినుంచే సాంబయ్యను సోమయాజులుగారు అరమరా అభ్యంతరమూ లేకుండా లోపలికి రానిస్తూ ప్రాణంతో సమానంగా చూచుకుంటూ వున్నారు. అతనిదగ్గిర యేమీమహాత్యంకనబడకపోతే యజ్ఞాలూ క్రతువులూచేసి డెబ్బయియేళ్ళుదాటిన ముసలిముండాకొడుకు యితన్నియెందుకుగౌరవంచేస్తాడు సాంబన్న వైద్యముచేసినతరువాత వళ్లు శుభ్రంగాకుదిరి సోమయాజులుగారి భార్యాకడుపుతూవున్నదనికూడా విన్నాను. పెద్దతనంలో వివాహంచేసుకున్నా అదృష్టంమంచిదిగనుక సోమయాజులుగారికి కొడుకోకూతురో పుటతారు.

శంక—సరిసరి! యిదా? దీనిపూర్వోత్తరమంతా మీకంటే నాకు బాగా తెలుసును. మాయింటియెదుటనేకాదూ వెంకప్పసోమయాజులుగారి యిల్లు. ఆయన పెళ్లామునకు యిరువయియేళ్ళలోవు వయస్సు. మొగుడు డెభైయేళ్లుదాటిన ముసలిముండాకొడుకు. అందుచేత యిద్దరికీ కలియక పూరికేతగువులాడుతూ వుండేవారు. ముసలిముండాకొడుకుకు పూరికే అనుమానం. చెట్టులాగు నలభయియేళ్ళ కొడుకువుండగా మళ్ళీపెళ్లి చేసుకోవడానికి ముసలివాడు వెంకప్పసోమయాజులికి యేమి పొయ్యేకాలము? మాఅన్నగారి యింట్లో వంటబ్రాహ్మడుగావున్నప్పుడే యీసాంబయ్యగాడు మెల్లిగా ఆసోమిదేవమ్మను అంటుకున్నాడు. యీమధ్య వెంకప్ప సోమయాజులు చెల్లెలు యింట్లోవుండి పైఆట ఆడడానికి ఆవిడకు సందుదొరకకపోతే వదినెగారిని వెళ్లకొట్టడానికి నెల్లాళ్ళు ఆదయ్యంపట్టింది. ఆవిడనుపట్టుకున్నవి బ్రతికినదయ్యాలేకాని చచ్చినదయ్యాలుకావు. వారియింట్లో సాంబయ్య దయ్యం వదల్చడమంతా యిదేను.

సోమ—పోనీ యెవరి యింట్లో యేమయితే మనకేమి? మంటిపిల్లి అయినా యెలుకను పట్టడం ప్రధానం. ఇతని మంత్రప్రభావంచేత మానపిల్లవాడివళ్ళు నిమ్మళిస్తే మనకంతేచాలును.

శంక —అవుషధం యిప్పించకపోతేయేలానిమ్మళిస్తుంది? మీరు యీవెఱ్ఱిభ్రమలుమాని ఇఖనైనా మంచివైద్యుణ్ణి పిలిపించి మందు వేయించండి. యీభూతవైద్యాలతో యేమీ కార్యములేదు.

సోమ—ఆరంభించినతరువాత నాలుగురోజులుచూచి గుణం లేకపోతే మరివకచికిత్సచెయ్యవలెనుగాని మనముతొందరపడితే కార్యంలేదు. వక్కమామ్మముసలమ్మమాటే నమ్మివుండక కూనలమ్మ గుడికాడ మాలది యేమిచెపుతుందో అని సోదికిపంపించినాను అది కూడా ఫదిరోజులక్రిందట తలంటినీళ్ళుపోసుకుని వీధులోనుంచి వెళు తూవుండగా రావిచెట్టుమీదనువున్న కామినీగ్రహం మోహించి పట్టిందని చెప్పింది. ఆమాలదిచెప్పినమాట బహుదాఖలా. మొన్న మాయింటికి ముష్టికి వచ్చినయెరకలదాన్ని శకునం అడిగినాకొంచెం భేదంగా చెప్పినదిగాని మెట్టుమీద గ్రహముసోకినదనే చెప్పినది. అదీ దాఖలాగాచెప్పేమనిపేను. ఈగ్రహాలుకూడా తమపేర్లుతిన్నగా చెప్పవు. వకరితో వకలాగునా మరివకరితో మరివకలాగునాచెపుతవి. చూచినారుకారా కూనలమ్మగుడికాడ కామినీగ్రహమని చెపితే యెరకలమనిషి బ్రహ్మరాక్షసిఅని చెప్పినది. యీరెండింట్లో యేద యినా చికిత్సవకటేను. అందుచేతనే మొన్నరాత్రి పిల్లవాణ్ణి స్నానంచేయించి ముగ్గులోకూర్చుండబెట్టి మంత్రాలుచెప్పి యెంతో తంతుచేసినారు. దెయ్యమువదిలిపోవడంచేత గాబోలును మావాడు శోషవచ్చి కూర్చోలేక వెనుకకు పడిపోయినాడు.

శంక—ఇప్పుడు మీవాడికి దెయ్యమూ లేదు భూతమూ లేదు. ఇంతటితోనయినా ఆప్రయత్నం మానివేసి వెంటనేవైద్యపుసంగతి చూడండి.

సోమ—మొన్నటిరాత్రి కోడిపిట్టను దిగదుడుపుపెట్టి భూతా న్ని సీసాలోదింపి పాతిపెట్టించి మారణహోమం చేయించడంతోటే

అన్నీ వదిలిపోయినవి. ఇప్పుడు మావాడికాగ్రిహ బాధ యేమీ లేదు. ఇది ప్రయోగలక్షణంగా కనుపడుతూవున్నదని వక స్నేహితుడు చెప్పేటప్పటికి దానికోసము వీరహనుమంతము జపంచేయించి విభూతి పెట్టిస్తూవున్నాను. ఇప్పుడా అనుమానం నాకుయేమీ లేదు. కాని యీమధ్య మరివకటివచ్చినది. పేరంటాలుగుడికాడిది సోది యేమి చెప్పుతుందో అని అడిగిచూచేటప్పటికి అది వెంకటేశ్వరులుపూని బాధిస్తూవున్నాడని కొత్తసంగతి చెప్పినది. ఇదేమిటిరా వకటిపోతేవకటి వచ్చినదని విచారిస్తుండగా ఇంట్లోమామేనత్తకు ఆవహించి వెంకటేశ్వరులు తానని బయలపడ్డాడు. అమ్మట్టగా తల్లితనవంటివి రెండువస్తువులు ముడుపుకట్టి చిన్నవాడివళ్ళుకుదిరిబాగావుంటే కుటుంబసహితంగా తిరుపతికొండమీదికివెళ్లి వేణియిస్తానని నిలువుదోపు యిస్తానని మ్రొక్కుకొన్నది. వెంకటేశ్వరులకు ఆబోతును అచ్చుపోసి విడుస్తానని నేను కూడా మ్రొక్కుకున్నాను.

శంక — మీరుయెంతసేపు చెప్పినా గ్రహాలూ దేవతలూ ప్రయోగాలే చెపుతారు గాని ఆవుషధంమాట తలపెట్టరు. పదిరూపాయలసొమ్ము పోతేపోతుంది మీరు క్షణంవెళ్లి వైద్యుణ్ని దీసుకువచ్చి మందు వేయిస్తురూ.

సోమ — మీమాటలుచూస్తె నేనేమోడబ్బుకు వెనుకాముందూచూస్తూవున్నానని మీకభిప్రాయమయినట్టు కనుపడుతూవున్నది. దానిముండామోసినడబ్బు ప్రాణంకంటే డబ్బెక్కువండీ? పిల్లవాడుతిన్నగావుంటే సర్వస్వోపారమూ దేవుడికిదోపుయిమ్మన్నా యిస్తాను. నామనస్సులో పిల్లవాడివళ్ళు కుదిరినతరువాత వెయ్యిరూపాయలుపెట్టి తిరుపతిలో దేవుడిగుడికి దక్షిణపుగుమ్మానికి వెండిరేకు తాపడంచేయించవలెనని సంకల్పించుకొన్నాను. ఫక్తుసాంబన్నకు యీభయిరూపాయలు ఇచ్చినాను. ఇప్పుడు జపాలకిందను హోమాల

కిందనూ యెంతో అవుతూవున్నవి. రేపు గ్రిహశాంతినిమిత్తమై సంతర్పణకు యెంత లేదన్నా నూరురూపాయలవుతవి. సూర్యనమస్కారాలుచేసే బ్రాహ్మలకుయెంతోయిస్తున్నాను. సిద్ధాంతిగారే జాతకం చూచి శనిగ్రహంచాలదని చెప్పేవరకు నవగ్రహ జపాలుకూడా నిన్న ఆరంభించిచేయిస్తున్నాను. అందుచేత రాత్రిపిల్లవాడు కదల మెదలకుండా మంచముమీద నెమ్మదిగాపరున్నాడు. ఇందులో ఆద్యంతాలు వకసంచీకి దాటుతుందిగాని అంతకులోపు కాదు.

శంక—మీరు యెంతఖర్చుచేసినా క్రమమయినమోస్తరుగా వినియోగించడంలేదు.

సోమ—తాళండి లోపలయేమో కేకలువేస్తున్నారు. యేమయ్యా? వెంకయ్యా! ఆగంద్రగోళంయేమిటి?

వెంక—ఇంకా యేమివున్నది? అబ్బాయికి యెక్కిళ్ళుపుట్టినవి. వెర్రిచూపుచూస్తున్నాడు. చేతులోనాడి పైకిలాక్కు పోతూవున్నది. కాళ్లూచేతులూచల్లపడినవి.

సోమ—వెంకయ్యా! నీవుచటుక్కున పరుగెత్తి రుద్రయ్యగారిని తీసుకునిరా చింతామణిఅయినా అమృతమైనా వేయింతాము. మనప్రయత్నలోపం యేమీలేదు. చేతనైనట్లల్లా తంటాలుపడ్డాము. డబ్బుకు వెనుకాముందూ చూడక రూపాయ చిల్లిగవ్వగా ఖర్చుచేసినాము. దైవం తిన్నగా చూడకపోతే మన ప్రియత్నాలు యేమీ అక్కరకురావు. ఆయువు లేకపోయిన తరువాత వెయ్యిమంది వైద్యులువచ్చిమాత్రం ప్రాణాలు పొయ్యగలరా? నీవువైద్యుడికోసం వేగిరంపరుగెత్తు. నేనులోపలికివెళుతాను. (అని వెళ్లుచున్నాడు)

శంక—పాపం పిల్ల వాణ్ని నిష్కారణం మందువెయ్యక బలవంతముగా చంపివేసినారు. ఈభూతవైద్యులనూ వీళ్లనూ పట్టుకొని నరహత్య చేసినందుకు శిక్షచేస్తే బాగావుండును. పెళ్ళిఅయి ఆరు

నెలలు కాలేదు. ఆచిన్నదాన్ని చూస్తేనాకు బహు విచారంగా వున్నది. లోకంలో అనేకులు మూఢత్వంచేత రోగాలువచ్చినప్పుడు ఔషధు వేయించక దయ్యాలనీ భూతాలని యేడుస్తూ స్నానాలుచేయించీ తడిబట్టలుకట్టించీ దెబ్బలుకొట్టించి తింపిపెట్టకమాడ్చీ ముంత పొగలువేసి బ్రతికే వాళ్ళనుకూడా చంపివేస్తారు. ఈహిందూదేశానికి యీమూఢత్వం యెప్పుడు వదలిపోతుందో జనులు దేహారోగ్య విధులు తెలుసుకొని చేదస్తంవదలి యెప్పుడు బాగుపడతారో. ఇక నేను వెళ్ళిపోతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

మూఢభార్య—మంచిమగడు.

[సోమంచి సోమయ్యగారును కామమ్మగారును ప్రవేశించుచున్నారు]

సోమ—యేమేయీవాళ తొమ్మిదిగంటలకల్లా వంటకావలెనని చెపితేయింకా మడికట్టుకున్నావేకావు. తహశ్శీలుదారుగారు సరిగ్గా పదిగంటలకల్లా కచేరికీ వస్తామన్నారు.

కామ—ఆయన పదిగంటలకువస్తే మీరు భోంచెయ్యకుండా కచేరీకివెళ్ళి యేకంగా సాయంకాలంవచ్చి తినండి. మీరువట్టిమాల కూడు యింట్లో కలుపుతూవున్నారు. ఆచారంలేదు వ్యవహారంలేదు. మడిలేదు మయిలలేదు. తెల్లవారేటప్పటికి శుభం విస్తట్లో పొయ్యమంటారు. మడీమయిలాలేకుండా పట్నవాసాలలో పెరిగినవాళ్ళు చేసేటట్టుగా చిన్నప్పటినుంచీ పల్లెటూరిలో ఇంత ఆచార వ్యవహారాలుగల యింట్లో పెరిగిన నేను పట్టుబట్టకట్టుకొని వంటచెయ్యమంటే చెయ్యను. మాతండ్రిగారు మావాళ్ళో అపరాహ్ణం తిరిగితేనేకాని

భోజనానికి వచ్చేవారేకాదు. చద్దికూడు తిన్నట్లు మీకు సూర్యోదయానికి వంటచేసిపెట్టమంటే యేలాఅమురుతుంది?

సోమ—నేను యెంతమొత్తుకున్నా నీవు వకరోజు రెండుఝాములకూ వకరోజు వంటిఘంటకూ వకరోజు అన్నంచిమిడిచీ వకరోజు అన్నంవుడకనియ్యకా పెకుతూవున్నావుగాని వేళపట్టున జిహ్వకురుచిగా ఇంతఅన్నము పెట్టవుగదా? వేళకు భోజనంలేకపోవడంచేత నెల్లాళ్ళకిందట యెంతోఖాయిలాపడి చచ్చి బ్రతికినాను. వేళకు కచేరీకిరావని నీవంటమూలంగా రోజూతహశ్శీల్ దారుగారు అందరిముందరా నన్ను చివాట్లు పెడితే నాకుసిగ్గువేస్తూవున్నది. వైద్యుడుకూడా వేళకుభోజనంచెయ్యకపోతే మళ్ళీజబ్బుచేస్తుందని చెపుతూవున్నాడు.

కామ—మీకు యేలాగయితేనేమి వెధవవైద్యుడు దొరికినాడు. నాలుగుఇంగ్లీషుముక్కలు నేర్చుకుని కులంచెరపడానికి మాలనీళ్లన్నీ సీసాలోపోసి యిస్తాడు. మీకామాత్రం వివేకంలేదు. వాడుయిచ్చినదల్లాతాగి కులభ్రష్టులయిపోతూవున్నారు. ప్రాణంపోయినా మాపల్లెటూళ్ళోవాళ్ళెవళ్లయినా జాతిమందులు పుచ్చుకుంటారేమో చూడండి. వాడిపిండాకుడువైద్యం వేళకుభోజనంలేకపోతే రోగంవస్తుందట! యీరోగాలు వచ్చేవాళ్ళందరికీ వేళకుభోజనాలు లేకపోవడంచేతనే వస్తున్నవా యేమిటి? రోగంరావలసిన కారణార్థంవుంటే యేలాగూవస్తుంది. మందూమాకూ అక్కరలేకుండా లేతలో నాలుగు లంఖణాలుచేస్తే వక్కదెబ్బను ఫదిరోజులనాటికి వళ్ళునిమ్మళంగావుండును. డబ్బుఖర్చుకూడా అక్కరలేకుండాకుదురును. మీరుగోదావరిలోపోసినట్లు పాతికరూపాయలు వాడిచేతిలోపోసినారు. అన్నిరూపాయలూ పుచ్చుకుని ఆముండాకొడుకు వక్కలంఖణమైనాకట్టకుండా యీనీళ్ళూ ఆనీళ్లూ లోపలపోసి గోధుంజావ పెట్టించినాడు.

వాడునిజమైనవైద్యుడైతే జబ్బుచేసినప్పుడు యెన్నడైనా గోధుంజావ యిప్పిస్తాడా? గోధుంజావయెంతజలుబు యేమిటి? మీరు నాఅయిదోతనం చల్లగావుండబట్టి బ్రతికినారుకాని వాడివైద్యంచేత బ్రతకలేదు. ఆవైద్యంవద్దు మానమంటే ఇప్పటికి మీరు నామాట వినరు.

సోమ—ఆవైద్యంమాట యిప్పుడెందుకు· ముందు వంట మాట చూస్తూ.

కామ—మీరు వూరికే అన్నంవుడికింది కాదనీ అన్నంచిముడుతుందనీ వంకలుపెడుతారు· కచేరీ కచేరీఅని వూరికే తొందరపడితే అన్నంయేలావుడుకుతుంది? అన్నం వుడుకుతూ వుండగా మయిలగుడ్డకాలికితగిలినా పాలవుట్టి నెత్తికితగిలినట్టు అనుమానమయినా నూతిదగ్గరకువెళ్ళి స్నానంచేసేటప్పటికి కొంచెంఆలస్యంఅయి, కొంచెం అన్నంచిముడుతుంది. పట్నవాసపువాళ్ళవలె అనాచారపు కూడు పెట్టడం నాచేతకాదు.

సోమ—పోనీ వెనుకటిమాటకేమి యిప్పుడుకచేరీకి ప్రొద్దు యెక్కుతూవున్నది వేగిరం మడికట్టుకుందూ. నిన్నరాత్రి వచ్చేటప్పుడు రేపుతప్పకుండా పదిఘంటలకే రావలసినదని మరీమరీ చెప్పడమేకాకుండా రేపు వేళకురాకపోతే జునుమానా వేస్తామని కూడా తహాశ్శీలుదారుగారు సెలవిచ్చినారు.

కామ—ఆయనకేమియెన్నైనా చెపుతాడు. ఇంటికాడ స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానాలన్నీ తగలబడిపోతూన్నవా యేమిటి? అమావాస్యనాడైనా స్నానమూ చట్టుబండలూ యేమీలేదు· ముట్టుముండలాగు తెల్లవారేటప్పటికి పొట్టకింతతిని కచేరీలోవచ్చి కూర్చుంటాడు. భార్యాకూడా ఆయనకు తగినదే దొరికింది. మడికట్టుకుని కాస్త కేశవా నారాయణా అనుకోమని అయినా చెప్పదు. ఆవిడ

గరల్సుస్కూలులో చదువుకున్నదట. ఆవిడకూ వేదాంతమే. యీ ఆచారాలుయేమిటి మడి యేమిటి అంతాచాదస్తం అంటుంది. ఆమాత్రం వేదాంతం మాకు తెలియదు. నేను చెవినిల్లుకట్టుకొని పోరుతూవుండబట్టిగాని లేకపోతే మీరుకూడా యీపాటి సంధ్యావందనం ముక్కలు నాలుగూ మరిచిపోయేవారే. యెంతసేపు? నేను సుబ్బమ్మగారియింటికివెళ్లి కొత్తపేడతెచ్చి వంటయిల్లు అలుక్కొని పొయిశుద్ధిచేసి గోదావరికిపోయి స్నానంచేసివచ్చి పొయిలో నిప్పువేసుకొనివంటచేస్తాను. మీరు యీలోపుగా స్నానంచేసి తడిబట్టతో సంధ్యావందనమూ బ్రహ్మయజ్ఞమూ పితృతర్పణమూ దేవతార్చనా చేసుకుంటూ వుండండి. దాసీముండ మనయింట్లో నిన్నటిపేడా యీవాళపేడా కలిపివేసింది. అదిశుద్ధికిపనికిరాదు. బచ్చలపాదును మడిబట్ట ఆరకడితే దానిమీద కాకిరెట్టవేసి మీబట్టా నాబట్టా అన్నీ మయిలపడిపోయినవి. అవి అన్నీ యిప్పుడు పట్టుకుని వెళ్లి తడిపి వుతికి తడిబట్టకట్టుకుని వంటచెయ్యవలెను. నాకు తడిబట్టఅంటే లక్ష్యములేదు. మీరు వక్కరోజు బట్టఆరకపోతే యెంతో గందరగోళంచేస్తారు.

సోమ—తడిబట్ట వంటికి చాలాజబ్బు. దానిమూలముగా రోగాలు వస్తవి.

కామ—చాల్లెండి యీపాటి. ఇప్పుడు తడిబట్టకట్టుకుంటే రోగాలువస్తవి అంటూవున్నారు రేపుసంధ్యావందనంచేస్తేకూడా రోగాలువస్తవిఅంటారు. మీకువట్టి మాలకూడు తింటేయేరోగాలు రావు. ఆచారవ్యవహారాలులేకపోతే యీబ్రాహ్మణీకం యెందుకు? మెళ్లో జంధ్యాలుయెందుకు? తీసికుక్కమెళ్ళోవెయ్యరాదూ? మాఅమ్మకు యెంతఆచారము! యెంత నిష్ట! రోజూ ఘదిస్నానాలుచేసి యెప్పుడూ తడిబట్టతోనే వుండేది ఇప్పటికీ ఆవిడెకు యాభయియేళ్లు

వచ్చినవి యేరోగాలూలేవు. మీరుఘంటసేపు తడిబట్టకట్టుకుంటే అన్నిరోగాలూవస్తవి.

సోమ—యీమాటలతో ప్రొద్దుపుచ్చక యిఖనయినా గోదావరికివెళ్లి స్నానంచేసివచ్చి వేగిరం మడికట్టుకుని వంటచేస్తా. ఇవాళ మాకచేరి పరీక్షచెయ్యడానికి దొరగారువస్తారు.

కామ—వంటఅంటే వూరికే మాటలుచెప్పినట్టే అనుకున్నారాయేమిటి? దాసీది యింకా ఘంటకుగాని అంట్లుతోమి తీసుకురాదు. తీరా తెచ్చినతరువాత యిత్తడిసిబ్బికి మసివదలకపోయినా వంటతప్పేలాకు అంటువున్నా మళ్ళీ వెళ్లిస్నానంచేసి రావలెను. గోదావరిలో స్నానంచేసివస్తూవుంటే బట్టలువుతికేవాళ్ళ నీళ్ళుమీదపడతవి కాస్తసేపు ఆగమంటే వాళ్లుఆగరు. అదేమంటే వాళ్లంతాఖజ్జాకువచ్చి కాట్లకుక్కల్లాగు మీదపడతారు. యెదురుకెదురు నాకేచాదస్తమని అడ్డమయిన 'మాటలూ అంటారు. మీరుకాస్తకల్పించుకొని వచ్చి వక్కమాటు మీకేమిపొయ్యకాలంవచ్చిందర్రా అని ఖజ్జాఆడరుగదా? మీరు వక్కమాటుకూకలు వేస్తే వాళ్ళునన్ను యెందుకు వేళాకోళాలుచేస్తారు? మీరు లోకువచెయ్యబట్టే నేను అడ్డమయిన వాళ్లకూ లోకువయినాను. ఎగడు నల్లనిదాన్ని మారివల్లదన్న సామెత వూరికే పుట్టినదా? యీబట్టలు వుతికేవాళ్ళమూలంగా వక్కరోజున గోదావరిలోఫదేసి స్నానాలు చేస్తాను. అన్నీతప్పించుకొని బిందె యెత్తుకొని తీరా వీధులోకి వచ్చేటప్పటికి వాళ్ళుయిల్లువల్లకాడుగాను వీధులుతుడిచేవాళ్లు యేసందులోనుంచో కావడియెత్తుకొని యెదురుగావస్తారు. వాళ్లప్రాణాలకు వుసూరుమని బిందెడు నీళ్ళూ అక్కడపారపోసి చచ్చినట్టు మళ్లీ వెళ్ళి చీడీలన్నీ దిగినీళ్ళు ముంచుకొని బరువుతోతిరుపతికొండయెక్కినట్టుపయికెక్కి రావలెను. మీరుతాలూకాలో హెడ్డుగుమస్తాపని చేస్తూవున్నారన్నమాటేకాని

ఆమాలముండాకొడుకులిని కాస్తకూకలువేసి బ్రాహ్మలు నీళ్ళు తెచ్చుకొనేవీథులలో ప్రొద్దున్నతిరుగవద్దని పెంటలు తుడిచేవాళ్ళను ఆజ్ఞ పెట్టలేరుగదా? యేమిహెడ్డు గుమాస్తాపని చేస్తూవున్నారోకాని మీకు మూలనున్న ముసలిముండలేవదు. బొందున పుస్తెతప్ప ఫది వరహాల గుల్లలయినా చేయించి పెట్టరు. లంచాలుపుచ్చుకుంటే తప్పట! మీరూ మీతహశ్శీలుదారుగారేకాని మీ వెనుకటివారికి మీమాత్రం తెలియలేదాయేమిటి? వారుదోసిళ్ళాది సంపాదించేవారని అంతా చెప్పుకుంటే వినడానికి ముచ్చట వేస్తుంది. మీరు యిద్దరూ వుద్యోగానికివచ్చి వుద్యోగం వఖరంతా చంపివేసినారని తక్కిన గుమాస్తాల పెళ్ళాలందరూ చెప్పుకుంటారు.

సోమ—నీకుయింకా నగలుయెందుకు? వున్ననగలయినా యెప్పుడయినా పెట్టుకొనియేడుస్తావాయేమిటి? నీచేదస్తంచేతయెప్పుడు చూచినా స్నానాలలోనూ ఆచారాలలోను ములిగి బూచిలాగు తల విరబోసుకొని కూర్చుంటావు. చక్కగా తలదువ్వుకొని కొప్పుపెట్టుకొని నాలుగునగలూ వంటపెట్టుకొని మంచిచీర కట్టుకొని వుండగా చూడవలెనని నాకెంతో మనసువేస్తుంది.

కామ—మీకన్నీ మనసువేస్తవి. ఆచారవ్యవహారాలు అక్కరలేకపోతే మీరు వెళ్ళి కిరస్తానీలోకలవండి. నేను పూర్వజన్మమందు చేసుకున్నపాపంచేత పట్నవాసంలో పడ్డాను. రామ రామా! అంతా వర్ణసంకరంవచ్చింది. మీకు దేవుడూలేదు దయ్యామూలేదు. గోమయంపేరుచెపితే అసహ్యించుకుంటారు. నోములూ వుపవాసాలూ అక్కరలేదంటారు. దేవుడుగుళ్ళల్లో దేవుళ్ళను రాతిబొమ్మలంటారు. జాగారాలుచేస్తే వళ్ళు జబ్బుచేస్తుందంటారు. మంచిరోజూ చెడ్డరోజూ విచారించరు. శకునాలూ సోదులూ అబద్ధమంటారు. రోగం వస్తే అమ్మవారు కాదంటారు. బ్రాహ్మణీకంయేమీఅక్కరలేకుండా

తెల్లవారేటప్పటికిమింగికూర్చొమంటారు. నేనుకాగా మీరుపెట్టిన పాట్లన్నిపడి యేనాలకూడుయింట్లోకలుపుతూవున్నా అన్నిటినీ సహించిపూరుకుంటూవున్నానుకాని మీరుచేసే అనాచారానికి మరివక పెంట్లమువచ్చినట్టయితే యీపాటికి గోదావరిలోనో, నూతిలోనో, పడిచచ్చిపోను. కచేరికి వెళ్లినగుడ్డలతో యిల్లంతాతిరిగి బిందెల నీళ్లుకూడా ముట్టుకుంటారు. మీకు ఆచారంవంటను పుట్టుకరావలెనుగాని ఆడదాన్ని నేనుయెన్నిటికని మొత్తుకోను?

సోమ—నీవు యీవాళ వంటచేస్తావాలేదా? అప్పుడేపదిఘంటలు కావస్తూవున్నది ఈరోజురాత్రియెనిమిదిఘంటలుదాకా మళ్ళీ యింటికి రావడానికి వల్లకాదు. నీవువంటచెయ్యకపోతే భోజనంచెయ్యకుండా కచేరీకివెళుతాను.

కామ—అన్నిటికీ నన్ను యీలాగుయేడిపిస్తూవున్నారేమి? యీవేళ శుక్రవారముగదా నేనుతలనిండా స్నానం చేసి శుక్రవారాలనోముకథ చెప్పుకొని అక్షింతలు వేసుకోకుండా యేలాగుముందర మీకు వడ్డిస్తాను? ఆకథనాకురాదు! వెంకాయమ్మగారి యింటికి వెళ్లి ఆవిడకు తీరుబడిఅయినదాకావుండి కథచెప్పించుకురావలెను. మళ్లీనేను ఆలస్యంగావెళితే యీలోపుగా ఆవిడభోజనంచేసి కూర్చుంటే యిల్లిల్లూ తిరిగి తంటాలుపడలేను. మిమ్మల్ని యెప్పుడు చేసుకున్నానో నానోములూవ్రతాలూ అప్పుడే భగ్గున ఆహుతికొనిపోయినవి. మీకుపుణ్యమూ పురుషార్థమూ అక్కరలేదు. పందితిన్నట్టుకడుపుకింతతింటేచాలును.

సోమ—కోపపడబోకుము నేనుభోజనంచెయ్యకుండానే కచేరీకివెళతాను వేళఅయినది. నీనోములూవ్రతాలూ అన్నీఅయిన తరువాతనే మెల్లిగా వంటచెయ్యి కొంచెం అక్షింతలు తీస్తావా! మొగాన్నిబొట్టుపెట్టుకొని వెళుతాను.

కామ—వెళ్ళండి తిండితినకుండావెళ్లి నన్నుసాధిస్తారాయేమిటి? మీకు యెప్పుడుకడుపులో కాలితే అప్పుడేవచ్చి భోజనంచేస్తారు. ఓరిదిక్కుమాలిన దేవుడా! నీయిల్లు వల్లకాడుగాను నాకువేగిరం చావుపెట్టవుగదా. నాకు వల్లకాటిసంసారం వచ్చింది. వక్కమాటు చస్తే యీబాధవిరగడైపోను. నన్ను నలుగురినోళ్ళలోనూపెట్టి అల్లరిచెయ్యడానికి యిలాచేస్తూవున్నారు.

సోమ—ఆట్టేవిసుక్కోకు. నేను వెళ్ళిపోతూవున్నాను. నీయిష్టం వచ్చినప్పుడు వంటచెయ్యి.

(అని వెళ్లుచున్నాడు.)

శిశుపోషణము.

[రావూరి రామయ్యపంతులుగారు, భార్యయైన కనకమ్మ సహితముగా ప్రవేశించుచున్నారు.]

రామ—ఓసి పాడురండా? నీకేమిచేటుకాలంవచ్చిందే పిల్లవాణ్ని అలాకొట్టి యేడిపిస్తూవున్నావు?

కన—మీరు అస్తమానమూ నన్ను ఆడిపోసుకోవడంతోనే సరిపోతుంది. అల్లరిచేస్తే పిల్లవాణ్ని కాస్త ఆఁ అని అదమాయించడానికి వల్లకాదు. యేమైనాఅంటే పెద్దపులిలాగు మీదపడుతారు. నేనన్నిటికి దాడలు దగ్గిరగా నొక్కుకుని సగంచచ్చి పడివుంటాను. అక్కడికీ నాకువుండరాములు లేకుండావున్నవి. నేను లోకంలోవాళ్ల పెళ్ళాలవంటిదాన్నైతే మీరు నన్ను వక్కనిమిషం బ్రతకనియ్యకపోదురు.

రామ—పిల్లవాడునిజంగా అల్లరిచేసినప్పుడు యేమైనా శిక్ష చేస్తే నేను మాత్రం యెందుకంటాను? ఇప్పుడు వాడుయేమినేరంచేసి

నాడని చెల్లా చెళ్ళూ అయిదు వేళ్ళూ అంటుకునేలాగు వాడివీపుమీద ఆలాచరిచినావు? వాడుచేసిన తప్పిదంఅల్లా అమ్మతలమీదనీళ్ళు పోసిందనీ చెప్పడమేనా మరియేమైనావున్నదా?

కన—అదిచాలదూ యింకాయేమితప్పిదం కావలెను? ఆడవాళ్ళకు మొగవాళ్ళతో చెప్పకూడనిరహస్యాలు యెన్నైనావుంటవి. వేలెడు వెధవలేడు యిప్పటినుంచీ గడుగాయతనం నేర్చుకుని రహస్యాలన్నీ యిలాగు చెపుతూవుంటే ముందువీడు యేమి అక్కరకు వస్తాడు? మీకు నామీద కోపంరావడానికి వూరికే అమ్మ తలమీఁద చన్నీళ్ళుపోసిందని చెప్పడమేనా యెందుకుపోసినానో యేమయినా చెప్పినాఁడా?

రామ—యెందుకుపోసినావో యిప్పుడునీవు చెపుదూ నేనువిని సంతోషిస్తాను.

కన—నామాటఅంటే మీకు వేళాకోళాలూ వెక్కిరింతలూను. వాళ్ళుచేసే అల్లరిపనులు కనపడవు. నేను యేమయినాఅంటే నానోరు అందరికీ కనపడుతుంది. వాఁడుపనికట్టుకు వెళ్ళి దొడ్లో దాసీదానికొడుకును ముట్టుకున్నాఁడు. తలనిండా నీళ్ళుపొయ్యకుండా బ్రాహ్మణజన్మం యెత్తినతరువాత వాణ్ని శూద్రికూడు యెలాతిననియ్యను? అదికాకుండా వాడా ముట్టుగావచ్చి పరుపూమంచమూ ముట్టుకుని బట్టలన్నీ మయిలపడ వేసినట్టయితే అవి అన్నీతడిపిఆరవెయ్యలేక చావవలెను. పాతాళలోకంలోవున్నవి. నూతిలోనుంచి చాదెడునీళ్లు పయికి పెల్లగిలి వచ్చేటప్పటికి పేగులు తెగిపోతవి. ఆడవాళ్ళకు వుండేకష్టాలు మగవాళ్ళకు యేమితెలుస్తవి?

రామ—నీకు యెన్నివిధాలబోధించినా చాదస్తం ఆవగింజంతయినా వదలలేదు. చిన్నపిల్లవాఁడు శూద్రవాణ్ని ముట్టుకుంటే యింట్లో బట్టలన్నీ తడిపిఆరవెయ్యవలెనా? నీవు రోజుకు మూడు

సాన్లు తడుపుతూవుంటావుగనుకనే చీకిపోయి బట్టలన్నీ మూణ్ణాళ్ళకే మళ్ళీ చిరిగిపోతూవుంటవి. నీవు యింటికి జ్యేష్ఠాదేవివి పోగయినావు.

కన—మీరు వెయ్యిఅనండి లక్షఅనండి· మీకు మల్లే మయిలకూడు నానోటికిపోదు. మీరు చిన్నప్పటినుంచీ మాలబళ్ళల్లో చదువుకుని కిరస్తానీవాళ్ళతో సహవాసం చేస్తూవున్నారుగనుక మయిలా మడీ ఆచారమూ వ్యవహారమూ అక్కర లేకుండా అడ్డమయినవాళ్లనూ ముట్టుకున్న బట్టలతోవచ్చి స్నానమయినా చెయ్యకుండా పట్టుబట్టచుట్టపెట్టుకుని మయిలకూడుతినడం మీకు అలవాటు అయినది. అటువంటి యెంగిలి మెతుకులు నాకు లోపలికి పోవు. అందుచేతనే నేను మీవిస్తట్లో కూర్చోక వేరేవిస్తరివేసుకునితిని మీయెంగిలి విస్తరితీసివేసి తలనిండా స్నానము చేస్తాను.

రామ—పెద్దదానవు నీవు యెన్నిస్నానాలుచేసినా ఫర్వాలేదు. మూడేండ్లకుర్రవాణ్ని రోజూ చన్నీళ్లల్లో మూడేసిస్నానాలు చేయిస్తూవుంటే వాడికి రొంపపట్టి మొసమొసలాడుతూ వున్నాడు. చలి వాడివంటికి మీర్జా తొడగమంటే తొడగక యెప్పుడూ మోడులాగు వుంచుతావు.

కన—వాడికి పదేళ్ళు పయిని పడ్డవిగనుక మీర్జావంటిని వుంచుదునా? చంటిపిల్లవాడు నన్ను ఘడియ ఘడియకూ ముట్టుకునే వాడికి మీర్జా యెలాగుతొడగను? నన్ను వూరికేరవ్వపెట్టడమే కాని మీరు మంచీ చెడ్డాయెరుగరు వాడు నిముషనిముషానికీనన్ను వచ్చి ముట్టుకుంటూవుంటే మడిగట్టుకునివంటచేసేదాన్ని నేనుయెన్నిస్నానాలు చెయ్యను? నేను స్నానాలంటే ఝడియనుగాని నూతులో నీళ్ళుతోడడం అంటే భయపడుతాను. తిన్నగాతిరుగుతూవున్నంతమట్టుకేగాని తరువాత నాకు రోగంవస్తే నన్నుచూచేవారు యెవరు? నేను యెంత చదువుకోనిదాన్ని అయినా తెలియక అడుగుతానుగాని

యెక్కడనైనా స్నానాలుచేస్తేనూ తడిబట్టలుకట్టుకుంటేనూ రోగాలు వస్తవండీ? అవిరావలసిన యోగంవుంటే యెలాగూవస్తవి. రోజూ యీస్నానాలుచేసే వాళ్ళందరికీ రోగాలు రావడం లేదేమి?

రామ—చాలులే యీపాటివూరుకో నీకు పిల్లలను పెంచడం యెంతమాత్రమూ తెలియదు. ఆదమరిచినిద్రపోతాడని పిల్లవాడికి నల్లులకుపోసే వేడినీళ్లుపోస్తావు. వద్దంటే వినవు. అందుచేతవాడికి వళ్లంతా గజ్జి చిడుమూపట్టుకొనివచ్చింది. అదేకాకుండా యెక్కడివో మురికివి పాతబట్టలుతెచ్చి పక్కవేసి నులకమంచంమీద పిల్లవాణ్ని పరుండబెడుతావు. ఆమంచానికితోడు దానికింద కుంపటికూడా పెట్టి పొగపెట్టడంచేత కిందికివేలాడుతూవున్న నులకచేరులు అంటుకొని పిల్లవాడి కాలుకాలి వుండుయిప్పటికీ తిన్నగామానలేదు.

కన—పిల్లవాడి కాలుకాలడంకూడా నాతప్పిదమేనా? దైవం చేసినదానికి నేను యేమిచెయ్యను? మంచంకింద కుంపటి లోకంలో అందరూపెడుతూవున్నారా నేను వక్కదాన్నే పెడుతూవున్నానా? పిల్లవాడైనతరువాత కాలూకాలక చెయ్యాకాలక యెలావుంటుంది? పిల్లవాడికి వేడినీళ్లుపొయ్యడంచేత గజ్జిపడుతుందంటారు. యీవిరుద్ధం యెక్కడనయినా వున్నదా? పిల్లలకు చమురురాసి వేణ్నీళ్ళు పొయ్యకపోతే జలుబుచేసుకునిరాదా? లోకంలో అందరివలె నేనుకూడా అంతవేణ్నీళ్ళు పోసినట్లయితే మీరునన్ను మింగివేస్తురు. మొన్న సుబ్బమ్మగారియింట్లో యేడాదికుర్రవాడికి నీళ్ళుపొయ్యమంటే నావంటిదాన్ని వేడిచేత చెంబుపట్టుకోలేకపోయినాను అటుతరువాత పిల్లవాడు ఝామునేపటిదాకా హాయిగా నిద్రపోయి మళ్లీలేచినాడే కాడు. పిల్లవాళ్లకు వేడినీళ్ళు యెంత ఆరోగ్యమనుకున్నారుయేమిటి? వంటికి యెంత వేన్నీళ్ళుపోస్తే అంతమంచిది. ఆడపనికీ మగపనికీ మీరు అన్నింటికి మధ్యఅడ్డంవచ్చి పిల్లవాణ్ని చెడగొడుతూవున్నారు.

పిల్లవాళ్లకు అన్నమూనీళ్ళేబలము. ఎన్నిమాట్లు అన్నంపెడితే అంత మంచిది. మీకుయీలాంటివి యేమీ తెలియవు. పిల్లలను పెంచడం ఆడవాళ్లకంటె మగవాళ్ళకు మీకు యెక్కువ తెలుస్తుందాయేమిటి? ఆడదానిచేతి అర్ధమూ మగవాడిచేతి బిడ్డా నిలవదనిచెప్పిన శాస్త్రకారుడు అంత వెఱ్ఱివాడేనా? మీకుయేమీ తెలియక పోవడంచేతనే పిల్లవాడిపక్కకు చిన్నగుడ్డలువేసినానని ఆక్షేపిస్తూవున్నారు. పక్కలోవుచ్చపోసేవాళ్లకు మురికిబట్టలూ పీలికలూ కాకపోతే వుతికిన తెల్లమడతలు పక్క వేసుకుంటారా?

రామ—నీవు అన్నమంటే జ్ఞాపకంవచ్చినది. వాడికిరోజూ కూరి కూరి యేడుస్తూవుండగా నోటికి మిరపకాయరాసి యెక్కువ అన్నంపెడుతావు. అందుచేత వాడికి వుాదరపొట్ట పెరిగినది.

కన—నేను అన్నంయెక్కువ పెట్టడంచేత వుాదరపొట్టకాలేదు. మీరు జాతివైద్యంనమ్మి వుగ్గు ప్రతిరోజూ పెట్టనియ్యకపోవడంచేతనూ చిన్నప్పటినుంచీ అన్నంపెట్టనియ్యక పాలల్లో నీళ్ళుకలిపిపోయించడముచేతనూ యీవుాదరపొట్ట వచ్చింది. జగత్తులో అందరూ ఆరునెలలు వచ్చినప్పటినుంచీ పిల్లలకు అన్నంపెట్టిస్తూవుంటే యీపాలుపోయించడపు గ్రహచారం మనవక్కరియింట్లోనే వచ్చినది. మీరు జోక్యం కలుగచేసుకోక పిల్లవాణ్ని నేను పెంచినట్లల్లా పెంచనిస్తే యీగజ్జీ వుాదరపొట్టా యేమయినావుండునా?

రామ—నీవు పిల్లను పెంచడం మహాబాగావున్నది. మన నవుకరువాడిచేతికిచ్చి సాయంకాలం గాలిలో తిప్పడానికి పంపమంటే పంపవు. నాన్నతో వున్నది లేదనిచెప్పమనీ లేనిదివున్నదని చెప్పమనీ అబద్ధాలు నేర్పుతూవున్నావు. బూచివాడు వస్తాడనీ యెత్తుకునిపోతాడనీ బెదిరించడంచేత భయపడివాడు నిద్రలోకూడా వులికులికి పడుతూవున్నాడు. ''నీ అమ్మ నీ అమ్మ''అని ముద్దుకు వాడికి అందరినీ

తిట్టడం నేర్పుతూవున్నావు. వాడు తిడితేవూరికే సంతోషిస్తావు. దీపాన్ని జేజేఅనిచెప్పి దణ్ణం పెట్టిస్తూవుండడంచేత నీమూలంగా మొన్న వాడు నిష్కారణంగా చేతులు తెగకాల్చుకున్నాడు. నేరంచేసినప్పుడూ చెయ్యనప్పుడూకూడా వాణ్ని వూరికే కొట్టితిడుతావు. చూడు నారాయణరావుపంతులుగారిభార్య పిల్లను యెలాపెంచుతూవున్నదో.

కన—ఆవిడపేరు నాదగ్గర చెప్పకండి. నాకుతలకాయనొప్పి వేస్తుంది. ఆవిడ పెంపుకు మీరు సంతోషపడవలెను. వాళ్ళకు తోచదు మావంటి తెలిసినవాళ్ళుచెపితే వినరు. అన్నీ తమకే తెలుసునని గర్వంకూడాను. పంకువంటి కుర్రవాణ్ని గాలిలో తిప్పకమ్మా దిష్టితగులుతుంది పిట్టలుపారుతవని చెపితే నామాటలక్ష్యం చేసినది కాదు. నామాటవిననందుకు తరువాత అనుభవించేటప్పుడే తెలుస్తుంది. నేనంత తెలియకనే మీరుయెన్నివిధాల చెప్పినా పిల్లవాణ్ని గాలిలోతిప్పకుండా జాగ్రత పెడుతూవున్నానా యేమిటి? పిల్లవాడు అప్పటినుంచి వక్కమోస్తరుగా పట్టినపట్టు విడువకుండా యేడుస్తూవున్నాడు. మీరు వక్కపర్యాయం యెత్తుకొనివెళ్ళి సముదాయించండి. నేనులోపల పనిచేసుకోవడానికి వెళుతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నది.)

కులాభిమానము.

ప్రదేశము—పాపయ్యానాయుడుగారి లోపలిసావిడి.

[పాపయ్యనాయఁడుగారును, వీరయ్యనాయఁడుగారును ప్రవేశించుచున్నారు]

వీర—ఏమండినాయుడుగారూ! అంతాబాగుండగా మనోళ్ళ కర్మమేకాలిందాయేమిటి? బ్రాహ్మలలో యెవరు గొప్పవుద్యోగాలలోకివచ్చినా వాళ్ళుతమవారినేగాని మనవారిని యెవరినీ ఆఫీసులో

చేరనియ్యరు. యింత పెద్దవుద్యోగంలో వున్నప్పుడు మీరుమాత్రం మనవాళ్ళను నలుగురినీ ఆఫీసులోచేర్చి బాగుచెయ్యరాదండీ?

పాప—నాకుఆలాగే చెయ్యవలెనని వున్నది. అయితే మన వాళ్ళలోప్యాసుఅయినవాళ్లువిస్తారం మందిలేరు. ప్యాసయినవాళ్లయితే గాని ధోరలు అంగీకరించరు. అయినా నాచేతనైనంత ప్రయత్నం చేస్తాను. నిజానికిమనశూద్రులకంటె బ్రాహ్మణులలో యెక్కువమంది పరీక్షలు ప్యాసవుతారు. వాళ్లువిస్తారంపాటుపడుతారు. వాళ్ళకు తెలివికూడావున్నది. మనవాళ్ళకు నాలుగురూపాయలపని కావడముతోటేతాగడం మొదలుపెట్టి తిన్నగాపనిచెయ్యరు. యేమైనాఅంటే తిరగబడి మనతాళమే పట్టడానికి చూస్తారు. మంచిచెడ్డలు బొత్తిగా యెరగరు. తరువాత వీళ్లకు యెందుకు పనియిచ్చినామా అని పస్తాయించవలసివస్తూ వుంటుంది. యేలాగయినప్పటికీ కులాభిమానం వుండడం విధాయకం గనుక యేలాగయినా యిక ముందు ఖాలీలు వచ్చినప్పుడు పట్టుపట్టి మన వాళ్ళకే యిప్పించి వాళ్లను పైకి లెగదియ్య వలెననే వున్నది. గోవిందరావు పంతులుగారి కాలంలో యెక్కడచూచినా బెండకాయ బొట్లవారినేకాని మరివకరిని ఆఫీసులోకి రానియ్యలేదు. పద్మనాభయ్యగారి హయాంలో ఆఫీసులో అందరూ నోట్లోమూరెడేసి చుట్టలూవారూ నియోగప్రభువులే చేరినారు. వీరభద్రయ్యగారి దినాలలో తద్దినబ్రాహ్మణార్థాలుమాని వేసిన వైదీకస్వాములందరూ వుద్యోగాలలోనే ప్రవేశించినారు. ఖాదర్ సాహేబుగారి కాలంలో ఆఫీసంతా సాహేబులమయమయింది. మొన్నఅప్పలాచార్లగారి రోజులలో ఆఫీసునిండా పంగనామాలవారే కనబడేవారు. ఇప్పుడుమనకాలంవచ్చింది గనుక యేతంటాలుపడి అయినా మనవాళ్లను ఫదిమందిని బాగుచెయ్యడం విధి.

వెంకయ్యనాయడుగారు—పాపయ్యా! మీరు మాట్లాడే మాటలువిని లోపలినుంచి లేచివచ్చినాను. మనవాళ్లనుయెలాగ

యినా వృద్ధిలోకితీసుకురావలసినదేకాని యితరులకుమాత్రం నిష్కారణంగా హానిచెయ్యరాదు. పద్మనాభయ్యగారి కాలంలో నియోగినని చెప్పుకోనివాడిదిపాపం. సమర్పించుకోవలసిన మంత్రపుష్పం కూడా మహాతక్కువగా నేవుండేది.

పాప—మనకులంవాళ్ల వద్ద అటువంటిదానికి నేను యేమీఆశ పడను. నేను వూరికే వుపకారానికే పనులుచెప్పిస్తాను. అయితే ప్యాసుకానివాళ్లకు పనివేస్తే న్యూస్పేపర్లవాళ్ళువూరుకోరు. వాళ్లపుట్టిఅంతా మునిగిపోయినట్టు యేడుస్తారు. నాకు పేపర్లయిబ్బందివక్కటిబాధిస్తూన్నది. యెట్లాగయినా యీవూళ్లోపేపరు పడిపోయేటట్టు చేస్తామంటేనలుగురూకలిసిరారు అక్కడకీ నాశాయశక్తులా తంటాలుపడి నాతోకార్యంవున్నవాళ్ళు యెవళ్ళూచందాలు వెయ్యకుండా చేస్తూవున్నాను. వెంకయ్యమామగారు నిలుచునేవున్నారు యీలా వచ్చికూర్చోండి.

వెంక—అక్కరలేదు. మళ్లీలోపలికివెళుతాను. నాయనా యిప్పుడుఅనుకున్న వెర్రిపనిమాత్రం నీవుయెన్నటికీతలపెట్టకు. నీవు తిన్నగా న్యాయంగా నడుచుకుంటే న్యూస్పేపర్లకుయేమీ భయపడ నక్కరలేదు. పేపరువుంటేనిన్ను యేమిచేసింది? దాన్ని చెడగొట్టడానికి నీవులేనిపోని వెర్రివేషాలలోదిగితే మొదలికేమోసంవచ్చి నీవే చెడిపోతావు. మనవాళ్ళలో నీవువక్కడవు శాస్త్రమంచిపనిలో వుండడంచేత నీమూలంగా మాకుకూడా గౌరవంగావుంటూవున్నది. వీళ్ళమాటా వాళ్ళమాటావిని లేనిపోని విరోధం తెచ్చుకుని ఆవున్నకాస్తగౌరవమూ చెడగొట్టకు.

పాప—యీవూళ్ళో స్కూలుకుర్రవాళ్ళు మహాపొగరెక్కివున్నారు. వాళ్లుయెంతటివారినీ లక్ష్యముచెయ్యరు. తహాశ్శీలుదార్లు కూడా నాదగ్గిరజడుస్తూవుంటే వీళ్ళుభయమూ భక్తీలేకుండా

నాముందర పెంకిజవాబు సవాళ్లువేస్తారు. స్కూళ్ళల్లో ప్యాసయినవాళ్లు యెవళ్లు అర్జీలుపంపించుకొన్నా దొరదగ్గరకు వెళ్ళకుండా దరఖాస్తులు తొక్కిపెట్టి వక్కడికీపనికాకుండా చేస్తాను.

వెంక—నాయనా? అంతఘోరం యెప్పుడూ చెయ్యవద్దు. అలాచెయ్యడంవల్ల యెప్పుడో మనకేముప్పువస్తుంది. ఈకాలపుకుఱ్ఱ వాళ్ళు కుఱ్ఱవాళ్ళుకారు. నీకంటే నాకంటేకూడా యెక్కువ ఇంగ్లీషు చదువుకున్నారు. వాళ్ళకుఅయిష్టంపుడితే పేపర్లలో యేకి థొరలకు మనమీద అసూయత పుట్టిస్తారు. వాళ్ళజోలికి నీవు యెప్పుడూపోకు. సాధ్యమయినంతమట్టుకు నీవుపక్షపాతంలేకుండా నడుచుకుంటేనేగాని పల్లెటూళ్ళల్లోని కరణాలూరహితులూ వూరుకున్నట్టు పట్నవాసాల లోవాళ్ళు ఝుడిసివూరుకోరు.

పాప—అందుచేతనే వాళ్ళపేరుచెపితే నాకువళ్లుమండుకొని వస్తూవుంటుంది. జమీందార్లుసమేతూనన్నుగౌరవంచేస్తూవుంటే వేలెడేసిముండావాళ్ళకు వీళ్ళకు యింత పొగరుబోతుతనంయేమి? పెద్దమనుష్యులను లక్ష్యంచెయ్యనందుకు వీళ్ళగర్వం అణచాలనండి. అందులోనూ బ్రాహ్మణకుఱ్ఱవాళ్ళను బొత్తిగా నమ్మరాదు. వాళ్ళు కొంపలు తీస్తారు.

వెంక—అదివట్టి వెఱ్ఱిమాట. దుర్మార్గులు అన్నిజాతులలోనూవుంటారు. చదువుకున్నవాళ్ళలో ఏజాతిలోనయినా దుర్మార్గులు తక్కువగానేవుంటారు. చదువుకున్నవాళ్ళు నక్కవినయాలుకనపరుస్తూ వంగివుండరని తెలివితక్కువవాళ్ళను తెచ్చిపెడితే వాళ్ళుయెంతవంగి వంగి సలాముచేస్తూవున్నా లోపలతడిగుడ్డలతో గొంతుకలుకోసి హానిచేస్తారు. నేనునీకంటె పెద్దవాణ్నీ అనుభవం గలవాణ్నీకనుక నామాటవిను. మనము యింతమంచిస్థితిలో నున్నప్పుడు జాతిమత భేదంవిచారించకుండా యోగ్యతవున్నప్పుడు అందరినీసమానముగా

చూడవలసిన దేకాని వకరియందు కార్పణ్యమువహించి వారికిఅపకారంచెయ్యడానికి చూడడం యిహానికీ పరానికీకూడా మంచిది కాదు. మనఘటాలు శాశ్వతాలుకావు. మనం న్యాయంగా ప్రవర్తించకపోయినట్టయితే మనకుకొంచెం కాలునొచ్చినప్పుడు అందరూ తలోరాయి వేస్తారు. మనం వుపకారంచేసినవాళ్ళకుకూడా అపకారం కలుగుతుంది. చూచినావుకావా గోవిందరావుపంతులకు బదిలీకావడంతోనే పద్మనాభయ్యగారు వచ్చి ఆఫీసులో వేపారిపురుగు లేకుండా యెలాయేరివేసినాడో. ఆతరువాతవచ్చిన ఖాదర్ సాహేబు నియోగులందరినీ మెల్లిగాసాగనంపి గడ్డాలసాహేబులనందరినీ ఆఫీసులో దూర్చినాడు. అటుపిమ్మటవచ్చిన మనశేషాచలంనాయుడు కొందఱు మనవాళ్ళనుచేర్చినా రంగాచార్లువచ్చి మనవాళ్ళను గయబతుకుపంపి హుజూరంతా స్వాములమయం చేసినాడు. అటుతరువాత వచ్చిన నరసయ్యసెట్టి కోమట్లల్లో యెవ్వరూ ప్యాసయినవాళ్లు లేకపోయినా తనభావమఱిదినీ యింట్లోవంటచేసేవాణ్నీ చేర్చి పనులుయిచ్చినాడు. యిప్పుడు నీవువచ్చినావు నీవుఅందరినీ స్వజనాన్ని చేరిస్తే నీతరువాతవచ్చినవాడు వాళ్లందరికీ క్షవరాలు చేస్తాడు. యిప్పుడు కాలమంతా మారిపోయింది. ఆకాశరామన్న అర్జీలుకూడా పడుతవి.

పాప—అందుకోసం యిప్పుడు యేమంటారు? మనవాళ్లకు యెవళ్ళకూ పనులు యివ్వకుండా మానుమంటారా యేమిటి?

వెంక—రామరామ. నేనుఅలావక్కనాటికి అనను. ప్యాసయివుండి మనవాళ్లు తగినవాళ్లయినయెడల వాళ్ళకేతప్పకుండా యివ్వవలసినది. వకరిఅన్నం అన్యాయంగా తీసివేసిమాత్రం ప్రత్యేకంగా మనవాళ్లకు యివ్వకూడదు. పక్షపాతం చెయ్యకుండా మంచి పరీక్షలు ప్యాసయి తగినవాళ్ళు వున్నప్పుడు యితరులకుకూడా

అన్యాయంలేకుండా పనులుచెప్పిస్తూ వుండవలెను. అలాగయితే మనకు యెవళ్లూ అపకారం చెయ్యడానికి చూడరు. పయిని భగవంతుడూ సంతోషిస్తాడు. మీతండ్రిగారు బంట్రోతుపనిలోవుండి మిమ్మలిని పోషించడానికే యెంతో కష్టపడినాడు. ఆయనపోయిన తరువాత మీతల్లిగారు వారినీ వీరినీకాళ్ళుపట్టుకుని చందాలు వేయించి మీకుచదువు చెప్పించినది. ఆమెదైవభక్తివల్లనూ మంచితనమువల్లనూ మీరింత ముందరికివచ్చి నేటికాలానికి గొప్పస్థితిలోకి వచ్చినారు. అంతమాత్రంచేత మీవెనకటిస్థితి మరిచిపోయి విర్రవీగరాదు. పరులయినాకానీ యోగ్యులయితే వాళ్ళను ఆదరించి చేతనయిన సహాయంచెయ్యి. అయోగ్యులుమనవాళ్ళయినా వాళ్ళనుచేరదియ్యకు. పెద్దవాణ్ని గనుక నీక్షేమముకోరి చెపుతూవున్నాను. నామాటతోసివెయ్యకు.

పాప—సరిసరి! అంతమాట సెలవియ్యకండి. మీరంటేనాకు గురుస్థానము. సాధ్యమయినంతమట్టుకు మీరుచెప్పినట్టే నడుచుకోవడానికి ప్రయత్నంచేస్తాను. యెలాగయినా బాపనవాళ్ళను పయికి రాకుండా అణిచివెయ్యవలెను. నాకుఆఫీసువేళ అయింది భోజనానికిలేస్తాను. తమరుదయచెయ్యండి.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వసూళ్ళు.

[భీమేశ్వరరావుగారు, వరదారావుగారు, మొదలయినవారు కూరుచుండియుండగా హనుమంతరావుపంతులుగారుప్రవేశించుచున్నారు.]

వర—ఏమండి హనుమంతరావుపంతులుగారు నాలుగుఘంటలకే మీటింగని యిప్పుడు దయచేసినారు? యిక్కడమిమ్మలిని

యెవరూ వసూళ్ళు వెయ్యమని పట్టుకోరులెండి. కొంచెం పెందరాళేనే దయచెయ్యవచ్చునే.

హను—నేను మొన్నమీయింటికి రాకపోవడం భోగంవాళ్ళకు వసూలు వెయ్యబడుతుందని అనుకున్నారాయేమిటీ? యిష్టం వుంటే నేను రాకపోయినాకానీ రెండు రూపాయలుపంపించలేనూ?

వర—ఏదీపంపించరాదూ? వూరికేకబుర్లు చెప్పడమేకాని మీరుడబ్బువదలరు. డబ్బుకూ ప్రాణానికీలంకె మీరునిజంగా మాయింట్లో వసూలు వెయ్యబడుతుందనే రావడం మానివేసినారు.

హను—పోనీ అలాగేఅనుకోండి. నేనువచ్చి వెయ్యకపోతే మాత్రం మీరునన్ను యేమైనా కోడతారాయేమిటి? నేనురాకపోయినా మీరుబంట్రోతునిచ్చి భాగవతులను మాయింటికి పంపించినారే.

వర—పంపించినాకానీ మీరివ్వలేదుగదా! మీరురాకపోయినా మీరువక్కరూపాయ యివ్వకపోరన్నధైర్యంచేత మీపేరు పెట్టి వసూలుచదివించినాను. అంతమందిలో మీపేరున వసూలు చదివించినతరువాత యివ్వకపోతే చిన్నతనంకాదూ?

హను—నాకుయేమీ చిన్నతనంలేదు. నేనువెళ్ళకపోయిన తరువాత వట్టిఅపాత్రవ్యయం యెందుకుచెయ్యవలెను? నేనువసూళ్ళు మంచివికావని మానివేసినానుకాని డబ్బు లక్ష్యంచేతకాదు.

వర—మీరుచేసేవన్నీ సత్పాత్రవ్యయాలూ ఇదిమాత్రం అపాత్రవ్యయమూనాయేమిటి? స్నేహితులిని సంతోషపెట్టడానికయినా మీరుయివ్వవచ్చును. నెలకురెండువందలరూపాయలు ఆదాయంవచ్చే మీరేయివ్వకపోతే ఇతరులుయిస్తారండీ? మిమ్మలినిచూచే తక్కినవాళ్ళుకూడా బంట్రోతునుపంపిస్తే మొకంచాటువేసి ఇంట్లో వుండిన్నీ లేదనిపించి వూరికేతిప్పుతూవున్నారు.

హను—ఫదిరూపాయలూ ఫదిహేనురూపాయలూ జీతాలు పుచ్చుకొని కుటుంబసంరక్షణ చేసుకోవడమే కష్టంగావుండేవాళ్ళు మీరు నెలకు నాలుగుమాట్లు మీయింటివద్ద భాగవతాలూ మేజువాణీలు కట్టించుకొని తేపతేపకూ రూపాయీ రెండురూపాయలూ తెమ్మంటే యెన్నిమాట్లా తిప్పక యెలాగు యివ్వగలరండీ? యీవిషయంలో మీమూలంగా మీతాబేదార్లకు బహుబాధగా వున్నది. మొన్న మీగుమస్తావకడు మీరాడించిన భాగవతపువాళ్ళకు రూపాయ యిచ్చుకోలేక యివ్వకపోతే మీరేమయినా అపాయంచేసి పోతారని యేడుస్తూ పెళ్లాం చామంతిపువ్వుతాకట్టుపెట్టి అమ్మవారికి ముడుపుచెల్లించినట్టు చెల్లించినాడు. చిన్నజీతగాళ్ళు యెంతశోభపడుతారో వందలకొద్ది జీతాలు పుచ్చుకొనేవాళ్ళకు మీకుయేమి తెలుస్తుంది? మీకంతచూడవలెనని సరదావుంటే స్థితిగలవాళ్ళుసొమ్ము మీరేయిచ్చి ఆడించుకొని ఫదిమంది స్నేహితులనూ వూరికేపిలిచి సంతోషపెట్టరాదూ?

వర—స్నేహితులందరికోసం కాకపోతే ఇదినావక్కడికోసమే ఆడించుకొన్నాననుకొన్నారా యేమిటి?

హను—యేస్నేహితుల నిమిత్తమయినా మీరుతాబేదార్లకు చీట్లువ్రాసి అందరినీ పిలిపించి వాళ్ళచేత వసూళ్ళు వేయించడమూ వాళ్ళు రాకపోయినా వాళ్ళపేర్లు జాబితావ్రాసి వసూలుచెయ్యడానికి మీబంట్రోతును జతయిచ్చిపంపడమూ, మీకుభావ్యమైనపని కాదు. ఇన్నిపరీక్షలుప్యాసై ధొరదగ్గిర గొప్పగా తిరుగుతూవుండేవారు మీరేయీలాగుచేస్తూవుండగా తక్కినపూర్వకాలపు వుద్యోగస్థులు చేశారంటే హాశ్చర్యమేమిఉన్నది! మీరు గవర్నమెంటు వుద్యోగస్థులుగదా అన్నిరూల్సూ యెరిగివుండిన్నీ ఇలాగంటి అక్రమములు చేస్తూవుంటే మీకు యెప్పుడైనా మాటరాదండీ?

వర—మొన్నటిభాగవతం నేను ఆడించినాను అనుకుంటూ వున్నారాయేమిటి? రాణీగారు పుట్టినదినమని రాజభక్తికనపరచడం నిమిత్తమయి పద్మనాభంగారుభాగవతం ఆడించతలచి వారియింటి కాడ స్థలం లేకపోవడంచేత మాయింటికాడ ఆడించినారు. చూచి నారుకారూ చీట్లలో యెవరు దస్కతుచేసినారో!

హను—చాలు చాలు యీపాటియీదొంగవేషాలు చాలించండి. వూళ్లో అందరూ మీరు ఆడించినారనుకుంటూవున్నారా? పద్మనాభంగారు ఆడించినారనుకుంటూవున్నారా?

వర—వాళ్ళుయేమనుకుంటేయేమి? చీట్లువ్రాసి ఆడించినది పద్మనాభంగారు. ఆయనకు సహాయంకావలెనంటే నలుగురు బంట్రోతులను నేను యిచ్చినాను.

హను—మీవేషాలన్నీ నాకుతెలుసును. మొన్నవచ్చియిచ్చినవాళ్లందరూ మిమ్మలినిచూచి యిచ్చినారుకాని పద్మనాభంగారి మొగంచూచి వక్కరూ యివ్వలేదు. మంత్రసానిదగ్గిర మర్మందాస్తారాయేమిటి? తల్లిపుట్టిల్లుమేనమామవద్ద దాచినట్లుమీరు భాగవతులను పిలిపించి మాయింటికాడ రేపుఆడిస్తామని చెప్పడమూ పద్మనాభంగారిచేత చీట్లువ్రాయించడమూ మనస్నేహితులను నలుగురినీ తప్పకుండా రమ్మనిపిలవడమూ అన్నీయెరిగిన నాదగ్గిరకూడా మీరు యిలాగు మర్మం పెడుతూవున్నారు. పూర్వపువాళ్లంతా మంచివాళ్లు కారని ఆక్షేపిస్తూ మేమేమో ఇంగ్లీషుచదువుకున్నవారమూ న్యాయముగా ప్రవర్తించేవారమూ అని చెప్పుకునేమనమేయితరులంతా నవ్వేటట్టుగా మనం చెయ్యరానిపనిని వకరి పేరుపెట్టి చెయ్యడమూ మనతాబేదార్లచేత వాళ్లకు చందాలు వేయించడమూ యేమి న్యాయము? ఇదేనా మన నాగరికతాలక్షణము?

వర—మీరు సహా ఆక్షేపిస్తూవున్నారు. అదివకరికి వుపకారంచెయ్యడంగాని లంచాలు పుచ్చుకోవడం కాదులెండి. ఇందులో తప్పితం యేమివున్నది?

హాను—తప్పితం యేమీ లేకపోయినట్టయితే చీట్లు మీ పేరు పెట్టి యెందుకు వ్రాయించినారు కారు? నామతానికి యింతకంటె లంచమే బాగా కనుపడుతూవున్నది. అక్రమమయినా తనకుయేదైనా వుపకారం కలిగితే లంచంయిచ్చేవాడు సంతోషిస్తూయిస్తాడు. ఆలంచాలు పాట్టీలదగ్గిర నేకాని గుమాస్తాలదగ్గిర పుచ్చుకోవడం వుండదు. ఈలంచం మన పయిఅధికారిగనుక యెప్పుడు యేవంకపెట్టి యెందులోనొక్కతాడో అనేభయంచేత వచ్చే ఫదిరాళ్ళూ తిన్నగా మాసగ్రాసానికయినా చాలక తంటాలుపడే గుమాస్తాలు యేడుస్తూవిధిలేక యిస్తారు. ఇంతకంటె యీ లంచానికీ ఆలంచానికీ నాకు అంతగా భేదం కనపడడంలేదు. మీరుతాబేదార్ల జోలికిపోక స్నేహితులకు పన్నుకడుతూవున్నారు. దానితో తృప్తిపొంది వూరుకోరాదా?

వర—ఇదిపన్నువంటిదా? దీనిలో స్నేహితులను యెవరయినా యిస్తేనేకాని వల్లపడదని నిర్బంధపెడుతూ వున్నానా? వక్కరిచ్చుకోవడం కష్టంగా వుంటుంది గనుక స్నేహితులు నలుగురూచేరి చందాలువేసుకొని యెవరికీఆయాసంలేకుండా వేడుక చూడడం వంటిదికాదా?

హాను—ఇందులోనూ కావలసినంత నిర్బంధంవున్నది. సర్కారు పన్ను అయినా రూపాయకు తక్కువవుంటుంది కాని, యెంతబీదవాడయినా మీపన్ను రూపాయకుతక్కువవుండదు. నిర్బంధంలేకపోతేముందుగా చీటీల్లోనే రూపాయకు తక్కువ కాకుండా యిచ్చేవారే రావలసినది కాని తక్కినవారు రానక్కరలేదని స్పష్టంగావ్రాస్తే యెంతబాగావుండును! మహాదయవున్నట్టుగా వినోదంచూ

డడానికి స్నేహితులను పిలిచినట్టుగా పిలిచి తీరారావడంతోటే తప్పించుకు పోవడానికి వల్లకాకుండా పద్దువెయ్యడానికి కాగితం చేతి కిచ్చీ భాగవతపు వాళ్లచేత మీపేర్లుచెప్పి నూటపదహార్లు వట్టిదే పొలం కేకలు వేయించీ యివ్వకుండాపోతే నలుగురిలోనూ చిన్నతనం గావుండేటట్టు చెయ్యడముకంటె నిర్బంధమే నయము. మీయింట్లో వేడుకచేయిస్తేయిష్టంవున్నా లేకపోయినా మీతా బేదార్లు ఫదిమందీవచ్చి చచ్చినట్టు రూపాయిరూపాయీ సమర్పించిపోవలెను. బక్క వాళ్లయింట్లో యెవరియింట్లోనయినా యీవేడుకే జరిగితే మీరు వారియింటికి వెళ్లడమే పరువుతక్కువని వూరుకుంటే చచ్చినట్టు సొమ్మంతా వాళ్ళే యిచ్చుకోవలెను. ఈవేడుకంతా మీకు డబ్బు ఖర్చుకాకుండా పేరు మీకుదక్కడానికి వచ్చింది. నిజంగా వేడుకయితే యిదివరకు యీవూళ్లో జరుగుతూవున్న ప్రకారం టిక్కెట్టు పద్ధతి పెడితే యెంతబాగావుంటుంది. అప్పుడిష్టంవున్నవారు డబ్బిచ్చి చూస్తారు. తక్కినవారు మానుతారు. మీరు మహాపెద్దలంతా బయలుదేరి యీ మంచిపద్ధతి చెడగొడుతూవున్నారు.

వర—పోనియ్యండి పంతులుగారు వచ్చినారు. లెక్చరు ఆరంభంఅవుతుంది. యీపాటి యీప్రసంగం చాలించండి.

(అని చాలించుచున్నారు.)

నాడులభేదము—విద్వత్సభ.

[పరమేశ్వరయ్యగారిసావిడిలో వాసుదేవసోమయాజులుగారును, భానుమూర్తి దీక్షితులుగారును, సోమనాధశాస్త్రిగారును కామావధానులుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

పర—ఏమండీ సోమయాజులుగారూ! మీరు యేలాగైనా యీవిషయంలో సహాయంచెయ్యవలెను. మాఅమ్మాయిని తనకొమారుడికి

చేసుకోవడానికి నారాయణమూర్తిగారినికూడా వప్పించినాను. మీరు శాస్త్రఅభ్యంతరంలేదని అందరూసెలవిస్తే రేపుచైత్రమాసంలో వివాహకార్యం అయిపోతుంది.

వాసు—ఇందులో నేనువక్కణ్నే స్వతంత్రుణ్నిగాను. పెద్దలు భానుమూర్తిదీక్షితులుగారు వున్నారు. ఇకశాస్తుర్లుగారుసరేసరి. అవతలకర్మజ్యేష్ఠులు కామావధానులుగారు వున్నారు. వారందరూ వప్పుకుంటే నాఅడ్డం యేమీలేదండి. నేను యెప్పుడూ మీసెలవుకు బద్ధుణ్నే—ఏమండీ దీక్షితులుగారు! మీరుసెలవియ్యండి.

భాను—నేను మీకంటె యెక్కువవాణ్నాయేమిటి? మీకందరికీ సమ్మతమయితే నాకూసమ్మతమేను—ఏమండి సోమనాథశాస్త్రిగారు! మీరుమాట్లాడక వూరుకున్నారు?

సోమ—నామాటకేమి? శాస్త్రంలోవున్నది నేను కనపరుస్తాను. ముందుగా మీ అందరి అభిప్రాయాలూ చెప్పండి.

కామా—అదుగో సోమనాథ శాస్త్రిగారు శాస్త్రంచదివినవారు గనుక వక్కముక్క అడ్డంవేసినారు. ఆయనయెలాగూ లవుక్యంయెరిగినవారు యెంతయుక్తిగా మాట్లాడినారో చూడండి. మనమందరమూ శుద్ధవైదీకంచేసినాము. ఆయన మనస్సులో అభిప్రాయం యెవరికైనా తెలిసిందేమో చెప్పండి.

పర—శాస్తుర్లుగారూ! మనశాఖవారు మీరే అడ్డంపెడుతూవున్నారుయేమిటి?

సోమ—రామరామా! నేను యేమీఅడ్డంచెప్పలేదు. శాస్త్రంలోవున్నమాటలు యేమిటో నన్ను అడిగితే నేను చెపుతానన్నాను. మీరుమీపిల్లదాన్ని మీ మనసు వచ్చినవారికిచ్చి వివాహంచెయ్యండి. నాఅభ్యంతరంలేదు.

కామా—అవునయ్యా శాస్త్రిగారూ! ఇదివరకు యెన్నడైనా ముటికినాటివారికీ వెలినాటివారికీ సంబంధాలు వున్నవటయ్యా?

సోమ—ఇదివరకు యెప్పుడూ లేకపోతే ఇప్పుడువుంచవి. ఇచ్చేముఱికినాటివారికి అభ్యంతరం లేకపోతే పుచ్చుకోవడానికి వెలినాటివారికి యేమి అభ్యంతరం వుంటుంది?

భాను—యేమి అలాగు అంటూవున్నావు? నీవు ముఱికినాటివాడవు గనుకనా అభిమానముచేత వెలినాటివారికంటె ముఱికినాటివారు మహాయెక్కువ అని మమ్మలిని మహాతృణీకరించినావు! ఇప్పుడు విచారించే ప్రభువుంటే వెలినాడు యెక్కువో ముఱికినాడు యెక్కువో వక్కనిముషంలో తేలుతుంది.

సోమ—విచారించేవారువుంటే నాకూసంతోషమే. నిజం బయలపడకమానదు.

పర—ఇందులో యెవరూ యెక్కువకారు. ఉభయులూ సమానులే వూరుకోండి.

సోమ—అలాగంటే నేను యెందుకువప్పుకుంచాను? మురికినాటివారు తప్పకుండా శ్రేష్ఠులు. వెలినాటివాళ్ళు వెలివాళ్ళు. వాళ్లతోసంబంధంచెయ్యడంమాట అటుండగా అసలు పంక్తిభోజనాలే చెయ్యరాదు. గుట్టుగా వూరుకుంటేనే తప్ప కదిలిస్తే అందరిలో పాలూ పైకివస్తవి.

భాను—నీపాండిత్యం యేడిసినట్టేవున్నది. ఇన్నాళ్లూ చదువుకుని వెలిశబ్దానికి ఇదా నీవుచేసినఅర్థం? వెలిఅంటే తెలుపుఅర్థము. అనగా స్వచ్ఛమైనవారని తాత్పర్యము. ఈదేశములో స్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణులు యెవరైనావుంటే వెలినాటివారే కాని మరివకరు కారు. మీమురికినాటివాళ్ళు యెందుకూపనికిరాని నిర్భాగ్యులు. వాళ్ళుపాపాత్ములు. అందుచేతనే వాళ్ళను నల్లనిమురికితోపోల్చినారు. సంస్కృతములో పంకం అంటారు. పంకం అనగా పాపంఅర్థం అందుచేత మురికినాటివాళ్ళువట్టి పాపాత్ములు వాళ్ళతో పంక్తిభోజనాలు చెయ్యరాదు.

సోమ—ఛీఛీ! శాస్త్రం తెలిసినవాణ్ని నేనువుంచూవుండగానే నాముందర పదాలికి ఇటువంటి అపార్థాలు చేస్తూవున్నావు! యెవరైనా సరసుడైన ప్రభువుండి సభ చేయించినట్టయితే శబ్దార్థవిచారముచేసి నిన్ను చెప్పుతీసుకుని కొట్టింతును.

భాను——శాస్త్రుర్లనని కుండలాలు వేసుకుని తిరగడంతోటే సరి అనుకున్నావా యేమిషి? మేమంతా వూరుకుంటూవుంటే నీఆటలు సాగుతూవున్నవి. నిజంగా నేనే శబ్దార్థవిచారం చెయ్యడానికి ఆరంభిస్తే నీవూ నీగురువూకూడా కుండలాలు శాలువాలజోడూ విడిచిపెట్టి తోక తెంచుకొని పారిపోవలెను. నీవులుచ్ఛావుగనుక నాతో అర్థవిచారం చెయ్యలేక కారుకూతలు కూస్తూవున్నావు.

పర—దీక్షితులుగారూ! మీకునమస్కారంచేస్తాను. నామాటవిని కోపంచెయ్యక శాంతించండి శాస్త్రులుగారూ! మీరుకూడా కొంత శాంతం అవలంబించవలెను. వీరిలో మురికినాటివారియెక్కువా లేదు. వెలినాటివారితక్కువా లేదు. నాడు అంటే దేశమని అర్థము. వేగినాటివారూ, వెలినాటివారూ, మురికినాటివారూ, కాసరినాటివారూ, వీరంతా వేరువేరు దేశాలలోవుండే బ్రాహ్మలేకాని అంతకంటె వేరేవే మీభేదంలేదు. ఇప్పుడు పల్నాడుఅంటే చేగల్నాడుఅంటే తాలూకాల పేర్లుచూడడంలేదాయేమిటి? వెలినాడంటే తెల్లనేలగల తాలూకావారనీ, మురికినాడంటే బురదనేలగల తాలూకావారనీ, మొట్టమొదట అర్థమైవుంటుంది. పూర్వం యీనాళ్ళభేదాలు లేకుండా వకరిలోవకరు వివాహాలు చేసుకునేవారు, అటుతరువాత యితర దేశాలవారితో సంబంధాలుచేస్తే తల్లిదండ్రులు తమకూతుళ్ళను తరుచుగా చూస్తూవుండరని ఇతర దేశాలవారితో యిచ్చిపుచ్చుకోవడాలు మానివేసినారు. ఇప్పటికిమల్లే అప్పుడు రోడ్లు మొదలైనవి లేకపోవడంవల్లనూ దోవలలో దొంగలభయమూ ఘాతుకమృగములభ

యుమూ విస్తారంగా వుండడంవల్లనూ పూర్వకాలాలలో దూర దేశాలవారితో సంబంధాలు చేసేవారుకారు. అంతేకాకుండా పూర్వం యేదేశాన్నుంచో వక కంసాలి బ్రాహ్మణుణ్నిఅని పేరుపెట్టుకొని వచ్చి యేలేశ్వరపు వుపాధ్యాయుల కూతురిని పెళ్ళి ఆడినట్టున్నూ, అటుతరువాత నిజం తెలిసి వాణ్ని వెళ్ళకొట్టివేసి యిఖముందు వక దేశంవారితో వక దేశంవారు సంబంధాలుచెయ్యకూడదని కట్టుయేర్పరిచినట్టున్నూ, అప్పటినుంచే యీనాడిభేదాలు యేర్పడినట్టున్నూ, పెద్దలుచెపుతారు. ఇప్పుడు అటువంటి యిబ్బందులు యేమీలేవు. దూర దేశాలలో వుండకుండా మనమంతా యిప్పుడు వక్క దేశంలో వుండడంచేత అందరమూ వక్కనాడు వారమే అయినాము. అందుచేత మనం తప్పకుండా సంబంధాలు చేసుకోవడం ఆరంభించవలసినదే.

సోమ—ఏయిబ్బందులులేకున్నా లౌకికవుయుక్తులు యెన్ని చెప్పినా శిష్టాచారం మీరడానికి నేను యంతమాత్రమూ వప్పుకోను. యీవివాహంచేయిస్తే నేను మీయిద్దరినీకూడా స్వాములవారికి వ్రాసి వెలివేయిస్తాను. పూర్వాచారం మీరడానికి యెవరితరమవుతుంది? మనపూర్వులు బుద్ధితక్కువవాళ్ళున్నూ మనం మహాబుద్ధిమంతులమున్నూ అయినామా?

పర—ఏమండి శాస్త్రుర్లుగారూ మీరు అలాగు సెలవిస్తారు? యీనాడులభేదం శాస్త్రాలలో యెక్కడనైనా వున్నదండీ?

సోమ—లేకపోతే మానెను శిష్టాచారం ముఖ్యమని వున్నది.

భాను—అవును శిష్టాచారంమీరడానికి నేనూవప్పుకోను. మురికినాటివారిపిల్లదాన్ని మావాడుయెట్లాచేసుకోంటాడో చూతాం కాదూ? నిజంగా పెళ్ళిచేసుకుంటేవారి యింటికి వక్కడు భోజనానికి

వెళ్ళడు. స్వాములవారికివ్రాసి బహిష్కారపత్రిక తెప్పించకపోతే నేను బ్రాహ్మణ్ణేకాను.

పర—మీరు కోపంమాని బాగావిచారించండి. యీసంబంధాలు లేకపోవడంచేత చాలానష్టాలువున్నవి. ఇప్పుడు నామట్టుకు చూడండి. నేను రెండువందల రూపాయలు జీతం తెచ్చుకుంటూవున్నాను. నాకుపదివేలరూపాయలస్థితివున్నది. మాఅమ్మాయి గరల్సుస్కూలులోచదువుకుని మంచిబహుమానాలుపొందినది. మంచిచక్కనిది. యెంతదూరం విచారించినా మామురికినాటివాళ్ళలో అంతా బ్రాహ్మణార్థాలుచేసేవాళ్లేకాని వక్కడూ నాలుగుముక్కలు యింగ్లీషుచదివినవాడూ పరీక్షప్యాసయినవాడూ కాస్తస్థితికలవాడుకనపడడు. నారాయణమూర్తిగారికీనాకూ ప్రాణస్నేహము. ఆయన కొమారుడికీ యెక్కడా మంచిసంబంధందొరకక తంటాలుపడుతూవున్నాడు. కొమారుడు చక్కనివాడు. ఇంగ్లీషుచదువుకుని రెండుపరీక్షలు ప్యాసయినాడు. తండ్రికి నూరురూపాయలపని. ఆపిల్లవాడికిన్నీ మాచిన్నదానికిన్నీ వకరిని వకరు వివాహం చేసుకోవలెనని యెంతో అభిలాషవున్నది. యీలాగంటిస్థితిలో యీసంబంధమయితే యెంతబాగావుంటుంది? యిందులో యెవరికి నష్టంవున్నది?

సోమ—నష్టంలేకపోతేమాత్రం కులంచెరుపుకుంటారషయ్యా? మాలచదువు ఝింగ్లీషు యిప్పుడువచ్చినది. యివ్వాలెనంటే మీచిన్నదాన్ని మాపిల్లవాడికియ్యరాదు? వాడు బ్రహ్మచర్యంచేస్తూ వేదం చదువుకుంచూ వున్నాడు.

భాను—తన కొడుక్కంత మంచిసంబంధం కావలిస్తే నారాయణమూర్తిగారు నారెండోకూతురిని చేసుకోరాదూ? దానిదియెంత శ్రోత్రియసంప్రదాయం! యెంత ఆచారవ్యవహారాలు తెలిసినపిల్ల! అది చిన్నతనమైనా రోజూ అయిదుస్నానాలుచేస్తూ తల్లికంటెనూ

ఆచారంగలది అనిపించుకుంటూ వున్నది. దాని మేనమామ యజ్ఞం చేసినాడు. నేను ఆధానం చేసినాను.

పర—ఈసంగతి తరువాత చూచుకుందాముకాని మీరు యీ సంబంధం వప్పుకుంటే సభవారికి మంచికట్నము యిచ్చుకుంటాను. మీరు అందరూ చక్కగా ఆలోచించుకొని రేపువచ్చి యేదోజవాబు చెప్పండి. కచేరీవేళ అయింది వెళ్ళుతాను.

[అని వెళ్ళుచున్నాఁడు.]

వాను—వోరీ మీ దెబ్బలాటలుమాని మనకందరికీ తలో ఫది రూపాయలుసొమ్ము చేతులో పడుతుంది వప్పుకుందాము పట్టండి.

సోము—నాకు రెండువందలరూపాయలు యిస్తే నేను వప్పుకుంచాను.

భాను—నాకు అయిదువందల రూపాయలుయిస్తే నేను వప్పుకుంచాను.

సోము—నీయెక్కువయేమిటిరో? నీకు అయిదువందలుయిస్తే నాకూ అయిదువందలు కావలెను.

భాను—నాకు యెక్కువలేకపోతే నేను వప్పుకోనే వప్పుకోను నేను వెళ్ళిపోచాను.

[అని లేవగా అందఱును నడుచుచున్నారు.]

దేశసేవ ప్రెస్, (మినర్వాటాకీస్) రాజమండ్రి.

హాస్యసంజీవని

ద్వితీయ భాగము

రచయిత:

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ఐదవ కూర్పు.

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము,

రాజమహేంద్రవరము.

1949

[వెల 1-0-0

హాస్యసంజీవని

ద్వితీయభాగము.

వేశ్యావిషయసంవాదము.

[వేశ్యాప్రియరావుగారును, విరాగాచార్యులుగారును, ప్రవేశించుచున్నారు.]

వేశ్యా—ఏమయ్యా విరాగాచార్యులూ! యీవూళ్ళోవాళ్ళస్థితి అంతా బొత్తిగా వెర్రిలో పడిపోతూవున్నది. ఎవళ్ళో భోగంవృత్తి అక్కరలేదన్నారట! అటువంటి విపరీతం పుడుతూవుంటే పెద్దమనుషులు మీవంటివాళ్ళంతావుండి వాళ్ళకు తగినబుద్ధి చెప్పకుండా వూరుకోవడం మీకు న్యాయమనే తోచినదా?

విరా—వేశ్యలను వుద్ధరించడానికి మీవంటి మహాపెద్దలంతా కయ్యానికి కత్తికట్టుకొని నిలవబడుతూవుండగా మావంటి బక్కవాళ్ళు యేమిచెయ్యగలరు? యెవరికి బుద్ధిచెప్పినా యేకార్యము సాధించినా మీవంటి అసహాయశూరులుచెయ్యవలెనుగాని మాచేత యేమీకాదు.

వేశ్యా—కర్రలుపుచ్చుకుని దెబ్బలాడమంటే మీచేతకాదు గాని లోకోపకారంగా నోట్లోవున్నవి నాలుగుమాటలూ అని యీ మాత్రపు వాక్సహాయం చెయ్యలేరటయ్యా? పూర్వాచారం నిలవబెట్టడానికే అక్కరకురాకపోతే అవతల మీచదువంతా యెందుకు? తగలబెట్టనా?

విరా—మాపెద్దల బుద్ధితక్కువచేత నాకు నాలుగుముక్కలు చదువుచెప్పించినారు. ఆ నాలుగుముక్కలూ కడుపులో పడడంచేత నాకుకూడా వేశ్యావృత్తి మంచిదికాదనే తోస్తూవున్నది.

వేశ్యా—యేమిటీ? నీకుకూడా ఆదుర్బుద్ధేపుట్టినదీ? ఇదంతా కలియుగమహాత్యం. వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి అన్నట్టు చెడిపోయే కాలానికి మీకందరికీ యిటువంటి విపరీతప్రవాహాలు పుడుతూవున్నవి. యీవెధవ యింగ్లీషుదొరతనం కాకపోతేనా—

విరా—ఏమయ్యా అలా పళ్ళుకొరికివేస్తూవున్నావు? నన్ను కొడతావాయేమిటి?

వేశ్యా—నేను కొత్తస్థితిలోవుంటే బోగంవారికి వ్యతిరేకంగా యిటువంటి అవ్యక్తప్రసంగం యెందుకుచేస్తారు? బోగంవృత్తి మంచిది కాదనేవాళ్ళనుచూస్తే నావళ్ళు భగ్గున మండుకొనిపోతుంది. ఆసౌఖ్యం వాళ్ళకు యేమితెలుస్తుంది? నపుంసకుడికి రంభతో యేమిప్రయోజనము? ఇదంతా కాలమహాత్యం. యీపాపిష్ఠికాలంలో యేమిచెయ్యడానికీ వల్లకాదు. యీయింగ్లీషుప్రభుత్వంలేక మునుపటిదినాలయి యీకాళ్ళనొప్పులు లేకపోయినట్టయితే కఱ్ఱపుచ్చుకొని యీవాదాలు చేసేవాళ్ళనందరినీ పడగొడుదును. దిక్కుమాలిన వైద్యుడు సవాయిరోగానికి మందుయిమ్మంటే రసంపెట్టడంచేత కాళ్లు పడిపోయినవి. వంటినిండా కంతులుకూడా బయలుదేరుతూవున్నవి. యెవళ్ళనునమ్మినా వైద్యంచేసే గాడిదకొడుకులనుమాత్రం యెంతమాత్రమూ నమ్మరాదు. ఉస్సిరామ రామా! యెంతబాధగా వున్నదీ!

విరా—అవును. తమరుచెప్పినట్టు తమవంటి అనుభవశాలులకు గాని ఆసౌఖ్యం తెలియదు. మీరు అనుభవించే లోపలిసుఖం యేమీ తెలియక పైవారికే పయిస్థితిచూస్తే మావంటివాళ్ళకు భయంవేస్తుంది. మీరు కాళ్ళనొప్పులచేత కాబోలును బాధపడుతూవున్నారు.

వేశ్యా—వెధనొప్పులు నాకు యీనొప్పులు లక్షమటయ్యా! పచ్చసెగచేత లోపల కొంచెం పోటుపొడిచేటప్పటికి [illegible] రామ

రామా అన్నాను. సెగరోగం అంటారుగాని అది వంటికి మెరుగు తెస్తుంది. నేను భోగం రత్నంయింటికి వెళుదామని మెల్లిగాలేచి కఱ్ఱ పుచ్చుకొని వీధిలోకి బయలు దేరివచ్చినాను? బండిగాడిద కొడుకు యింకావచ్చినాడుకాడు. దానిమొగంచూస్తే యీ నొప్పులూ గిప్పులూ అన్నీ వక్కనిముషంలో మంత్రపించినట్టు మాయమయి పోతవి. భోగంవాళ్ళ సౌఖ్యంఅంటే అనుభవిస్తూవున్న మాకు తెలియాలి గాని మీకు యేమితెలుస్తుంది? ఇది మాటలతో చెపితే బోధపడేదికాదు.

విరా—అవును. తమరు సెలవిచ్చినమాట సత్యము. వక్క సెగమాత్రమేకాదు. అన్నిరోగాలూకూడా వంటినిజీర్ణిస్తే బహు మంచివి. వాటివల్ల భగవద్భక్తికూడా కుదురుతుంది. చురుకుచురుకున ఇప్పుడు పోట్లుపొడవబట్టిగాని లేకపోతే మీరు లక్షవరహాలిచ్చినా రామరామా అనేవారా? చిలుమువదిలితే చీడవదులుతుందని చిన్నతనంలో మీవలెనే వేశ్యలతో తిరిగిగేవా రనేకులు పెద్దతనం వచ్చిన తరువాత డబ్బువూడి పరమభాగవతోత్తములై తులసిపూసల తావళాలు వంటినిండా వేసుకుని హరిభజనచేసుకుంటూ వుండడం నేను కళ్ళారా చూచినాను.

వేశ్యా—మీరు చెప్పేమాటలు మమ్మలిని వేళాకోళాలు చేస్తూవున్నట్టున్నవి. అడుగో మాఅబ్బాయి వస్తూవున్నాడు. వాడు కావలిస్తే మీకు కావలిసినన్ని సమాధానాలు చెపుతాడు. నేను వీణ్ని పెంచుకున్నాకానీ, యీకాలపువాళ్ళకుమల్లే విపరీతపుబుద్ధులు లేక మంచివాడు దొరికినాడు. వీడు ఫస్టుఆర్టుసు ప్యాసయినాడు. పట్టుమంటే నాలుగుముక్కలురాని స్కూలువెధవలకుమల్లే వీడు భోగం వాళ్ళు మంచివాళ్ళుకారని యెప్పుడయినా అంటాడేమో చూడండి.

యెందుకు వెధవచదువు? గుణం ప్రధానంకాని చదువు ప్రధానంకాదు. మారత్నానికి పీడంటే ప్రాణము. దాని వదినెగారికూతురికి పీడిచేత కన్నెఱికంచేయించి జమీందారీపెళ్ళిలాగు వైభవం జరిగించుమని పోరుతూవున్నది. నేనే చేతులో డబ్బులేక వెనుకాముందూ తటపటా యిస్తూవున్నాను. యీవూళ్ళో డబ్బుగల ముండాకొడుకులు ఇంత మంది వున్నారు. వక్క లంజెకొడుకయినా వెయ్యిరూపాయలు బదులు యివ్వమంటే ఇవ్వకుండావున్నాడు. వాళ్ళకు ఆస్తిచూపించవలెనట. వెయ్యిరూపాయలు ఇటువంటి సత్పాత్రలోపడితే వాళ్ళకు దండుగ వస్తుందా యేమిటి?

విరా—లోకంలో యెవరికీ ఆమాత్రం వివేకంలేదండి. మీకు సంతానంలేక పెంచుకోవలసిన అదృష్టం పట్టడంకూడా భోగందాన్ని వుంచుకోవడంవల్ల కలిగినఫలమే కాబోలును.

వేశ్యా—చెప్పినమాట మీరు గ్రహించలేరు. మీదగ్గిర యేమయినా రసికత్వంవుంటే భోగంవాళ్ళలోవుండే సారం మీకు తెలుసును. యేమీ తెలియనవాడితో మాట్లాడుతూవుండడానికి నాకు వోపికలేదు. నోరుకూడా నొప్పిపెడుతుంది. అదుగో బండివస్తూ వున్నది. అది నాకోసం యెదురుచూస్తూవుంటుంది. వేగిరం వెళ్ళ వలెను. మీకు యేమయినా సందేహాలువుంటే మా అబ్బాయి తీరుస్తాడు. వోరీ శంకరయ్యా! యుక్తులు నాలుగుచెప్పి యీఆచార్లను నోరుయెత్తకుండాచేసి పంపివెయ్యి. భోగంవాళ్ళను వుంచుకోడంచేత నాకు సంతానం కలుగలేదని యెత్తిపొడిచినాడు. కుయుక్తులుచెప్పి ఇలాగంటివాళ్ళను నోరుయెత్తకుండా చెయ్యడానికి స్కూళ్ళల్లో చదువు కున్నవాళ్ళేసరి.

శంక—మంచిది మీరువెళ్ళండి. రత్నం మీకోసం కనిపెట్టుకు వుంటుంది. అది నావిషయమయి మీతోచెప్పినసంగతి బాగా ఆలో

చించవలెను సుమండీ. మనకు డబ్బువచ్చినప్పుడు కార్యంరాదు. మీకు యెక్కడా రుణంపుట్టకపోతే అమ్మమెడలో కాసులపేరు యేదో మాయోపాయంచేసి పుచ్చుకోలేరూ? స్త్రీలవిషయంలో అబద్ధం ఆడితే దోషంలేదని శుక్రాచార్యులవారు "వారిజాక్షులందు వైవాహికములందు...బొంకవచ్చు నఘముపొందదధిప" అని శ్రీమద్భాగవతంలో సెలవిచ్చివున్నారు. తరువాత మాట్లాడుదాము మీరు పోయిరండి—

ఏమయ్యా! విరాగాచార్యులూ! భోగంవాళ్ళను వుంచుకోవడంతప్పని మానాయనగారితో వాదంచేసి ఆయనకు సంతానంకలుగలేదని ఆక్షేపించినావుటయ్యా? భోగంవాళ్ళను వుంచుకోవడంవల్ల లక్షలాభాలు వున్నవి. అందులో ఇదివకటి. అందరికీ సంతానంకలిగి జనం అభివృద్ధి అవుతూవుంటే యీభూమిమీద పండేపంట వాళ్ళతిండికి చాలక కరువులు వచ్చి అందరూ చావవలసివస్తుంది. లేకపోతే దొంగతనాలు మొదలైనవి వృద్ధిఅయి తిండికోసం వకళ్ళతలకాయలు వకళ్ళు బద్దలుకొట్టుకుంటారు. భోగంవాళ్ళను వుంచుకోవడంచేత పెళ్ళాలికి సంతానం కలుగక జనంతక్కువైపోయి యిటువంటి గొప్పఆపదలు నివారణ అవుతవి.

విరా—నీవుచెప్పిన యుక్తి బహుబాగావున్నది. నీవుకష్టపడి చదువుకొని పరీక్షలు ప్యాసైనందుకు నీబుద్ధిబహుబాగా వుపయోగిస్తూవున్నావు. మనదేశంలోవున్న భూమిఅంతా సాగుబడిచేసేటట్టయితే ఇఖ మూడింతలుజనం వృద్ధిఅయినా మనదేశంలో పంట మనకుసరిపోయి ఇతరదేశాలకుకూడా యెగుమతీ చెయ్యవచ్చును. మీరు లోకోపకారంనిమిత్తం యీకార్యం చేస్తూవున్నామంటారుగాని చేసుకున్న భార్యలుపడేక్షోభకు మీరు యేమిసమాధానం చెపుతారు?

శంక—ఆముండలు వోరవలేక యేడిస్తే యెప్పుడూ దుఃఖపడుతూనేవుంటారు. అది వాళ్ళ గ్రహచారం.

విరా—అంతేకాని పెళ్ళిచేసుకున్న భార్యలను సుఖపెట్టడం మనకు ధర్మంకాదు!

శంక—మనకు యెంతమాత్రమూ ధర్మంకాదు. మనయిష్టం పుచ్చుకోకుండా పెద్దవాళ్లు స్వతంత్రించి తమ యిష్టంవచ్చినవాళ్ళను మనకు కట్టిపెడుతూవుంటే ఆముండల సుఖంకోసం తంటాలుపడడం మనకుధర్మమా? పెద్దపిల్లలను తీసుకునివచ్చి మనతో మాట్లాడిస్తే మనం ఇష్టంవుంటే చేసుకుంటాము లేకుంటే మానుతాము. నాపెళ్లాము అనాకారికదా నేను పయిగానైనా సుఖం అనుభవించకుండా పెళ్ళి ఆడినానని ఆముండతో యెల్లకాలమూ యేడుస్తూ కూర్చోనా?

విరా—నీవు పెళ్ళినాటికి చిన్నవాడవా చితకవాడవా? ఇరవై యేళ్ళు పైకివచ్చి అనాకారిగా వున్నట్టుతోస్తే పెళ్ళినాడే నాకు యీ పెళ్ళాము యెందుకువద్దన్నావుకావు? అప్పుడేమో మహాయిష్టంవున్న వాడివలె తలవూచి పెళ్ళిఆడి తీరా ఇప్పుడు తల్లి సీతండ్రి నీబంధువులనూ అందరినీ వదిలిపెట్టి అన్నిటికిన్నీ నిన్నే నమ్ముకుని వచ్చిన ధర్మపత్నికి ద్రోహంతలచి యీలాతిరగడం పాపంకాదా? పెళ్ళికాలంలో అగ్నిహోత్రసన్నిధానమందు చేసినప్రమాణాలన్నీ వ్యర్థమేనా?

శంక—ప్రమాణాలు యెవరుచేసినారు? పౌరోహితుడు సంస్కృతములో యేమిచదివినాడో యేమియేడిసినాడో నాకేమి తెలుసును? నాకు తెలియనిదేమో మీరుమీరు చదువుకుని దానిప్రకారం నన్ను నడవమంటే నేను యెందుకునడుస్తాను? భోగంజాతి యేర్పరిచిన మన పూర్వులందరూ బుద్ధిహీను లనుకున్నారాయేమిటి? మన పూర్వులంతటి బుద్ధిమంతులు యెవరూలేరని యూరోపులోవుండే గొప్ప పండితులుకూడా వప్పుకుంటూవున్నారు. యెవళ్ళకూ అక్కఱకురాకపోతే మనవాళ్లు భోగంవాళ్ళను యెందుకుచేసినారు?

విరా—మీవంటి మహానుభావులు ముందుపుడతారని తెలిసే చేశారుకాబోలును. వాళ్లను మీవంటి గృహస్థులనిమిత్తమేనా బ్రహ్మచారుల నిమిత్తమూ సన్యాసులనిమిత్తమూకూడా చేసినారా?

శంక—అందరినిమిత్తమూకూడా చేసినారు. బ్రహ్మచర్యం చెయ్యడం బహుకష్టం. చిన్నతనంలో స్త్రీసంభోగం లేకపోతే వాళ్ళకు ఇంద్రియనష్టంకలిగి చాలా బాధచేస్తుంది. పెళ్ళాలుయెదిగి కాపురానికి వచ్చేదాకా పెళ్లిఅయినవాళ్ళకుకూడా కావలెను. వకవేళ భార్యలు కాపురానికివచ్చినాకానీ వాళ్ళు అనాకారులైనా, కడుపుతోవున్నా, పుట్టింటికివెళ్ళినా, రోగాలువచ్చినా, మగవాడికి భోగంవాళ్ళు అవశ్యంగా వుండవలెను. సంభోగంలేకపోతే పురుషులు వేగిరం చచ్చిపోతారు. అందుచేత చాదస్తంలేకపోతే సన్యాసులకుకూడా భోగంవాళ్ళువుండడం జరూరే అనుకుంటాను.

విరా—ఇక్కడితో పూర్ణంగా కుదిరింది. ఇఖ లోకమంతా భోగంవాళ్ళతో వున్నది. పెళ్ళివిషయంలో నీవుచెప్పిన సబబులన్నీ నీపెళ్ళానికికూడా పనికివస్తవి. నీవుమాత్రం మహా అందగాడవా యేమిటి? నల్లగా కోతిలాగు వున్నావు. నీపెళ్ళాము నీకంటే పదిరెట్లు చక్కగావుంటుంది. నీవుచెప్పిన సబబుచేత నీవు అనాకారివి అని నీపెళ్ళాం మరివకణ్ని చూచుకోవచ్చును. నీవుకూడా అప్పుడప్పుడు వూరికివెళుతూవుంటావు; నీకూ ఖాయిలాలు వస్తూవుంటవి. నీవంటి వాళ్ళు యింకా లక్షలువుంటారు. మీపూర్వులకంటెకూడా మీరు బుద్ధిమంతులయి మొగవాళ్ళల్లోకూడా భోగంజాతియేర్పరిస్తే యెవరికీ అక్రమంలేకుండా కుదురుతుంది. మొగుళ్లు అనాకారులుగావున్నా, వూరికివెళ్ళినా, ఖాయిలాపడ్డా, ఇష్టంలేకపోయినా, మీవలెనే మీ భార్యలుకూడా వాళ్ళను వుంచుకుంటూ వుంటారు. నాయినా; యీ వుపకారం నీవుకట్టుకుందూ.

శంక—నీవు మోటప్రసంగం చేస్తూవున్నావు. నీతోమాటాడకూడదు. మొగుళ్ళు యేమిచేసినా ఆడముండలు ఇంట్లో చచ్చినట్లు పడివుండవలెను. బ్రాహ్మదేవుడు వాళ్ళనొసట అలా వ్రాసిపెట్టినాడు. ఇఖ నీతో మాట్లాడను ఫో.

[అని పోవుచున్నాడు.]

స్వర్గలోకసుఖము.

రంగము—రంభమందిరము.

[బడేసాహేబుగారును, నరసింహ సోమయాజులుగారును, సుబ్బరాయచయనులుగారును, కామరాజు వాజపేయయాజులుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

నర—బడేసాహేబుగారూ! సలామండీ. తమరు లోపలకు వెళ్ళకుండా మాతోకూడా వీధిసావిట్లోనే అట్టే వున్నారేమండి? యిలా చాపమీాద దయచేస్తారా మేము కింద కూర్చుంటాము.

బడే—అరే భాంచోత్! మాజోలి నీకు యెందుకువోయి? మాకు కావలిస్తే యీగాడిదలిని జుట్టుపిలకపట్టుకుని యీడ్చివేసి మేము కూర్చుంటాము. సాహేబుదగ్గిరగావస్తే మయిలపడుతామన్నందుకు మున్న సోమయాజులు గాడిదకొడుకును యెలాతన్నినామో జ్ఞాపకంవుంచుకోండి. యజ్ఞాలుచేసిన బేపనవాళ్ళకు మీాకు బుద్ధిలేదు. లోపల మీా రాసాహేబు వుండగా మేము రంభతో యెలా వెళుతామనుకున్నావోయి?

నర—చిత్తము చిత్తము. లోపల సాహేబుగారువున్నది మాకు తెలియదండి. ఆయనకు మాభాష తెలిసిందికాదుగనుక ఆవేశం చూచి మేము దొరగారనుకున్నామండి.

బడే—భంచోత్! మిమ్మల్ని పట్టుకుని బూట్సుకాళ్ళతో తన్నితే దొరగారనుకోవడమూ గిరవారనుకోడవమూ అన్నీ వదులు తవి. యీజిప్టుయుద్ధంలో చచ్చినవాడికి మీభాష యెలాతెస్తుం దోయి? భాంచోత్! మీకు లోపలమాట వినబడకుండా మహాగడబిడ చేస్తూవున్నారు. మీరుచచ్చినట్టు నోరుమూసుకొని కూర్చోకపోతే మొన్న సోమయాజులను తన్నినట్టు మిమ్మలినందరినీ యెలాగుతన్ను తానో చూడండి. తన్నినతరువాత కావలిస్తే మీఅబ్బతో చెప్పు కోండి.

నర—మహాప్రభో! మేముమాట్లాడమండి. మీకు దణ్ణం పెడతాము మాజోలికిరాకండి. మాకురంభా అక్కరలేదు. యేమీ అక్కరలేదు. మీసెలవైతే వెళ్ళిపోతాము.

బడే—పోతేపాండి పోకపోతే గంగలోదిగండి. మీరు వెయ్యేళ్లు యిక్కడ తల్లకిందుగా తపస్సుచేసినా మీకిప్పుడు రంభరాదు. ఆఫ్ఘన్ యుద్ధములో మాతో చచ్చినవాళ్ళు ఇరవైవేలమంది సాహేబు లున్నారు. ఈజిప్టుయుద్ధంలో చచ్చినవాళ్ళకు ఇంకా వంతురాకుండా పదివేలమంది దిగబడివున్నారు. ఇంకా సౌడానుయుద్ధములో చచ్చిన తురకలు యెంతమందో ఇప్పుడువస్తూవున్నారు. మీగ్రహచారం వీథులోపడి యేడుస్తూవుండవలసినదే. యేమిటోయి మీరు యేదోన ములుతూ తాగుతూవున్నారు.

నర—చిత్తము! తమకుకూడా సమర్పించుకుంటాము. ఇది యజ్ఞాలలో పురోడాశమండి ఇదసోమరసమండి. (అనియిచ్చుచున్నారు)

బడే—(పుచ్చుకొని నోట్లోవేసుకొని తుప్పున ముగముమీద నుమ్మివేసి) భాంచోత్. ఇదియేమిటోయి చప్పనిది పెట్టినావు. మాది చూడు మీకుపోస్తాము. యెంతరుచిగా వుంటుందో (అని బ్రాహ్మణులు మొఱ్ఱపెట్టుచుండఁగా వారినోళ్ళలో బలవంతముగా మాంసము పెట్టి కల్లునీళ్ళు పోయుచున్నాఁడు)

నర—మహాప్రభో! చాలును చాలునండి. అదుగో యెవ్వరో తలుపుతీసినారు.

బడే—మీరాసాహేబు వచ్చినాడు మేము రంభదగ్గిరకీ యెల్లాలె. (అనిపోవుచున్నాఁడు.)

నర—ఆరంభపుణ్యాంగా చయనులూ మనము యీవాళ దెబ్బలుతిననుండా యీతురకముండాకొడుకు చేతులోనుంచి తప్పించుకుని బ్రతికినాము. మననోట్లోమాంసము పెట్టినందుకు మనం ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకోవలెను. దీనికి యేమి ప్రాయశ్చిత్తం వున్నదో చెప్పు.

సుబ్రి—నేను శ్రౌతంచదువుకున్నానుగాని శాస్త్రం చదువుకోలేదు. అందుచేత నాకురోజూ ప్రాయశ్చిత్తాలు చేసుకోవడమే కాని దేనికి యేమి ప్రాయశ్చిత్తం వున్నదో తెలియదు. మనవాజపేయ సోమయాజులుగారికి యేమైనా తెలుసునేమో.

కామ—లౌక్యంలో తిరిగినవాణ్ని గనుక నాకైతే ప్రాయశ్చిత్తాలసంగతి బాగా తెలియదుకాని యుక్తిచేత నాకుతోచింది నేను చెపుతాను. మాంసంతిన్నందుకు ప్రాయశ్చిత్తమే అక్కరలేదు. నేను భోగందాన్ని వుంచుకొని దానియింట్లో మాంసంతింటూ వచ్చినందుకు భూలోకములో వున్నప్పుడు వక్కరోజూ నేను ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకోలేదు. కుండలాలువేసుకుని శాస్త్రాలన్నీ పారజదివిన మహాకొమ్ములు తిరిగిన పండితులు వచ్చి నాపంక్తిని భోజనం చేసేవారు. నా

సంగతి వాళ్ళకు భాగా తెలిసినప్పటికీ వక్కళ్లూ ప్రాయశ్చిత్తం కావలె నని చెప్పలేదు. అంతేకాకుండా మనం యజ్ఞాలలో మేకమాంసముతిని సోమపానము చెయ్యలేదా? వాటికిలేని ప్రాయశ్చిత్తము వీటికియెందుకు?

సుబ్రి—వాటికక్కరలేకపోతే తురకవాడు ముట్టుకున్నందు కయినా ప్రాయశ్చిత్తం వుండవలెనా అక్కరలేదా?

కామ—దానికీ అక్కరలేదు. ఇప్పుడు యుద్ధాలమూలంగా వీరస్వర్గానికివచ్చి రంభతో సంభోగానికివచ్చే వాళ్ళంతా తురకవాళ్ళే. మనం యెన్నిమాట్లని ప్రాయశ్చిత్తాలు చేసుకుంటాము? ఆ మోటముండా కొడుకులు తాకవద్దంటే మానుతారా?

నర—నీవుయింకా తురకవాళ్ళంటూవున్నావు. ఆఫ్ఘన్ యుద్ధములో చచ్చి వీరస్వర్గానికివచ్చినాడట! మాలవాడువచ్చి రంభతో సంభోగంచేసి వెళ్ళేటప్పుడు మమ్మలి నందరినీ రాచుకుని మరీ పోయినాడు.

సుబ్ర—వెధవస్వర్గము ఇదిస్వర్గమన్నమాటేకాని ఇక్కడంతా వర్ణసంకరం. వావీవరసాయేమీలేదు. ఆమాలవాడు వెళ్ళడంతోటే రంభవద్దకు నేనూ వెళ్ళినాను. అందరమూ యజ్ఞాలుచెయ్యడంచేత మాతండ్రిగారూ నేనూ మాభావమరిదీకూడా వక్కముండతోనే యేడవవలసివచ్చింది. ఆరంభముండ ముసలివాడని మాతండ్రిగారిని వక్కతోపు తోసేటప్పటికి ముసలిబ్రాహ్మడు కిందపడిపోయినాడు. నేను ఆయన చెవులుమూసి వుపచారంచేస్తూవుంటే మోటముండావాడు మాబావమరిదివచ్చి అస్తమానమూ మీరేయిక్కడవుంటే మేము వెళ్ళవద్దా అని గుబికీగుబికీ నావీపువీూద ఫదిగుద్దులు గుద్దినాడు. అన్ని కష్టాలూపడి తీరా కాస్త రంభాసంభోగం లభించవచ్చేవరకు తుండ్ల

లాగు తురకముండావాళ్ళు వచ్చి మమ్మలిని నాలుగుతన్ని జుట్టుపట్టుకొని అవతలకు యీడ్చి పడలాగివేసినారు. మాభావమరదిగాడికి మహాచెడ్డరోగాలు అంటుకున్నవి. వాడు అప్పటినుంచీ ఆవతిన్న పసరంలాగు కిందపడి కొట్టుకుంటూ వూరంతా దొర్లుపుచ్చకాయలాగు దొర్లుతూవున్నాడు. గాడిదకొడుకు నన్ను కొట్టినందుకు వాడికి శాస్తి కావలసినదే.

నర—మీరు యిక్కడ నపయ్యాపగ సాధించుకోవడం? కాస్త వెళ్ళి వైద్యుణ్ని తీసుకుని రాలేకపోయినారా?

సుబ్ర—ఇంతమందికి వైద్యం చెయ్యడానికి ఇక్కడ అశ్వినీ దేవతలు ఇద్దరే వైద్యులున్నారు. ఇంతమందికి వాళ్ళు యెక్కడ చేస్తారు? వాళ్ళఖర్మం వాళ్ళదని యేవోనోట్లోనాలుగు నీళ్ళుపోసి వూరుకుంచారు.

కామ—రంభదగ్గిర రోగాలుకూడా వున్నవషయ్యా? నేను యింతవరకూ రంభఅంటే యేమోఅనుకుంటూవున్నాను.

సుబ్రి—పదిమందియెక్కడకు వెళితే అక్కడెల్లాగో గాలుపు డుచవి. ఇక్కడవున్న రోగాలవంటివి భూలోకంలో యెక్కడాలేవు.

కామ—అలాగైతే నాకీవెధవ రంభాసంభోగం అక్కరనేలేదు. నూవూళ్ళోనేను వుంచుకొన్న భోగందికూడా ఇక్కడకే వచ్చిందని విన్నాను. అదిస్వర్గంలోవున్నదో నరకంలోవున్నదో తెలిస్తే దానిదగ్గిరకే వెళ్ళిపోచాను.

సుబ్ర—అదితప్పకుండా నరకంలోనే వుంచుంది. బ్రతికివున్నంతకాలమూ యెంతమందికొంపలో కూలత్రోసిన దానికి స్వర్గం యెలాగు వస్తుంది!

కామ—అలా అనకూడదు. . అదీయెన్నో నరమేధయాగాలు చేసినదేను. దానికిమాత్రం స్వర్గంయెందుకు యివ్వరు? దానియందు

నాకు మహావిశ్వాసం. మేము ఇద్దరమూ భూలోకంలోవున్నప్పుడు మాయింటిల్లిపాదికీ దానిచేత బియ్యంకొలిపించి యిప్పించేవాణ్ణి. మాయింట్లో అది పెట్టింది భిక్షము. నేను దానిదగ్గిరకువెళ్ళక మానను. ఆయింద్రుడుమాత్రము నాకు రంభ అక్కరలేదు దాన్నియిమ్మంటే యివ్వడా?

(అని వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

చంద్రగ్రహణము—తేలుమందు.

ప్రదేశము—సీతారామపురము

[జనవంచకాచార్యులుగారును, మతిహీనరావు పంతులుగారును, వివేకభూషణుఁడుగారును ప్రవేశించుచున్నారు]

వి—ఏమయ్యా మతిహీనరావుగారూ! అలా రాగాలు పెడుతూవున్నావు?

మ—మరేమీ లేదండి. యీజనవంచకాచార్లగారిని తేలుమంత్రం వుపదేశించమని నాలుగునెలలనుంచి అనుసరిస్తూ వున్నాను. నావద్ద నాలుగురూపాయలు పుచ్చుకొని గ్రహణం రానిమ్మని యిప్పటిదాకా జరిపినాడు. నిన్నటిరాత్రి తీరా వుపదేశం చేస్తానని చెరువులోకి తీసుకునివెళ్ళి కంఠంలోతు నీళ్ళల్లోదింపినాడుఁ ఉస్సి! అబ్బబ్బా! గుండెలలోకి పోట్లుపొడుస్తూవున్నది. చెయ్యిబద్దలువేసుకు పోతూవున్నది.

వి—ఆకాలినిండా నెత్తురేమిటయ్యా?

మ—అదేనండి మనవిచెయ్యబోతూవున్నాను. గ్రహణ సమయంలో స్నానంచేసి కంఠంలోతు నీళ్ళల్లో నిలుచుండి మంత్రం వుపదేశం అవుతూవుండగా దిక్కుమాలిన జెలగలువచ్చి కాళ్ళన్నీపీకి నెత్తురు

కొల్లుచేసినవి. ఆబాధకయినా వోర్చుకున్నాను కానండి యిప్పుడీ తేలు బాధ సహించలేకుండా వున్నాను.

వి—నీకు యీ తేలుబాధ యెలాతటస్థమయినదిః

మ—మంత్రం వుపదేశం అయినతరువాత దిసమొలతో వెళ్ళి పుట్టమీదవున్న జిల్లేడుచెట్టు పెల్లగించి దానివేరుగంధంవ్రాస్తే యెటువంటి తేలుకుట్టినా పోతుందని మెల్లిగావెళ్ళి పెల్లగించడానికి చెరువుగట్టు మీదవున్న జిల్లేడుచెట్టు మొదట్లో చెయ్యి పెట్టేటప్పటికి నాప్రాణాని కాపాపిష్టి తేలు యెక్కడనుంచి వచ్చినదోకాని చటుక్కున చిటికిన వేలంటపొడిచింది. రాత్రినుంచి దానితో బాధపడుతూ వున్నాను. ఇప్పటికి చెయ్యంతా వెయ్యిగొడ్డళ్ళతో నరికినట్టు బద్దలువేసుకుని పోతూ వున్నది.

వి—మీగురువుగారు మంత్రం వెయ్యలేదా?

మ—కావలసినన్ని మంత్రాలు వేసినారు. యెన్నో వేళ్ళరగతీసి రాసినారు. యేమీకార్యంలేకపోయింది. నీపురాకృతకర్మం అనుభవించక తీరదంటారు. ఏమయ్యాఅంటే యీమంత్రం వెయ్యడంచేత నేబ్రతికినావు కాని లేకపోతే అటువంటిపుట్ట తేలు కుట్టినందుకు తక్షణం చావవలసినదేనని చెప్పినారు. ఆయన బహుదొడ్డవాడు. మంచి మంత్రవేత్త ఆయన వుండబట్టే బ్రతికినాను. రాత్రి రెండుఝాములవేళ చెరువుగట్టు మీద రొమ్ముగరిసిలపడి పడిపోతే బుజాలమీద వేసి నన్ను మోసుకుని వచ్చి యింట్లోపడవేసినాడు.

వి—మీరు తేలుమంత్రం వుపదేశం అయినారు గనుక మీకు తేలు ప్రత్యక్షమయి వరంయిచ్చినది. మీరు వెనుకకూడా యీ ఆచార్యులగారివద్ద యేదో మంత్రం వుపదేశమయినట్టున్నారే. అప్పుడూ యిలాగే ఫలం వెంటనే అనుభవమయినట్టున్నది. వీరు వుపదేశించే మంత్రాలకెప్పుడూ సద్యోఫలం కలుగుతుంది కాబోలును.

మ—యేడిచేవాణ్ని మీరు నన్ను మరింత యేడిపించకండి. నేను వెనుక స్త్రీవశ్యానికి వుపదేశమయిన మంత్రంమాట కాబోలును మీరు సెలవిస్తూ వున్నారు.

అప్పుడు వుపదేశమయిన మంత్రం జపించి మంత్రోదకం—గారి భార్యమీద వీధులో వెళుతూవుండగా చల్లేటప్పటికి ఆవిడ నన్ను పట్టుకుని చెడతిట్టినది. మాటలకేమి గాలికి పోతవని నాదారిని నేను వెళుతూవుంటే లోపలినుంచి బడితెలలాగు నలుగురు మొగవాళ్ళువచ్చి నన్ను సున్నంలోకి వెముకలేకుండా చితుకపొడిచినారు! ఆసంగతి తలుచుకుంటే నాకు దుఃఖంవస్తూవున్నది. మీరామాట తలపెట్టకండి.

వి—మీరామంత్రం మళ్ళీ యెవరిమీదా ప్రయోగించలేదని తోస్తుంది.

మ—పోనిస్తురూ దిక్కుమాలినమంత్రం దానిమాట చెప్పకండి. మంత్రం రహస్యముగా వుంచవలెనుగనుక మళ్ళీ దాన్ని పయికి తియ్యలేదు. మంత్రాలలో గొప్పమహాత్యం వున్నది. వుపదేశమయిన వాళ్ళు తిన్నగా పునశ్చరణ చెయ్యకపోతే ఫలం కనపడదు. అదంతా మన లోపమేకాని మంత్రముయొక్క లోపము యేమీలేదు.

వి—ఇదంతా మోసంచేసి తెలివితక్కువవాళ్ళవద్ద డబ్బుకడతేర్చడానికి వంచకులు పన్నిన పన్నుగడకాని తేలుకూ పాముకూ మంత్రాలు యేమిటి! యీవృథాశ్రమకంటె మందులకోసం ప్రయత్నం చేస్తే చాలా లాభంవుంటుంది. చంద్రుడికి భూమినీడి అడ్డంవచ్చి గ్రహణం పడితే యీవెఱ్ఱిస్నానాలూ జపాలూ దానాలూ యేమిటి?

జ—మీకు గ్రహణంసంగతి బహుబాగా తెలుసును! రాహువూ కేతువూ పట్టడమూ శాస్త్రిలూ, బ్రాహ్మణీకమూ అన్నీ మన్నుకొట్టుకొని పోయినవి. మీరు యిప్పుడు చదువుకున్న మాలకూతలనుబట్టి

గ్రిహణమంటే భూమినీడ అడ్డంరావడం కాడికి వచ్చింది. మీవంటి నాస్తికులు యెటువంటి దుర్బోధలు చేసినా ప్రజలు మావంటి శిష్టులైన మంత్రవేత్తల మాటవిని దానధర్మాలు చెయ్యక మానరు. మీరు వూరికే మంత్రాలను పరిహాసంచేస్తూవుంటే తెలియనివాళ్ళతోటి యేమిటని వూరుకున్నాను. నామంత్రంయొక్క ఫలం కావలిస్తే కాలు తీసి కాలు పెట్టేటప్పటికి నెత్తురుకక్కుకుని చచ్చేటట్టు చేస్తాను. ఎందుకు? కానికాలాలువచ్చినని యీమాటలు చెప్పరాదు వెళ్ళి పోతాను.

మ—నాకు తేలుబాధ బహుమిక్కుటంగా వున్నది. నేనూ వెళ్ళిపోతాను. (అందరు నిష్క్రిమించుచున్నారు.)

నారద సందర్శనము.

[నృసింహశాస్త్రుర్లవారును, పరబ్రహ్మసోమయాజులుగారును, నారదులవారును కూరుచుండఁగా విశ్వాస్త వల్లభాచార్యులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

నృసిం—ఆచార్యులుగారు దయచెయ్యండి. ఈభూమిమీదికి నారదులవారు విజయంచేసినారు చూచినారా?

విశ్వ—వీరేనా నారదులవారు? ఆహా! యేమి వీరి బ్రహ్మ తేజస్సు! పూసిన విభూతిచేత దేహమెంత ధవళముగానున్నది. ఓబ్రహ్మ మానసపుత్రా! నీకు నమస్కారము. మీరెక్కడనుండి విజయం చేసినారు?

పర—వీరు బ్రహ్మలోకమునుండి స్వర్గాదిలోకములకు విజయం చేసి మన పితృదేవతల ప్రార్థనప్రకారం మనతో వారియాజ్ఞను చెప్ప డానికి వచ్చినారు.

విశ్వ—ఇప్పుడు ఇంగ్లీషు చదువుకున్న వాళ్ళు స్వర్గాదిలోకాల నుంచి మహాత్ములు వాచ్చేవారంటే మనను పరిహాసంచేస్తారు. వారి కందరికీ బుద్ధివచ్చేటట్టుగా కలహాశనులవారు మనకు ప్రత్యక్షమైనారు గదా? మహాత్ము లాకాశగమనముచేత తమవద్దకువచ్చి మాటాడి పోతారని దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారన్న మాట లబద్ధమనే వారిని యిలాగు యీడ్చుకొనిరా. వీరిని ప్రత్యక్షంగా చూపించి వాళ్ళ నోరడుతాము. వక వేళ వాళ్ళు చూచినాకానీ నమ్మరేమో! ఈయన కృతయుగంనాటివాడు గదా గడ్డం నెరియలేదంటే మనమేమి చెపుతాము?

నృ—దేవతలెప్పుడూ త్రిదశులు. వాళ్ళుముప్ఫయియేళ్ళకు మించినవారు గావుండరు గనుక గడ్డములు నెరియవు.

విశ్వ—స్వామా? తమరు బ్రహ్మమానసిక పుత్రులుగదా? బ్రహ్మకు నాలుగుముఖాలూ యేప్రకారంగా వుంటవో ఆనతిచ్చెదరా?

నార—అవినాలుగూ వకదానితరువాత వకటి వరుసగావుంటవి, కాదు కాదు నాలుగూ నాలుగువైపులకు వుంటవి; అలాకాదు మూడు ముందువైపునా వకటి వెనుకవైపునా వుంటుంది; మరిచిపోయినాను జ్ఞాపకంచేసుకోనీ. రెండు వకవైపునా రెండు రెండోవైపునా వుంటవి. ఈచెప్పిన విధాలలో యెలాగువుంటవో నిశ్చయంగా చెప్పలేను. ఈమాటు బ్రహ్మనడిగి వచ్చి చెపుతాను.

పర—స్వామీ! తమకంతశ్రమయెందుకు? దివ్యదృష్టిచేత చూచి చెప్పరాదా?

నార—అంతరదృష్టిచేత చూచినారము. వకతలవయికీ వకతల కిందికీ వకతలముందుకూ వకతల వెనుకకూ వకతల మూలకూ వెరసి నాలుగుతలలూ నాలుగునాలుగులష్ట దిక్కులకూ తిరిగివుంటవి.

వి—ఇవితమరు దివ్యమానప్రకారం చెపుతూవున్నారు. కాబోలును. నాకేమీ అర్థము కాలేదు.

నృ—మనము బాహ్యార్థము విచారించరాదు. వారుచెప్పేమాటల కన్నిటికీ లోపల గూఢార్థము వేదాంతార్థము వుంటుంది.

వి—రహస్యార్థం పోనిచ్చి, స్వామీ! తమరు భూలోకమునకు వచ్చిన ప్రయోజనము సెలవిచ్చెదరా?

నార—మీ పితృదేవతలందరూ మీతో వక్కసంగతి చెప్పమన్నారు. మృతులయొక్క భార్యలందరూ తరువాత స్వర్గలోకానికి వచ్చి భర్తలతో స్వర్గసుఖం అనుభవిస్తారన్న సంగతి శాస్త్రాలనుబట్టి మీకు తెలిసేవున్నదికదా? మీరు వాళ్ళకందరికీ తలవెంట్రుకలు తీసివేయించడముచేత మాకు స్వర్గంలో బోడిభార్యలు వస్తూవున్నారు. ఈ బాధలేకుండా చెయ్యమని మీతో చెప్పమన్నారు.

వి- అంతేనా? యింకాయేమయినా చెప్పమన్నారా?

నార—"మీరు మా పేరుచెప్పి బ్రాహ్మలకుపెట్టేది యేదిన్నీ మాకుముట్టడంలేదు. మేము దానధర్మాలకూ నిత్యకృత్యాలకూ డబ్బులేక చాలా యిబ్బంది పడుతూవున్నాము. ఘడియఘడియకూ మళ్ళీ స్వర్గాన్నుంచి వచ్చేవారు యెవరూవుండరు గనుక ఇప్పుడే మీవద్దనున్న డబ్బంతా యీనారదుడిచేతికిచ్చి పితృఋణ విముక్తులు కావలసినది." అని చెప్పమన్నారు.

విశ్వ—నాకుపనివున్నది. నేనుమళ్ళీవచ్చి దర్శనంచేసుకుంటాను.

పర—నాకగ్ని హోత్రాలవేళ అయిందిపోచాను.

నృసిం—శిష్యులు నాకోసం కనిపెట్టుకునివుంచారు నేనుపోవలెను.

(అని యందఱును నిష్క్రమింపఁగా నారదులవా రంతర్థానముగుచున్నారు.)

ద్వితీయభాగము

యజ్ఞప్రయత్నము.

(భార్యాభర్తృసంవాదము.)

ప్రదేశము—వేంకటదీక్షితులుగారి శయనగృహము.

[వెంకటదీక్షితులుగారును, భార్యా లక్ష్మీదేవియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

వెం—అవునే! యింటిదానా! రేపు అమావాస్యవెళ్ళిన విదియనాడు బయలుదేరి యాగభిక్షకోసం వక్కసారి దేశసంచారంచేసివస్తినా?

ల—దేశసంచారం కాదుగదా మీరు గ్రామసంచారమైనా చెయ్యరు. రాత్రీపగలూకూడా మీరు పెళ్ళామును యెవరూ యెత్తుకుపోకుండా కనిపెట్టుకుని కూరుచుంచారు. మీకుకాగా నేటికాలానికి అరవయ్యోపడిని పడుచుపెళ్ళాము దొరికింది. ఇంట్లోనన్ను యెవ్వరూ యెత్తుకుపోరులెండి. రోజూ నాలుగు ఘడియలు వీధిలోకివెళ్ళి నలుగురు పెద్దమనుష్యులనూ చూచివస్తూవుండండి. నేను కాపురానికి రాకమునుపు అక్కడా అక్కడా తిరిగి నాలుగుడబ్బులసొమ్ము యేరుకువచ్చేవారు. ఇప్పుడదీపోయింది.

వె—నీవు యింట్లో వక్కర్తెవూవుండిపోచావనే భయంచేత యెక్కడకూ వెళ్ళడం మానుకున్నాను. నీపెళ్ళినిమిత్తం ఖర్చుచేసిన వెయ్యిరూపాయలమాటా తలుచుకుంచే నాగుండెలు బద్దలయిపోచూవుంచవి. నేను యిందులోయేమీ అబద్ధం ఆడడంలేదుగదా? వొక్కనీతండ్రికే యెనిమిదివందలరూపాయలు రొఖ్ఖం యిచ్చినసంగతి నీవే యెరుగుదువు. మూడుర్ఘామ్ములదాకా భోజనంలేకుండా మాడి దొడ్డి

సంభావనలో దెబ్బలుతిని డబ్బుడబ్బుకాడినుంచి గణించిన యేడువందల రూపాయలూపోగా మూడువందలరూపాయలు రుణంకూడా అయింది. ఆబాధ తీర్చుకోవడానికే ఇప్పుడు యాగభిక్ష తలపెట్టుకున్నాను. యజ్ఞంపేరుచెపితే యెంతకఠినుడయినా రూపాయీ అర్ధా యివ్వక మానడు.

ల—అదిబాగానే వున్నది. సంవ్వత్సరమయినాసరే రెండు సంవత్సరాలైనాసరే తిరిగి నాలుగువేలరూపాయలు కళ్ళపడ్డదాకా మళ్ళీ యింటికిరాకండి. నాకోసం మీారు తొందరపడిరావద్దు. మీారు యింట్లోలేరన్న లోపంలేకుండు నేను సంసారంగుట్టుగా జరుపుకుంచాను.

వెం—అంతకాలం నిన్ను వదలివుండలేను. వూరు బయలు దేరినతరువాత నాప్రాణాలన్నీ నీమీాదనేవుంచవి. మనకు రెండువేల రూపాయలు దొరికితేచాలును. వెయ్యిరూపాయలు యజ్ఞానికి ఖర్చు అయినా పయిగా వెయ్యిరూపాయలు మనకు మిగులుచవి.

ల—మీారు నిజంగా యజ్ఞంకూడా చేస్తారా? నేను వూరికే యజ్ఞం పేరుచెప్పి సొమ్ముసంపాదించి నాకు నగలుచేయించి పెడచారను కొంచూవున్నాను. అలాగైతే ముష్టిరూపాయలు వెయ్యిరూపాయలు యేమిచాలుచవి? ఆవెయ్యిరూపాయలూపెట్టి నాకు నగలేకొంచారా? అప్పులేతీరుస్తారా? యిల్లేకడుచారా? నామాటవిని యజ్ఞం చెయ్యకండి. పూర్వం మల్లిఖార్జున దీక్షితులుగారు యజ్ఞంచేస్తానని డబ్బు పోగుచేసి ఇల్లుకట్టించుకుంటే యెవరేంచేసినారు? మనమూ ఆలాగే ఆడబ్బుతో సుఖంగా వుందాము.

వెం—అలాకాదు. యజ్ఞంచేస్తేనే చాలా లాభంవున్నది. నలుగురూ సోమయాజులుగారని నాకు గౌరవంచేస్తారు. సంభావనకుపోతే డబ్బుయిచ్చేచోట రెండుడబ్బులు యిస్తారు. సోమిదేవమ్మఅంటే నీకూ యెంతో గొప్పగావుంచుంది.

ల—ఆగొప్పాగిప్ప నాకుఅక్కరలేదు. చక్కగా తలదువ్వుకొని కొప్పుపెట్టుకొని ఖులాసాగా వుండకుండా, అగ్నిహోత్రాలకని రోజూస్నానాలుచేయించి కళ్ళుపోయేటట్టుగా పొగదగ్గిర కూర్చోపెట్టి మూసివాయినం ముత్తయిదలాగు వుండమంటే నేనువుండేదాన్ని కాను సుమండీ యిప్పుడే చెపుతూవున్నాను.

వెం—అన్నంతించానా గడ్డితించానా? నీసుఖం నేనుమాత్రం యెరగనూ? యజ్ఞం అయినతరువాత అగ్నిహోత్రాలు మరునాడే మానివేతాము. నీసవితికాలంలో ఆధానం చేసినానుకదా! అగ్నిహోత్రాలువుంచి దానికేమయినా వత్తుడుకలుగచేసినానేమో యీ యిరుగుపొరుగువారి నందరినీ అడుగు. నిన్ను వక్కరోజు స్నానం చెయ్యమనను.

ల—అదిసరేకాని యజ్ఞంలో మూడుదినాలూమాత్రం నేను వుపవాసాలువుండి మాడగలనా? నేను ప్రతిరోజూ మూడుపూటలూ అన్నంతినడానికి వప్పుకుంచేనేకాని మీరు యజ్ఞంమాట తలపెట్టవల్లకాదు.

వెం—నీకు రాత్రిళ్ళు అన్నం రహస్యంగా తెప్పించి పెట్టిస్తాను. పగలుమాత్రం యెలాగైనా మూడురోజులు వోపిక పెట్టివుండు. పగలు అందరూ వుంచారు. వారు చూస్తూవుండగా అన్నంతించే బాగా వుండదు. కావలిస్తే పగలు నీమనస్సువచ్చినన్ని పళ్ళూపాలూపుచ్చుకో.

ల—నాకు అలా పనికిరాదు. నేను చద్దిఅన్నం తినకుండా వక్కదినం వుండలేను. మహా మహా అమావాస్యనాడు సమేతూ చద్దిఅన్నం తినకుండా రెండు ఝాములదాకా వుండమంటే వుండకపోతే, నాకు ప్రొద్దున్నే రహస్యంగా చద్దిఅన్నం పెట్టించి మరీ బ్రాహ్మడికి పెట్టుకునేవారు మీకు తెలియదా? యజ్ఞశాలలోనికితరవాణికుండ తెచ్చుకొనిస్తేనేకాని నేను యజ్ఞానికేరాను.

వెం——నీవు తరవాణికుండమాత్రం తీసుకునిరాకు. నేనుయెలాగో తంటాలుపడి నాలుగుఘడియల తెల్లవారిగట్టే నీకు పెరుగూ అన్నమూ వోరికేలాగు చేస్తాను. ఆ మూడురోజులూ మాత్రం శ్రమపడు.

ల——తెల్లవారిగట్ట చలిలో చద్దిమెతుకులు నాకు గొంతుక లోకి పోచవాయేమిషి? నేనుమాత్రం అమ్మా అయ్యా కడుపునపుట్టి మనుష్యజన్మయెత్తలేదూ? నాకు సౌఖ్యంలేకపోయిన తరువాత వెధవ యజ్ఞం నాకెందుకు?

వెం——నిన్ను గడ్డంపట్టుకొని బతిమాలు కుంచాను నామాట విను. ఈమూడురోజులూ శ్రమపడితే నీకు నూరువరహాలనగలు కొని పెట్టి కావలసినన్ని జీరెలూ రవికెలూ యిప్పిస్తాను. యజ్ఞంచేస్తే పర లోకమందు కూడా చాలాఫలం వుంచుంది. నీవు అక్కడ యెంతో సుఖం అనుభవిస్తావు.

ల——యజ్ఞంచేస్తే స్వర్గంలో యేమిసుఖం వస్తుందో ముందుగా నాతో చెప్పండి ఆలోచించుకొంచాను.

వెం—అన్నిసుఖాలూ వస్తవి. రంభా సంబోగం వస్తుంది.

ల——రంభ ఆడదా? మగవాడా?

వెం—రంభ ఆడది. దాన్నిచూస్తే పురుషులు పరవశులయి పోచారు. దాని చక్కతనం వర్ణించడానికి బ్రహ్మకయినా శక్యంకాదు. వెయ్యేళ్ళు తపస్సుచేసినా లభించనిదానిపొందు మూడురోజులలో యజ్ఞంచేస్తే చులాగ్గా దొరుకుచుంది.

ల—ఈసోది చాలించండి. ఈసౌఖ్యమంతా మీకు దొరుకు తుందిగాని నాకు యేమివున్నది? నాకువచ్చేలాభం యేమయినా వుం చుందేమో చెప్పండి. అక్కడరంభవలెనే చక్కగావుండే పురుషుడు యెవరయినా వుంచాడేమో చెప్పండి. తప్పకుండా వుంచాడు. బ్రహ్మ

దేవుడు సోమయాజులుగారికి రంభను సృష్టించి, సోమిదేవికి మాత్రం అన్యాయం చేస్తాడా యేమిటి?

వెం—ఆసినీకోరిక కాలిపోనూ! నీకు యెంత దుర్బుద్ధిపుట్టినదే! నీ మనస్సులో యెంత దురూహావున్నదే? నీకు మాత్రం లేకపోవడంయేమి? నీకు మహారాజులాగు చేసుకున్న భర్తతో వెయ్యికల్పాలు సుఖంకలుగుచుంది. నీపుణ్యంచేత జన్మజన్మాలకూ నీకు యీభర్తే లభిస్తాడు.

ల—వెధవసుఖం నాకు ఆసుఖం అక్కరలేదు. గాడిదకొడుకు బ్రహ్మదేవుడుకూడా ఆడవాళ్ళకు యింత అన్యాయం చేస్తాడని నేను కలలోనూ అనుకోలేదు. ఈలాగు పక్షపాతం చేసినతరువాత వాడిదేవత్వం యేమిటి వెధవదేవత్వం? స్వర్గానికి వెళ్ళినా వడేకులుతప్పనన్నట్లుఅక్కడికి వెళ్ళినా ముసలికంపు కొడుచూ మొఖంనిండా విభూతిపట్టెలూతానూ బ్రహ్మరాక్షసివలె నాకు యీ ముదిమగుడేనా! యీ వక్క జన్మాన్ని చాలక యింకా జన్మజన్మాలకూ కూడా నాకు యీ మగుడే కావలెనాయేమిటి? నేను యేజన్మానో చేసుకున్న పాపంచేత నాకు యిప్పుడు యిలాగంటి ముసలిమగుడు తటస్థించినాడు. నాకు యజ్ఞమూవద్దు యింకోజన్మాన్ని నాకు యీమగుడు రానూవద్దు. నీయజ్ఞానికీ నీకూ వెయ్యినమస్కారాలు. నన్ను ముందు జన్మంలోనైనా కొంచెం సుఖపడనియ్యి. నాలుగురోజులు యీయిల్లు విడిచివెళ్ళి యిప్పుడూ నన్ను కాస్త సుఖపడనియ్యరాదూ! దిక్కుమాలిన యజ్ఞంచేసి ముందుకూడా నేను సుఖపడకుండా చెయ్యడానికా మీప్రయత్నం! చాలుచాలు తెలిసిపోయింది. మీరు ఇఖ లక్షరూపాయలుయిచ్చినా నేను యజ్ఞంలోకిరాను. కావలిస్తే యజ్ఞానికని తిరిగి వెయ్యో రెండువేలో తీసుకురండి మనమిద్దరమూ సుఖంగా వుందాము.

వెం—ఓసి ఘాతుకులారా! నీమనసు తెలిసినతరువాతకూడా నేను యిల్లుకదులు చానుపే? నాకు యజ్ఞమూవద్దు యేమీవద్దు. వుపవాసా

లైనా మాడుచూ గుమ్మం కదలకుండా యింట్లోనే కనిపెట్టుకుని వుంచానుగాని నిన్ను వక్కనిమిషం వంటిగా వదిలివుండను.

ల—ఆసంగతి నేనూ యెరుగుదును. నాఅదృష్టం తిన్నగావుండి దైవందిలిస్తే వదలాలిగాని, అందాకా మీారు నన్నువదలరు. పిశాచం పట్టుకున్నా నాలుగుఘడియలు వదిలవుంచుందిగాక మీాకదీలేను. దైవం నన్ను యెప్పుడు తిన్నగాచూస్తాడో నేను సుఖపడేయోగం ఎప్పుడువున్నదోకాని, మీామూలంగా నేనుబాధపడలేక చచ్చిపోచూ వున్నాను. యజ్ఞాలని పేరుచెప్పి యిప్పుడు వ్వారికే నోరెరుగని మేకలను చంపుచారుకాని, పూర్వంవలె నరమేధయాగాలువున్నా బాగా వుండును. యేమహారాజు కాళ్ళయినా పట్టుకుని, ముసలితనంలో పడుచుపెళ్ళాలిని కట్టుకుని హింసపెట్టిన పాపంరాకుండా ముసలివాళ్ళను యాగపశువులనుగా సమర్పించి పుణ్యలోకాలుకలిగే సదుపాయం చేస్తును.

వెం—ఓసి పాపాత్మురాలా! యెంతఘాత తలుచుకున్నావే? యిలాగంటిదానవు నన్ను యెలాగైనా విషంపెట్టి చంపివేస్తావు. ఇఖ నీతో యింట్లోవుండకూడదు. బ్రితికివుంటే బలుసుకూర యేరుకుని తినవచ్చును. నేను యీాసంగతి రాజుగారితో మనవిచేసి నీకు శిక్ష వేయిస్తానుచూడు.

(అని వీధిలోకి పరుగెత్తుచున్నాడు.)

ల—(తనలో) ఈభయంచేతనైనా యివాళ వీధిలోకి పోయినాడు. ఇఖ సాయంకాలందాకా యింటికిరాడు. తల దువ్వుకొని కొప్పుపెట్టుకొని యీారోజున నాలుగుఘడియలు కాస్తసుఖం అనుభవిస్తాను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

జ మీ న్ దా రీ ధ ర్మ ఖ ర్చు.

ప్రదేశము—జమీన్‌దారు వెంకటదివాంధరాయనింగారి యాస్థానము.

[దివాన్ తప్కరాచార్యులుగారును, గుమాస్తా జంబుకరావుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

త—ఏమయ్యా! గుమాస్తాగారూ! లెఖ్ఖలన్నీ సిద్ధంగావున్నవా శ్రీరాజా వారు యిప్పుడు తనిఖీచేస్తామన్నారు.

జం—రాజాగారుచేసే తనిఖీకి మనం భయపడనక్కరలేదండి. యెలాగువున్నా దస్కతుచేస్తారు.

త—అయితే మనం యీనెలలో ధర్మఖర్చుక్రింద అంతాయెంత ఖర్చు పెట్టినామో జ్ఞాపకంవున్నదా?

జం—యెంతోలేదండి చాలాపద్దులువున్నవి. ఇందాకా వేరే కాగితంమీద బేరీజువేసిచూస్తే అరవై యేడువేల రూపాయల పదిహేడణాల పద్దెనిమిది పైసలు అయిందండి.

త—మీరు అణాలూ పైసలూకూడా తెప్పించినారు యెలా వచ్చిందయ్యా?

జ—అలావేస్తేనేకాని లెఖ్ఖలు చూచేవారికి నిజమైనవనినమ్మకం వుండదండి. నాకు సంస్థానములో ముప్ఫయియేళ్ళ సర్వీసు వున్నది గనుక యెంతమాత్రమూ సందేహపడడానికి అవకాశంలేకుండా అణాలూపైసలూ సెంట్లూకూడావేసి లెఖ్ఖలు నిరాక్షేపంగా వుంచుతాను.

త—అణాలూ పైసలూ యేమిటని శ్రీరాజావారడిగితే యేమి చెప్తావు?

జం—మనం ధర్మఖర్చుక్రింద వేసేటప్పుడు దాల్లో కొంచెమైనా ధర్మఖర్చువుండవలెను. ఆ అణాలూ పైసలూ ముష్టివాళ్ళకు యీనెలలో యిచ్చినధర్మం అని చెపుతాను.

త—ముష్టివాళ్ళకు యీనెలలో అంతఖర్చు అయిందిటయ్యా! చాలానేఅయింది. ఇది సంవత్సరంలో అయినఖర్చు కాదుకదా? పోనియ్యండి. అయినదేమో అవనేఅయిందికాని ఇకముందైనా విస్తారం ఖర్చుకాకుండా జాగ్రతపెట్టండి. అయితే మొన్న నాయుడుగారికి మేజిస్ట్రీటు కేసులో యిచ్చినపద్దు చిత్తాలో తగిలిందా?

జం—తగిలిందండి. ఆలాగంటిఖర్చు నేను యెప్పుడైనా మరిచిపోతానా? ఇందులో నాకు కొంచెం అన్యాయం జరిగింది. ప్రభువువారి తరువాత మాకు తమరే ప్రభువులుగనుక మనవి చేసుకుంటాను. వెనుకటి దివానులు మాకు నూటికి పదిరూపాయలు యిప్పించడం మామూలండి. తమ రయిదేసిరూపాయల చొప్పుననే దయచేయించినారు.

త—ఇందులో తగాదాపెట్టకయ్యా. చిన్నపద్దు ఇందులో మాకు మాత్రం యేమివున్నది? మాకంతా ఇందులో మూడువేలేనా యింకా యేమైనా వున్నదా? పెద్ద పద్దువచ్చినప్పుడు మీరు కోరినప్రకారమే జరిగిస్తాములెండి.

జం—చిత్తము చిత్తము. ఇందులో తమ అనుగ్రహం కావలెను కానండి ముష్టిసొమ్ము నాకు సొమ్ము పావనంకాదండి. రేపు నా కొడుకుకు పెళ్ళి చేసుకుంటానంటే ప్రభువు వారితో మనవిచేసి తమరే రెండువేలు పారవేయిస్తారు.

తి—సరేకాని ఇందులో మేజస్ట్రీటునాయుడుగారికి ముట్టిందియెంతా? ఏహారు సొమ్ము పదిలంగా పంపించిన సొమ్ము మాత్రమే చిత్తాలో వెయ్యలేదుకదా?

జం—లేదండి. అలావెయ్యడానికి నేనంత తెలివి తక్కువవాణ్నా నాయుడుగారికి పంపించింది. రెండువేల రూపాయలు. అయ్యా! చిత్తాలో వేసింది. అయిదువేల రూపాయలు సరేకాని నాయుడుగారు నూటికి రూపాయచొప్పున ఇచ్చినకమీషన్ ఇరవై రూపాయలూ నాకు వెళుతుందా? సొమ్ము పట్టించుకొని పోయిన భుజంగరావు పంతులుకు వెళుతుందాండి? పంతులాసొమ్ము తనకేవస్తుందికాని దానిలో నాకేమీ ఇలాకా లేదని సొమ్మపహరించి కావలిస్తే తమతో చెప్పుకో మన్నాడండి.

త—పోనిస్తూ. ఇరవై రూపాయలు వాడినే పుచ్చుకోనిస్తూ. వాడికి యెప్పుడూ దొరకవు గదా?

జం—తమరు అలా సెలవియ్య కూడదండి. సొమ్ముకోసంకాదు కానండి, వకసారి మనం వదిలిపెడితే ఇదేమామూలై రేపుసొమ్ము పట్టించుకుని వెళ్ళే మరివకడు కూడా తనకే రావలెనంటాడు. ఇది యెప్పుడూ హుజార్ గుమాస్తాకే రావడం మామూలండి. అదుగో శ్రీరాజావారు విజయం చేస్తూవున్నారు. తమరు లేచినిలువవలెనండి.

[క్రిందిచూపులుచూచుచు, ఒకచేతితో మీసముపడివేయుచు, రెండవ చేతితో బొజ్జనిమురుకొనుచు, శ్రీరాజావారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

రా—(కూరుచుండి) దివాంజీగారూ! లెఖ్ఖలుసిద్ధం చేసినారా?

త—మహాప్రభో! సిద్ధంచేసినానండి. యేలినవారు చిత్తగించి దస్కతు చెయ్యవలెనండి.

రా—మీరు చూశారోలేదోకాని ఇందాకా మన దోరపుంజు బహుబాగా పోట్లాడింది సుమండీ.

త—దివ్యంగాపోట్లాడుతుందండి. యెలాగా పోట్లాడకపోతే యేలినవారు దాన్ని మెచ్చుకుంటారా? ఇన్ని పుంజులు వున్నవికదాండి

దివాణంలో వక్క జబ్బు పుంజును కనపరచునండి నేను లక్షరూపాయలు పందెం వేస్తాను. ఇన్ని జమీందారీసంస్థానాలు వున్నవి కానండి యేసంస్థానంలోనూ ఇటువంటి మంచిపుంజులు లేవండి. కోడిపంద్యాల సరదాఅంటే తమదే కానండి మరివకరిదికాదు.

రా—మన జిల్లాకలక్టరుగారికి పెళ్ళాలు యెంతమందండీ?

త—వక్కతేనండి.

రా—మరి మన చెన్నపట్నం గవర్నరుగారికో?

త—ఆయనకూ వక్కతేనని వింటాను. వాళ్ళ శాస్త్రప్రకారం విస్తారంమందిని చేసుకోరాదటండి. వాళ్ళకు యెంత ఐశ్వర్యంవున్నా అనుభవించడం వాళ్లచేతకాదండి. అంతరాజ్యం చేతికింద వున్నందుకు అనుభవించడానికి పదిమంది పెళ్ళాలు లేకపోతే, ఆసామ్మంతా యెందుకండి?

రా—మీరన్నమాట నిజమే. బాగా ఆలోచించిచూస్తే మన శాస్త్రాలే బహుమంచివిగా కనపడుతూవున్నవి. చూచినారా మన శాస్త్రాలు యెంతమంది పెళ్ళాలినయినా చేసుకోవడానికి అంగీకరిస్తవి కదా? శ్రీకృష్ణమూర్తివారివలె పదహారువేలు కాకపోయినా పదహారు గురినయినా పెళ్ళాడవలెనని వున్నది.

త—తమకోరిక అమోఘంగా సిద్ధిస్తుంది. సిద్ధసంకల్పులు యేలినవారు తలుచుకోవడమూ కాకపోవడమూ కూడానాండి? పదహారు గురింటికి ఇఖ యేడుగురేకదాండి తక్కువ? వారు పైసంవత్సరాదిలో పూర్తి అవుతారు.

రా—యేవీ వక్కసారి లెఖ్కలు తీసుకురండి. జూదం ఆడుకోవలెను. అవతల రాజబంధువులంతా కనిపెట్టుకువుంటారు. జూదం రాజులకు ధర్మమే కాదండీ?

త—చిత్తము. అది రాజులకు వుత్తమధర్మమండి. అందుచేతనే పూర్వం ధర్మరాజులవారు, నలమహారాజుగారు, మొదలైన చక్రవర్తులంతా ఆడేవారు. తమదీ వారి ప్రభేనండి.

రా—ఈసంవత్సరం సర్కారు పేష్కషుపోగా మన సంస్థానం మీద యెంతలాభం వచ్చిందండీ? క్రిందటినెలలో మీరుచెప్పినారు కాని పరాకుపడ్డాము.

త—తమరు అలాగు పరాకుపడడమే ధర్మమండి. అది మహారాజచిహ్నము. అందుచేతనే వేత్రహస్తులు సంస్థానాలలో బహుపరాకని హెచ్చరికచేస్తారు. మన సంస్థానంమీద సర్కారు పేష్కషుపోగా అయిదులక్షల డబ్బయి మూడువేల నాలుగువందల రూపాయలు వచ్చినవండి. ఇదిగో మొత్తం తమరు చిత్తగించవచ్చును.

రా—అక్కరలేదు. మన ధర్మఖర్చులుయేవో వేగిరంచదవండి.

త—చిత్తము. పదకొండో తారీఖున ధర్మఖర్చు పదివేలు.

రా—ఇది యేబాపతండీ?

త—గోపాలయ్యమీద మనం తీసుకువచ్చిన రెండు మూడు క్రిమినల్ కేజులలోనూ మద్దాయీకి శిక్ష వేయించడం నిమిత్తమై డిష్ట్రీకలెక్టరుగారికి ఇచ్చినవండి.

రా—ఇందులో యెంతఖర్చుపెట్టినా ఖర్చుపెట్టవలసిందే. మరి పదివేలు ఖర్చుచేసి అయినా వాడికి శిక్ష వేయించండి. వాడు మన వూళ్ళో కాపురంచేస్తూ మనతో సమానంగా మేడకట్టించుకొని తీసివెయ్యమంటే తీసివెయ్యడూ? కోర్టులోకూడా వ్యాజ్యాలు వేయించి వాడిపొగరు అణచండి. సాక్షులకూ, గుమాస్తాలకూ, ప్లీడర్లకూ మీామనసువచ్చినట్టుగా ఖర్చుపెట్టండి.

త—చిత్తము. వాడిల్లు అమ్మించి జయిలులోకి పంపించి యేలినవారివద్ద మొఖాసా పొందుతాను.

రా—ఈడిస్ట్రీకలెక్టరుకూ తహశ్శీలుదారుకూ యేటా జీతాలు మామూలు వున్నవికదా? అదికాకుండా కేజువచ్చినప్పుడల్లా మళ్ళీ యింతసొమ్ము పుచ్చుకుంటాడా?

త—ఇంతా మరింత పుచ్చుకుంటాడాండి? నేనుగనుక ఇక్కడికే చాలా తగ్గించినాను. డిస్ట్రీకలెక్టరుగారికీ సబుమేజస్ట్రీటుగారికీ ఆఫీసులో వారికీ యేటా ఇచ్చేమామూళ్ళువున్నా కేజువచ్చినప్పుడు వేరే ఇవ్వక తప్పదండి. తరువాత పద్దు చిత్తగిస్తారా?

రా—యేదో చదవండి.

త—పదమూడో తారీఖున ధర్మఖర్చు మూడువేలరూపాయలు.

రా—ఇదియేమిటండీ?

ల—దివాణందాసీలూ లంపతాలూ తాగికొట్టుకొన్నప్పుడు సబుమేజస్ట్రీటుగారికి తెలిసి పోలీసువారిని కేజుచెయ్యమంటే పైకి రాకుండావుండడానికి చేసినదండి.

రా—సరే ఇది అవశ్యకమైన ఖర్చే. మన దివాణంలో దాసీలకూ ఖాసాలకూ అవమానంవస్తే మనకువచ్చినట్టే. వాళ్ళను తప్పించడానికి యేమివ్యయపెట్టినా పెట్టవచ్చును. పోలీసు ఇన్స్పెక్టరుకూ స్టేషనుఆఫీసరులకూ యీసంవత్సరం మామూళ్ళు పంపించివేసినారు కాదా? వాళ్ళతోమాత్రం యెప్పుడూ విరోధంపెట్టుకోకూడదు. తరువాత పద్దుచదవండి.

త—పోలీసువారి మామూళ్ళు వెనుకనే పంపివేసినానండి. అదికాకుండా యీ కేజులో ఫస్తుఫదివందల రూపాయలు వారికే యిచ్చినానండి. తరువాతపద్దు పద్ధాలుగోతారీఖున ధర్మఖర్చు రెండువేల రూపాయలండి.

రా—ఇదియేమిటి?

త—పంటకాలవలోకి నీరువదిలిపెట్టడానికి డెల్టాసూపరింటెండెంటుగారికండి.

రా—సరే తరువాత?

త—పదిహేనోతారీఖున ధర్మఖర్చు వెయ్యిరూపాయలు.

రా—ఇదో?

త—మనం నీలాద్రిరావుగారిమీద తెచ్చిన పదహారోనెంబరు అసలువ్యాజ్యంలో కోర్టుశిరస్తాదారుగారికి ఇచ్చినదండి.

రా—సరే. రహితులమీద మనంతెచ్చిన వ్యాజ్యాలలో యేమీఖర్చుపడలేదా? అవి ప్రధానమైనవి. అందులో యెంతసొమ్మయినా ఖర్చుపెట్టి రహితుగాడిద కొడుకులను సాధించండి.

త—ఆపద్దుముందువున్నదండి. ఇరవైమూడోతారీఖున ధర్మఖర్చు పదివేలు.

రా—సరేపద్దులన్నీ సరిగానేవుంటవి మేము చూడనక్కరలేదు మనకు ఈసంవత్సరంలో వచ్చిన ఆదాయంకాక యేమయినా రుణం అయిందేమో చూడండి.

త—లక్షాయేభయివేల రూపాయలుమాత్రం క్రొత్తగా రుణమయిందండి. ఖర్చుతగ్గించడానికి యేలినవారి సెలవుప్రకారం ఆస్థానంలోవున్న పండితులనందరినీ కిందటి నెలలోనే తీసివేసినానండి. పెద్దబాటలోవున్న రామాసత్రంతీసివేయించి పాత్రసామాను దివాణంలోకి తెప్పించినాను. సెలవైతే గరల్సుస్కూలు తీసివేయించడానికి వుత్తరువు చేయిస్తానండి.

రా—ఆడవాళ్ళకు చదువెందుకు? అది తప్పకుండా తీసివెయ్యవలిసిందే. కాని కలెక్టరుదొరగారు సిఫారసుచేసి పెట్టించడంచేత యీపనికొంచెం ఆలోచించి మరీచెయ్యవలెను. ఇందులో మాష్టరులకు యెన్ని నెలల జీతాలు బాకీవున్నవి?